

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**ARCHEOLOGIE KE STŘEDOVĚKÝM SÍDELNÍM POČÁTKŮM JIHOČESKÉ
OBCE CHVALŠINY**

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc

Autor práce: Bc. Jiří Müller

Studijní obor: Archeologie

Ročník: 3

2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracoval samostatně, pouze s použitím literatury uvedené v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby stejnou elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

.....
Jiří Müller

Anotace:

Cílem práce je rozšířit poznatky a pramennou základnu k počátkům jihočeské obce Chvalšiny. Tyto poznatky budou doplněny na základě analýzy získaného materiálu, dat a situací v rámci archeologických výzkumů, s přihlédnutím k prostorovým a chronologickým vztahům. Takto zpracovaná zjištění budou konfrontována se sídelními aktivitami zlatokorunského kláštera ve sledovaném regionu.

Klíčová slova:

Chvalšiny, středověk, keramika, zvonařská dílna, stavby, Zlatá Koruna, kolonizace, 13. století

Annotation:

The aim of the work is to enlarge the attainment and sources base to the beginnings of the Chvalšiny, South Bohemian village. The knowledge will be amended by analysis of the obtained material, data and situations in archaeological research. The spatial and chronological relationships will be taken into consideration. The findings processed in this way will be confronted with the settlement activities of the Zlatá Koruna monastery in the monitored region.

Key words:

Chvalšiny, Middle Ages, pottery, bell workshop, buildings, Zlatá Koruna, colonization, 13th century.

Poděkování

Velice rád, bych tímto chtěl poděkovat svému vedoucímu práce Prof. PhDr. Rudolfu Krajíci, CSc, za to, že mi umožnil vyhotovit tuto práci a vedl mé kroky. Chtěl bych tímto poděkovat svým rodičům Haně a Jiřímu Müllerovým za umožnění mého studia a trpělivost, stejně tak širší rodině za podporu. Velice bych chtěl poděkovat Mgr. Petře Effenberkové, Mgr. Lucii Šmahelové Ph.D., Mgr. Michalu Ernému, Ph.D., doc. Mgr. Ondřeji Chvojkovi a Ph.D., Mgr. Jiřímu Valkonymu za možnost pracovat s materiálem z jejich výzkumů a cenné rady. Velice bych chtěl poděkovat Bc. Heleně Cedlové za podporu a pomoc při závěrečném dokončení práce. Dík patří také Doc. Dr. Jiřímu Zlatohlávkovi K.I.N za pomoc s literaturou a mým kolegům Mgr. Kateřině Mašlové, Bc. Markétě Medkové, Bc. Martinovi Šíbovi a Bc. Milanu Večeřovi za morální podporu při práci.

Obsah

1. Úvod	1
2. Poloha a přírodní podmínky	1
2. 1. Poloha	1
2. 2. Morfologie terénu	1
2. 3. Hydrologie	2
2. 4. Pedologie	2
3. Historie obce Chvalšiny do třicetileté války	3
3. 1. Osídlení v prostoru a okolí Chvalšín před založením kláštera ve Zlaté Koruně	6
3. 2. Chvalšiny a jejich urbanizace	7
4. Archeologické výzkumy v jádru obce	10
5. Klášter Zlatá Koruna	11
5. 1. Založení kláštera a nejzávažnější dějinné události	11
5. 2. Území v majetku kláštera v době jeho založení	14
6. Řád cisterciáků	16
6. 1. Stručná historie řádu	16
6. 2. Poslání řádu a jeho specifika	17
6. 3. Cisterciácká kolonizace	18
7. Linecká stezka-	20
7. 1. Historie	21
7. 2. Průběh stezky	21
7. 3. Chvalšiny a obchodní stezky	22
8. Možné příčiny kolonizace ve 13. století	23
9. Rozsah sondáže na parcelách	25
9. 1. Parcela č. p. 47	25
9. 2. Parcela č. p. 48	26
9. 3. Parcela č. p. 124	27
9. 4. Parcela č. p. 129	28
10. Keramické výrobky	29
10. 1. Keramika - historie	29
10. 2. Keramika ve vrcholném středověku	29
10. 2. 1. Využití grafitu u keramických nádob	30
10. 2. 2. Výskyt a těžba grafitu	30
10. 2. 3. Grafít v keramickém těstě (tuhová keramika)	31
10. 3. Výrobní procesy a jejich stopy na keramice	31
10. 4. Kachle	32

10. 4. 1. Nádobkové kachle.....	33
10. 4. 2. Kachlová kamna a sociální prostředí.....	34
10. 5. Technická keramika	35
10. 5. 1. Zásobnice.....	35
10. 5. 2. Osvětlovací zařízení.....	36
10. 5. 3. Přesleny.....	37
10. 6. Keramika kuchyňská	37
10. 6. 1. Hrnce.....	37
10. 6. 2. Hrnky.....	38
10. 6. 3. Misky / pokličky	38
10. 6. 4. Džbány.....	38
10. 6. 5. Mísy.....	39
10. 6. 6. Poháry	39
10. 6. 7 Láhve	39
10. 6. 8. Pánve na trojnožce - kuthany.....	39
11. Získaný materiál v rámci výzkumu v č. p. 47	40
11. 1. Sonda číslo 1/96	41
11. 1. 1. Vrstva 1001.....	42
11. 1. 2. Vrstva 1003.....	42
11. 1. 3. Vrstva 1005.....	42
11. 1. 4. Vrstva 1006.....	42
11. 1. 5. Vrstva 1007.....	42
11. 1. 6 Objem kanálu	42
11. 2. Sonda 2/96.....	42
11. 2. 1. Vrstva 2001.....	43
11. 2. 2. Vrstva 2005.....	43
11. 2. 3. Vrstva 2006.....	43
11. 2. 4. Vrstva 2007.....	43
11. 2. 6. Vrstva 2013.....	44
11. 3. Sonda 3/96.....	44
11. 4. Sonda 4/96.....	44
11. 4. 1. Vrstva 4001.....	44
9. 4. 2 Vrstva 4003.....	44
11. 5. Sonda 5/97	45
11. 5. 1. Vrstva 5001/5002	45
11. 5. 2. Vrstva 5008.....	45

11. 5. 3. Vrstva 5009.....	45
11. 5. 4 Vrstva 5010.....	45
11. 5. 6. Vrstva 5016/5017	46
11. 6. Sonda 2 /97	46
11. 6. 1. Vrstva 2005.....	46
9. 6. 2. Vrstva 2009/18	46
9. 6. 3. Vrstva 2013 + povrch	46
11. 7. Začištění profilů sond 2/97 a 5/97	46
12. Výzkum v domě č. p. 48	46
12. 1. Sonda S1	47
12. 1. 1. Vrstva 001.....	47
12. 1. 2. Vrstva 003.....	47
12. 1. 3. Vrstva 005.....	47
12. 1. 4 Konstrukce 1002	47
12. 1. 5. Vrstva 1004.....	47
12. 2. Sonda S2	47
12. 2. 1. Vrstva 2001.....	47
12. 2. 2. Vrstva 2002.....	48
12. 2. 3. Vrstva 2003.....	48
12. 2. 4. Vrstva 2004.....	48
12. 2. 5. Vrstva 2005.....	48
12. 3. Sonda S3	48
12. 3. 1. Vrstva 3001.....	48
12. 3. 2. Vrstva 3002.....	48
12. 4. Sonda S4	48
12. 4. 1. Vrstva 4001.....	48
12. 4. 2. Vrstva 4002.....	49
12. 4. 3. Vrstva 4005.....	49
12. 4. 4. Vrstva 4006.....	49
12. 4. 5. Vrstva 4008.....	49
12. 4. 6 Vrstva 4009.....	49
12. 4. 7. Výkop 4003	49
12. 4. 8. Výkop 4009.....	49
12. 4. 9. Konstrukce 4004	49
12. 4. 10. Konstrukce 4007	49
12. 5. Sonda S5	50

12. 5. 1. Vrstva 5001.....	50
12. 5. 2. Vrstva 5002.....	50
12. 5. 3. Vrstva 5004.....	50
12. 5. 4. Vrstva 5006.....	50
12. 5. 5. Vrstva 5008.....	50
12. 5. 6. Vrstva 5009.....	50
12. 5. 7. Vrstva 5010.....	51
12. 5. 8. Vrstva 5011.....	51
12. 5. 9. Výkop 5005.....	51
12. 5. 10. Výkop 5007.....	51
12. 5. 11. Konstrukce 5003.....	51
12. 6. Sonda S6.....	51
12. 6. 1. Vrstva 6001.....	51
12. 6. 2. Vrstva 6003.....	51
12. 6. 3. Vrstva 6004.....	51
12. 6. 4. Vrstva 6005.....	52
12. 6. 5. Vrstva 6007.....	52
12. 6. 6. Vrstva 6009.....	52
12. 6. 7. Vrstva 6010.....	52
12. 6. 8. Vrstva 6012.....	52
12. 6. 9. Vrstva 6014.....	52
12. 6. 10. Vrstva 6015.....	53
12. 6. 11. Výkop 6008.....	53
12. 6. 12. Výkop 6011.....	53
12. 6. 13. Konstrukce 6003.....	53
12. 6. 14. Konstrukce 6006.....	53
12. 6. 15. Konstrukce 6013.....	53
12. 7. Sonda S7.....	53
12. 7. 1. Vrstva 7001.....	53
12. 7. 2. Vrstva 7003.....	54
12. 7. 3. Vrstva 7004.....	54
12. 7. 4. Vrstva 7005.....	54
12. 7. 5. Vrstva 7006.....	54
12. 7. 6. Vrstva 7007.....	54
12. 7. 7. Vrstva 7008.....	54
12. 7. 8. Vrstva 7012.....	54

12. 7. 9. Výkop 7009.....	54
12. 7. 10. Konstrukce 7010	55
12. 7. 11. Konstrukce 7011	55
12. 8. Sonda S8	55
12. 8. 1. Vrstva 8001.....	55
12. 8. 2. Vrstva 8003.....	55
12. 8. 3. Vrstva 8004.....	55
12. 8. 4. Vrstva 8005.....	56
12. 8. 5. Vrstva 8006.....	56
12. 8. 6. Vrstva 8007.....	56
12. 8. 7. Vrstva 8008.....	56
12. 8. 8. Vrstva 8009.....	56
12. 8. 9. Vrstva 8010.....	56
12. 8. 10. Vrstva 8011.....	56
12. 8. 11 Vrstva 8018.....	57
12. 8. 12. Vrstva 8020.....	57
12. 8. 13. Vrstva 8021.....	57
12. 8. 14. Výkop 8022.....	57
12. 8. 15. Konstrukce 8002	57
12. 8. 16. Konstrukce 8012	57
12. 8. 17. Konstrukce 8013	57
12. 8. 18. Konstrukce 8014	57
12. 8. 19. Konstrukce 8015	57
12. 8. 20. Konstrukce 8016	58
12. 8. 21. Konstrukce 8017	58
12. 8. 22. Konstrukce 8019	58
12. 9. Sonda S9	58
12. 9. 1. Vrstva 9002.....	58
12. 9. 2. Vrstva 9003.....	58
12. 9. 3. Vrstva 9004.....	58
12. 9. 4. Vrstva 9005.....	58
12. 9. 5. Vrstva 9006.....	59
12. 9. 6. Vrstva 9007.....	59
12. 9. 7. Vrstva 9008.....	59
12. 9. 8. Vrstva 9009.....	59
12. 9. 9. Vrstva 9010.....	59

12. 9. 10. Konstrukce 9001	59
12. 9. 11. Konstrukce 9011	59
12. 9. 12. Konstrukce 9012	59
12. 10. Sonda S10 (10/2011)	60
12. 11. Sonda S11 (11/2011)	60
13. Získaný materiál v rámci výzkumu v č. p. 124	60
13. 1. Sonda S 1/99	61
13. 1. 1. Vrstva 1001.....	61
13. 1. 2. Vrstva 1002.....	61
13. 1. 2. Vrstva 1002 A.....	61
13. 1. 3. Vrstva 1003.....	61
13. 1. 4. Vrstva 1004.....	62
13. 1. 5. Vrstva 1005.....	62
13. 1. 6. Vrstva 1006.....	62
13. 2. Sonda S 2/99	62
13. 2. 1 Vrstva 2001.....	62
13. 2. 2 Objekt 1/99.....	62
13. 2. 3 Vrstva 2003.....	62
13. 2. 4 Vrstva 2004.....	62
13. 3. Sonda S 3/99	62
13. 3. 1 Vrstva 3001.....	63
13. 3. 2 Vrstva 3001 A.....	63
13. 3. 3 Vrstva 3001 B.....	63
13. 3. 4 Vrstva 3002.....	63
13. 4. Zásyp v 1. patře (2. NP)	63
14. Chvalšiny č. p. 129 (Fara)	64
15. Stavební konstrukce.....	64
16. Závěr.....	67
Obrazové Přílohy.....	77

1.

2. Úvod

Práce se bude zabývat obcí Chvalšiny nacházející se severozápadně od Českého Krumlova. Historicky doložené městečko je tvořeno jen lehce narušenou zástavbou, jejíž počátky nám na základě architektonických prvků prozrazují, že vznikly nejpozději v pozdním středověku. Dominantou obce je farní kostel přestavěný ve slohu rožmberské pozdní gotiky. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1281. Toto městečko se nacházelo v prostoru majetkové držby zlatokorunského kláštera, se kterým bylo úzce spjato. Dnes není zcela jasné, kdy byly Chvalšiny založeny. Po dlouhá desetiletí ležela tato lokalita mimo zájem archeologů, přestože zde docházelo ke stavební činnosti v rámci historického jádra.

V posledních dvaceti pěti letech proběhlo v obci několik záchranných výzkumů, které přinesly nové poznatky. Snahou práce je zmapovat doposud provedené výzkumy a vytvořit přehled nově získaného materiálu jak movitého, tak nemovitého charakteru. Přehled získaných dat bude následně využit v komparaci s historicky známými fakty. S využitím nových poznatků mohou být revidovány starší teorie o době založení i osobě zakladatele Chvalšin. Práce si vzhledem k objemu zpracovaného materiálu neklade za cíl hlubší archeohistorický rozbor, ale má sloužit především jako základní přehled dosavadních výzkumů a posloužit jako vodítko při práci dalším badatelům, kteří zde budou provádět výzkumy.

2. Poloha a přírodní podmínky

Velice důležitý faktor pro vznik osídlení představují přírodní podmínky a především poloha nově vzniklé sídelní jednoty. Tato hlediska nám mohou napovědět, jak při zkoumání doby a důvodu vzniku osídlení. Dále usnadňují pochopení vývoje a některých dějinných událostí ve zkoumaném sídlišti. Je to dáno tím, že tyto činitele mohou značně ovlivnit vývoj lokality, jelikož promlouvají do hospodaření. To může zahrnovat: zemědělství, obchod, získávání a zpracování surovin, vojenské události.

2. 1. Poloha

Obec Chvalšiny se nachází v prostoru jižních Čech v okrese Český Krumlov přibližně 10 km severozápadně od Českého Krumlova. Mimo komunikace z dříve zmíněného města, které ústí v obci od jihovýchodu se zde setkávají další tři cesty. Ze severozápadu cesta z dříve velice významného obchodního střediska Prachatic, jež ležely na nejstarší a hlavní větvi Zlaté stezky (Kubů, F. – Zavřel, P. 2007, 24). Od jihu do obce přichází komunikace z prostoru českokrumlovské části Šumavy (Horní Planá, Frymburk, Hořice na Šumavě) přes Boletice¹. Ze severu přichází cesta z prostoru Lhenic, která dále pokračovala do Netolic a do Písku. Propojení Českého Krumlova a Netolic představuje jeden z úseků tzv. Linecké stezky, propojující hornorakouské Podunají a vnitrozemí Čech (Fencl, P. 2009, 4).

2. 2. Morfologie terénu

Chvalšiny se nacházejí v údolí Chvalšinského potoka v nadmořské výšce 575 metrů nad mořem². Náměstí je položeno na jižně orientovaném svahu, který tvoří levý břeh výše zmíněného potoka. Toto údolí vytváří Chvalšinskou kotlinu, ta se dá zařadit do prostoru šumavského podhůří. Její přesnější umístění lze lokalizovat do prostoru mezi jižní okraj Blanského lesa, jihovýchodní okraj Českokrumlovské vrchoviny a jihovýchodní konec Prachatické hornatiny. Tento prostor je mírně zvlněný a dále členěný díky četným údolím potoků (Loučková, J. – Buček, A. 1987, 232). Dominantou okolí je na severovýchodě masiv Blanského lesa s vrcholem Klet' (1084 m. n. m.) (Loučková, J. – Buček, A. – Sládek, J. 1987, 269 – 270; Storm. V. 2007, 20). Jihovýchodním směrem od městečka se dále táhne Chvalšinská

¹ www.mapy.cz

² www.cs.wikipedia.org/wiki/Chvalšiny

kotlina podél Chvalšinského potoka až k jeho ústí do říčky Polečnice, která je levostranným přítokem Vltavy.

Dále je ovšem obec sevřena mezi několika vrcholy. Na jihu se nachází kóta Svatý Kříž (64,6m. n. m.), na západě Mlýnský vrch (661 m. n. m.), na severu Kraví vrch (797m. n. m.) a na jihovýchodě Liščí vrch (627 m. n. m.) (Loučková, J. – Blatka, B. – Buček, A. – Czudek, T. 2006, 184 – 185).

2. 3. Hydrologie

Hlavní vodotečí v prostoru Chvalšinské kotliny je Chvalšinský potok, který pramení 1,5 km západně od obce Třebovice v nadmořské výšce 701 m. n. m. Délka meandrujícího potoka činí 16 km a na svém konci se vlévá do říčky Polečnice. Tam je jejím levostranným přítokem a jeho průtok u ústí činní $0,8 \text{ m}^3/\text{s}^{-1}$ (Vlček, V. 1984, 117). Dá se říci, že obec je na potoce založena jelikož se historické jádro nalézá na jeho levém břehu a zároveň tvoří jižní okraj dolního náměstí. V blízkém okolí obce se do potoka vlévá několik drobnějších přítoků. Nejvýznamnějším je Kycovský potok, který směřuje k městečku ze severozápadu, následně obloukem západně od historického jádra obtéká západní část zástavby náměstí. Další vodotečí, která je vázána na urbanizaci je jedno z ramen potoku Borová. To se přibližuje k obci ze severovýchodu a následně se na severním konci zástavby stáčí k jihu. Protéká náměstím a tvoří tak jeho podélnou osu³. Tyto vodoteče společně s morfologií terénu zapříčiňují, že v prostoru historického jádra je poměrně vysoká hladina spodní vody, která se objevuje v hloubce okolo 0,6 m pod povrchem. Tato skutečnost je z archeologického hlediska vítaná, jelikož tvoří dobré podmínky pro zachování organických materiálů v této i nižší hloubce.

2. 4. Pedologie

V prostoru Chvalšinské kotliny se nacházejí především hnědé kyselé půdy (Tomášek, M. 1995, vloženo; Storm, V. 2007, 20). Je možné zdejší geologickou skladbu popsat daleko podrobněji. V prostoru okolo vodotečí se jedná o nezpevněné nivní sedimenty, skládající se z hnědé hlíny, písku a štěrku, popřípadě smíšené nezpevněné jemnozrnné sedimenty. S odstupem od nich převažují mineralogicky pestré hlinitopísčité nezpevněné sedimenty. Občasně jsou na vodní toky vázány další nezpevněné usazeniny organického původu, jako je rašelina. Na pravém břehu Chvalšinského potoka v prostoru terénních vyvýšenin převažuje výskyt pararul,

³ www.mapy.cz

s jednotlivými žilami dolomitických vápenců, amfibolitů, popřípadě erlanu. Na levém břehu se pak vyskytují ve vyvýšených polohách: amfibolity, granulit, krystalické vápence ojediněle kvarcit a pararuly⁴ (Loučková, J. – Buček, A. 1987, 232).

3. Historie obce Chvalšiny do třicetileté války

Prvopočátky a zakladatel obce nejsou doposud známy. Ve většině případů se předpokládá, že počátky této sídelní jednotky sahají do doby před založením kláštera Zlatá Koruna, ve formě blíže nespecifikované osady či vsi (Mareš, F. – Sedláček, J. 1918, 82; Kadlec, J. 1949, 55). Tomu že by se zde jednalo o starší osídlení, v době před vnější kolonizací, napovídá i samotný lingvistický rozbor pojmenování. Jeho původní podoba byla nejspíše Chvališín. Toto jméno mělo vzniknout z osobního jména Chvališa, či Chvališ a nejspíše naznačovalo Chvališův dvůr (Profous, A. 1949: 75; Kuča, K. 1997, 494; Záhoh, J. – Odložil, P. 1998:5). Nejspíše i původní obyvatelstvo bylo „slovanského“ (českého) původu (Kuča, K. 1997, 494; Kadlec, J. 1949, 68). Jako možnost se též nabízí založení jako trhového centra boletické části panství v držení Zlaté Koruny (Lancinger, L. 1990, 2). Tyto informace se dají brát pouze jako indicie nikoliv jako fakta a s určitostí nám nepotvrzují existenci a založení obce (Záloha, J. - Odložil, P. 1998, 1).

Doposud nejstarší písemná zmínka pochází z 6. ledna 1281. V listině jíž Ota Braniborský (poručník krále Václava II.) potvrzuje držbu tohoto statku zlatokorunským cisterciákům, jimž ji původně nejspíše daroval Přemysl Otakar II.⁵ V tomto pramenu jsou Chvalšiny jmenované jako Qualischingen společně s Notaliz – Netolicemi (Mareš, F. – Sedláček, J. 1918, 82; Mašková, V. 1981, 3; Kuča, K. 1997, 492; Záloha, J. - Odložil, P. 1998: 1; Augustin, J. 2001, 213; Špinar, J. 2007, 48; Hajná, M. 2011, 92). Pokud by se tento předpoklad potvrdil, znamenalo by to, že doba vzniku by byla kladena daleko před první písemnou zmínkou.

V tomto případě se nabízí hned několik možností:

1) Tato sídelní jednotka vznikla v době ještě před vládou Přemysla Otakara II. Ten ji posléze daroval klášteru při založení v rámci Boletického újezdu. To by tedy bylo před rokem 1253, kdy se Přemysl Otakar II. ujal vlády v Čechách po smrti svého otce krále Václava I. (Žemlička, J. 1986, 11; Kuthan, J. 1993, 14; Charvátová, K. 2002, 113 - 114).

⁴ www.geologicke-mapy.cz

⁵ Ovšem v darovací listině, v níž je tímto panovníkem újezd Boletice darován, nejsou Chvalšiny uvedeny.

2) Obec vznikla v rámci kolonizace za vlády Přemysla Otakara II. a poté byla dána klášteru do pozemkové držby. Tím by se počátek osídlení dal zařadit do doby prvních let vlády Přemysla, respektive po roce 1253 (*Žemlička, J. 1986, 11; Kuthan, J. 1993, 14*) a před rok 1263, kdy byl založen klášter (*Kadlec, J. 1949, 17; Kuthan, J. 1993, 52 Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997:696; Špinar, J. 2013: 23*).

3) Klášter získal při založení rozsáhlé území Boletického újezdu, který byl korunním majetkem a sám vysadil toto městečko na svém zboží. To by znamenalo po svém založení, ještě za vlády Přemysla Otakara II., tedy mezi lety 1263 a 1278 (*Kadlec, J. 1949, 17; Kuthan, J. 1993, 52 Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997, 696; Šimůnek, R. 2013, 53; Žemlička, J. 1986, 150-152*). Nebo bylo městečko cisterciáky založeno až po smrti krále v období regentství Oty Braniborského.

K roku 1293 se Chvalšiny uvádějí Qualsching.... civitatem tedy jako městečko, kde klášter posléze zřídil faru. (*Mareš, F. – Sedláček, J. 1918, 82; Mašková, V. 1981, 3; Kuča, K. 1997, 492; Zálaha, J. – Odložil, P. 1998, 1; Šimůnek, R. 2013, 56; Hajná, M. 2011, 92; Hajná, M. 2011, 92*). V tento rok, opat Heřman ze Zlaté Koruny nařizuje rozměření pozemků na 26 lánů, které budou poplatné, mimo 36 jiter, jenž náleží do Nového Křenova, 10 jiter které spadaly do Boletic a 15 jiter, které náleží chvalšinskému faráři Konrádovi⁶. Ta skutečnost že je v listině zmiňován farář, poukazuje na provoz kostela, jehož podoba v této době není známa (*Kadlec, J. 1949, 81; Kuča, K. 1997, 492; Šimůnek, R. 2013, 56*). Mimo to bylo povoleno vyplácení desátku z máku a zeleniny finanční formou. Tyto výnosy budou sloužit jako plat 2 talentů (*Kadlec, J. 1949, 68; Kuča, K. 1997, 492*). Papež Bonifác IX. svou bulou z roku 1400 povoluje klášteru chvalšinskou faru osadit svými řeholníky (*Mareš, F. – Sedláček, J. 1918, 82*).

Městská rada, tedy konšelé jsou ve správě městečka doloženi poprvé roku 1387, o dva roky později je doložen i rychtář. Roku 1390 opat Arnold prodal louku, kterou daroval jakýsi Jan. Získaná suma 9 kop grošů posloužila k pořízení antifonáře. (*Mareš, F. – Sedláček, J. 1918, 82; Zálaha, J. – Odložil, P. 1998, 1; Kovář, D. 2009, 200*). Z téhož roku pochází nejstarší dochovaná pečeť městečka. Ve čtyřech polích se střídají diagonálně dva symboly, a to znaky vrchnosti. Jedná se o zlatou královskou korunu na modrém poli a stříbrný tlapatý kříž v rudém poli (*Mareš, F. – Sedláček, J. 1918, 85; Mašková, V. 1981, 3; Zálaha, J. – Odložil, P. 1998,*

⁶ Jindřich Špinar uvádí rok 1263, pravděpodobně se jedná o tiskovou chybu (*Špinar, J. 2007: 59*).

7). V průběhu husitských válek se i místní obyvatelé účastnili v řadách husitů plenění sídla své vrchnosti v roce 1420. Z těchto osob je znám hrncíř Slívka, který byl za tuto účast ve své domovské obci vyslýchán. Mimo zdejších obyvatel se účastnili násilného povstání proti zlatokorunskému klášteru obyvatelé z dalších oblastí jako například z Netolicka či Lhenicka (*Schullerbauer, F. 1917, 7; Kadlec J. 1949, 85; Mašková, V. 1981, 4; Trnka, J. 2013, 129*). V 15. století je doložen rychtář již trvale a také rychta. Pod její jurisdikci spadaly obce: Borová, Březovík, Dobročkov, Havalda, Lomek, Prakěř, Střemily a Vítěšovice. V této době jsou zde podle příjmení usdlí obyvatelé německé národnosti. Česká jsou pak doložena jména pouze v Prakěři a Březovíku. Od roku 1429 je zlatokorunský klášter a jeho majetek v držení Oldřicha z Rožmberka. Rožmberkové se tak tak stávají na dlouhou dobu místní vrchností (*Mašková, V. 1981, 2-4; Valkony, J. 2016, 259*). Toto období se stává dobou hospodářského a kulturního rozkvětu městečka i navzdory ztrátě funkce hospodářského a správního centra oblasti (*Valkony, J. 2016, 259*). To dokládá i několik dochovaných cechovních pořádků. Zlatokorunský opat Dětřich 21. prosince 1447 potvrdil cechovní pořádek cechu koželuhů a ševců. V něm je uvedeno, že ten kdo má být přijat za mistra cechu, má odevzdat 4 libry vosku a z toho 2 libry případnou klášteru ve Zlaté Koruně a 2 libry cechu. V roce 1463 obdržely cechovní pořádek pekaři. (*Kadlec, J. 1949, 86 - 89; Mašková, V. 1981, 5*). V letech 1487 – 1507 proběhla pozdně gotická přestavba farního kostela sv. Máří Magdalény, kterou provádí rožmberská stavební huť. Na financování se pravděpodobně podílelo vedení obce za podpory cechu kovářů a podkovářů. Znak tohoto společenství se nachází na několika místech v kostele. V jednom případě je spojen s letopočtem 1495 (*Mašková, V. 1981, 4; Záhoda, J. – Odložil, P. 1998, 7; Lavička, L. 2013, 197 - 198*).

První známý požár městečka by zaznamenán v roce 1516 (*Kuča, K. 1997, 493*). Další vzestup cechů a hospodářský růst přineslo 16. století. Cechovní pořádek tkalcům byl udělen roku 1562. Ten, kdo se chtěl stát mistrem zmíněného cechu, musel odevzdat 1 libru vosku a půl džberu piva to je cca 28 litrů. Příbuzní mistrů tohoto cechu byli od poplatků osvobozeni (*Mašková, V. 1981, 5*). V průběhu šedesátých let 16. století se pokouší majitel krumlovského panství o dobývání stříbra. Vilém z Rožmberka také roku 1576 uděluje chvalšinským měšťanům právo vařit pro svou potřebu bílé a ječné pivo za roční poplatek 100 kop grošů míšeňských. Toto právo však následně dvakrát odňal. Stejný majitel uděluje roku 1581 právo odúmrti, s tím že se měšťané vzdají práva vařit pivo a příslibí 4 dny v roce robotovat. Další cechy přibýly v 90. letech a to roku 1590 cech tesařů a roku 1592 cech zámečníků a puškařů (*Mareš, F. – Sedláček, J. 1918, 90-91; Hajná, M. 2011, 94*). Městská práva znovu potvrdil Petr Vok, roku 1596

potvrdil právo várečné a postavil obecní správu na roveň správy obce Lhenice. V rámci těchto úprav stanul v čele správy purkmistr s 10 konšely a rychtář s 6 staršími (*Mašková, V. 1981, 4; Záhloha, J. – Odložil, P. 1998, 7, Kuča, K. 1997, 492*). To by nasvědčovalo, že nejpozději v této době bylo získáno hrdelní právo. Doposud známé písemné prameny neobsahují záznamy o exekucích. Jisté je že do roku 1709 o toto právo přichází. Jediným dokladem jsou tak jen základy šibenice na vrchu „Galgenberk“ (Šibeniční vrch) východně od obce (*Kovář, D. 2009, 41; Kovář, D. 2009, 200*). Roku 1599 zmíněný vladař rožmberský snížil poplatky a povolil domácím obyvatelům mletí obilí, za to měli měšťané platit 2 vepře nebo 8 kop míšeňských (*Kuča, K. 1997, 493*). V roce 1601 se obec dostává jako součást krumlovského panství do držby Rudolfa II. (*Hajná, M. 2011, 94*).

Další požár pustošil v roce 1607. Roku 1608 potvrdil císař jako majitel panství dosavadní práva, právo vařit pivo. Zároveň uložil povinnost odebírat pivo z panských pivovarů. Město utrpělo škody během vpádu pasovského vojska v roce 1611 a v roce 1620 bylo dokonce uherským vojskem vypáleno. Ušetřen zůstal pouze kostel (*Kuča, K. 1997, 493; Záhloha, J. – Odložil, P. 1998, 5; Hajná, M. 2011, 94*). Pod chvalšinskou rychtu spadalo na počátku 17. století jedno městečko a 11 vesnic. Obyvatelstvo tvořilo 233 hospodářů, 18 chalupníků a 6 uhlířů. Výměra rychtářství měla 24 a 1/4 lánu. V jeho obvodu se nalézalo 7 krčem (*Mašková, V. 1981, 6*).

3. 1. Osídlení v prostoru a okolí Chvalšín před založením kláštera ve Zlaté Koruně

Prostor v širším okolí Chvalšín byl v době před první písemnou zmínkou minimálně aspoň částečně osídlen. Narativní prameny hovoří o osídlení některých úvalů náležících do komunikačního systému takzvané Linecké stezky, respektive jedné z jejích větví. Jedná se o oblasti jižně a severně od Chvalšinské kotliny. Na jihu se jedná například o Polnou zmiňovanou roku 1259. V souvislosti s donací kláštera v roce 1263 jsou jmenovitě uvedeny: Dvůr Křenově, Kladné, Záhorkov a Kájov (*Kadlec, J. 1949 17 -19; Špínar, J. 2007, 33*)

Dále může být hmotným dokladem staršího osídlení v této oblasti kostel v Boleticích, který je poprvé písemně zmiňován též roku 1263. Jeho nejstarší stavební fáze je však již románská. Na základě architektonického rozboru této nejstarší části můžeme jeho výstavbu posunout do druhé poloviny století dvanáctého nebo na přelom 12. a 13. století (*Merhautová, A. 1971, 97–98; Kuthan, J. 1976, 59; Merhautová, A. – Třeštík, D. 1984, 216*). Severním směrem jsou pak zmiňovány Netolice poprvé již roku 981. Mimo ně je severním směrem archeologicky doloženo

hradiště u Kuklova na okraji Křemežské kotliny. Na základě získaného materiálu se uvádí jako hlavní sídlištní činnost v 9. století. Mimo něj pak ještě rovinná sídliště v Lipanovicích, Dobřejovicích, Babicích, Mičovicích a hradiště Jáma (*Kuča, K. 2000, 317; Červák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003, 217; Lutovský, M. 2011, 82, 249 - 250*).

3. 2. Chvalšiny a jejich urbanizace

Při pohledu na městečko se jako jedna z badatelských možností jak postupovat při hledání jeho počátků jeví zkoumání jeho urbanistického schématu a hledání podobnosti v okolním prostředí. Mimo to je nutné zohledňovat různé skutečnosti. Pokud budeme vycházet z předpokladu založení ze strany cisterciácké Zlaté Koruny, je třeba se poohlížet po dalších městečkách založených tímto řádem. Jelikož se tento řád snažil o jednotnost ve všech směrech (v českém prostředí odlišnosti), existuje zde předpoklad objevení jiného městečka stejné či podobné dispozice (*Charvátová, K. 1994, 8*). Samozřejmě je potřeba přihlédnout k dalším faktorům, především době vzniku. V tomto případě dle nejstarších dochovaných písemných pramenů k době před rokem 1281. Jednotliví zakladatelé uplatňovali určitý styl a prostorové řešení dle určení funkce, dále s ohledem na obranyschopnost, výrobní a provozní potřeby, průběh obchodních tras (*Mareš, F. – Sedláček, J. 1918, 82; Hoffmann, F. 1992, 102*).

Dalším faktorem, který ovlivňoval lokační, kolonizační procesy i samotnou urbanizaci byly přírodní podmínky. Především měly vliv na i samotný styl výstavby včetně použitých materiálů (*Klápště, J. 2005, 251*). Chvalšiny se nachází v prostoru šumavského podhůří na okraji českokrumlovské vrchoviny (*Loučková, J. – Buček, A. 1987, 232*). Ze zmíněných důvodů je třeba hledat lokality v prostoru přechodu podhorského a horského terénu v nadmořské výšce okolo 500 m. n. m., a tím se co možná nejvíce přiblížit jak přírodním tak vrchnostenským podmínkám, které panovaly v případě Chvalšin. V našem případě se zdá, že bylo zvoleno poměrně specifické vytyčení podélné osy vodotečí. Tuto dispozici lze nalézt u archeologicky dobře zkoumaných vsí založených v padesátých a šedesátých letech 13. století, jako jsou moravský Bystřec nebo Pfaffenschlag⁷. Ovšem není zcela jasné, zda tento tok existoval i v době založení, jelikož nejstarší mapové podklady tuto skutečnost nezobrazují⁸. Je možné, že se

⁷ Na základě kresebné rekonstrukce (*Nekuda, V. 1975*)

⁸ Na základě stabilního katastru. Zdroj: www.archivnimapy.cuzk.cz

nejedná o přírodní dispozici nýbrž o uměle vytvořené vodní dílo řešící rozvod vody pro potřeby městečka (*Belcredi, L. 2006, 28-29*).

V prostoru jihočeského pohraničí můžeme nalézt několik poddanských městeček, která zanikla či přetrvala do dnešních dnů. Hlavní urbanistickou strukturu tvoří vřetenovité náměstí. To můžeme nalézt například u **Benešova nad Černou**. Ten se nachází 661 m. n. m., náměstí na svahu je orientováno západ – východ. Pravděpodobně byl Benešov založen jako městečko nejspíše na sklonku 13. či na počátku 14. století šlechtickým rodem Benešů z Michalovic. Pro možnost srovnání velikosti - v roce 1654 měl Benešov celkově 117 usedlostí. Je zde velice podobná dispozice v podobě podélné osy tvořené ulicemi, která se na východním konci stáčí k jihu a stejně jako ve Chvalšínách je zde příčné křížení cest přibližně v polovině náměstí (*Kuča, K. 1996, 89-91*). **Hořice na Šumavě** se nacházejí v nadmořské výšce 674 m. n. m., náměstí je orientované na svahu v ose západ - východ. Osu tvoří komunikace spadající do systému takzvané Dolnovltavické stezky. Na ní ovšem v tomto případě neústí další komunikace v prostoru náměstí. Hořice byly založeny opět světskou vrchností, pravděpodobně Vítkovci v první polovině 13. století. V roce 1290 se dostávají do držení vyšebrodských cisterciáků, kteří městečko přeměňují na grangii. V roce 1654 měly Hořice 74 domů. Dalším městečkem v podobných podmínkách je **Horní Planá**. Ta se nalézá v nadmořské výšce 776 m. n. m., náměstí je orientováno podélnou osou ve svahu na světové strany sever – jih. V tomto případě je náměstí obdélné, ale je možné, že původní dispozice byla odlišná a byla po některém z požárů změněna. Není zde doklad kolmého napojení ulic na podélnou osu. Počátky Plané můžeme díky pozdně románskému kostelu klást do 13. století. Jako městečko se v pramenech vyskytuje nejpozději v první polovině 14. století, kdy byla Horní Planá v držení zlatokorunského kláštera. V roce 1654 zde stálo 62 domů (*Kuča, K. 1997, 174-177, 209 – 211*). **Rožmitál na Šumavě** se nachází v nadmořské výšce 623 m. n. m., náměstí je umístěno ve svahu. Stejně jako v případě Chvalšín točí osu náměstí drobná vodoteč v ose sever - jih. Je velmi pravděpodobné, že původní půdorysná dispozice byla vřetenová – ulicová. Nenavazují tu komunikace kolmo na podélnou osu náměstí. Počátky Rožmitálu můžeme hledat okolo poloviny 13. století, kdy se měl stát pravděpodobně hlavním tržním centrem Rožmberského zboží. Z důvodu změn v urbanizaci je nemožné srovnávat počet domů v současné a původní půdorysné dispozici, k roku 1654 měl Rožmitál celkově 58 domů (*Kuča, K. 2004, 445-447*). **Vyšší Brod** se nachází v nadmořské výšce 571 m. Jeho půdorysné jádro je tvořeno vřetenovou ulicovou dispozicí. Podélná osa je v orientaci jih – sever. K založení došlo pravděpodobně v první polovině 13. století Pány z Rožmberka. V roce 1259 zde Rožmberkové zakládají klášter se svou rodovou nekropolí. Není

zde kolmé křížení ulic směřujících do náměstí. Počet domů v roce 1654 představoval 85 obydlených usedlostí (*Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997, 688; Kuča, K. 2011, 511-516*). Mimo tato vysazená městečka můžeme v rámci Šumavy a jejího podhůří nalézt další. Například **Frymburk**, u kterého se předpokládají daleko starší počátky, jelikož je zde kostel doložený již kolem roku 1270 a je spojován s klášterem Stětí sv. Jana Křtitele na Ostrově u Davle. Navíc i jeho samotná poloha je netypická. V případě že by kostel vznikl v průběhu vytyčení či v době poté, dalo by se jako u ostatních městeček v tomto prostředí předpokládat umístění v jedné ze stran náměstí či přímo v ploše náměstí. Je třeba však přihlídnout k morfologii terénu. Společným rysem je však vřetenové náměstí a křížení komunikací ze čtyř různých stran, i když v tomto případě ne pravoúhle. Dále pak vytyčení prostoru ze západní strany vodotečí v tomto případě Černým potokem. Frymburk měl v roce 1654 celkově 70 domů. Leží v nadmořské výšce 708 m. n. m., osa náměstí ve směru sever – jih (*Kuča, K. 1996, 849-851; Ernée, M. – Vařeka, P. – Zavřel, P. 1997, 43*). Dalším městečkem tentokrát v prostoru Novohradského podhůří byly **Cetviny**. Jejich prvopočátek můžeme zařadit do doby vnější kolonizace v průběhu 13. století. Původně se jednalo o ves, která se vyvinula do podoby městečka. Jejimi zakladateli byli pravděpodobně Rožmberkové, jako městečko se poprvé uvádí k roku 1374. Pozůstatky Cetvin se nacházejí v nadmořské výšce 650 m. n. m. Orientace náměstí byla ve směru východ – západ. Náměstí tvořeno vřetenovou ulicovou dispozicí. K roku 1654 zde bylo uváděno 53 domů (*Kuča, K. 1996, 437*)

Mimo těchto zmíněných městeček se dají v podhorském a horském prostředí Šumavy nalézt další, jako například Světlík či Dolní Vltavice. Ty však mohou být pro svou velikost jen těžko srovnávána s Chvalšinami, které měly v roce 1654 celkem 111 domů. Samo srovnání počtu domů představuje problém, neboť nejstarší dostupný záznam je k dispozici pro všechny zmíněné lokality pouze pro rok 1654. Je potřeba si uvědomit, že záznam obsahuje také městečka, která mohla stagnovat v rámci svého rozvoje a jiná se naopak mohla dále rozšiřovat. Mimoto ne všechny parcely byly osazeny hned v prvopočátku existence sídelní buňky. I přesto zde můžeme v rámci vesnic najít urbanistickou zmenšeninu Chvalšín. Jedná se o obec Smědeč, která je vzdálená 8 kilometrů od Chvalšín ve směru na Netolice. V současné době je urbanizace “zmrzačena“ demolicemi a dalšími zásahy po roce 1945. Shodnost byla do té míry velká, že je orientovaná stejně vůči světovým stranám i vůči Linecké stezce. Následně i esovité propojení šesti kolmých ulic na podélnou osu. Dispozičně se od svého “sourozence“ odlišovala pouze velikostí, počtem domů a chybějící budovou kostela. Její vysazení se dá očekávat v době před rokem 1300 (*Špinar, J. 2007, 48 – 49*).

4. Archeologické výzkumy v jádru obce

Pravděpodobně nejstarší zaznamenaný archeologický nález v katastru obce pochází z roku 1887, kdy muzeum v Linci zakoupilo pravděpodobně 1,17 m dlouhý meč, který byl odhadem datován do 13. století. V samotném jádru obce, v prostoru náměstí jsou pravděpodobné nálezy zaznamenaný v roce 1908 při hloubení výkopů pro položení vodovodního potrubí. Při výkopových pracích narazili dělníci na střepy pocházející z velkých hliněných nádob. Ty nesly stopy ručního formování a byly zdobeny pomocí proužků (*Mareš, F. – Sedláček, J. 1918, 82*). V době první republiky byly zaznamenaný pouze ojedinělé nálezy keramiky objevené náhodně na povrchu. V době po roce 1945 dochází k vysídlení německého obyvatelstva a následnému dosídlení. Od 50. let 20. století po celou dobu socialismu narostl objem stavební činnosti jak v prostoru samotné plochy náměstí (požární nádrž) tak v prostoru zástavby po jeho obvodu. V prostoru horního i dolního konce náměstí bylo naopak několik staveb strženo. Na uvolněných místech vznikly nové stavby dle socialistických trendů např. kulturní sál či restaurace. I přes tuto činnost zde nebyly provedeny archeologické záchranné výzkumy (*Hučík, E. – Vaněček, J. 1981, 38 – 39*).

První profesionální archeologický výzkum tak provedl až Michal Ernée v roce 1996 při jeho působení v Regionálním muzeu v Českém Krumlově. Jednalo se o záchranný archeologický výzkum v domě č. p. 47. Zde došlo ke zkoumání situací a částí hmotné kultury převážně ze 13. a první poloviny 14. století (*Ernée, M. 1997, 4; Ernée, M. 2000, 63 - 64*). Na sklonku 90. let byl prováděn archeologický výzkum v budově současného obecního muzea v č. p. 124. Ten provádělo Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích. Samotný výzkum pod vedením Ondřeje Chvojky, byl prováděn v roce 1999 a přinesl mimo informací o samotné budově nález sekundárně deponovaného materiálu ze 13. Století a dále hmotné artefakty a situace z období raného novověku. Ve stejném roce provádělo archeologické oddělení Regionálního muzea v Českém Krumlově dozor při výkopových pracích na základech garáže na pozemku č. p. 29., zde byla zjištění negativní (*Chvojka, O. 1999, 65; Effenberková, P. 2001, 89*). Další výzkum, byl proveden opět pracovníky Regionálního muzea v Českém Krumlově (dále jen RMCK) a to roku 2004 v č. p. 8. pod vedením Petry Effenberkové. Zde byl získán materiál datovatelný do

doby raného novověku a mladší. Doposud se jedná o jediný výzkum v prostoru horního náměstí⁹.

V letech 2010 – 2011 byl v č. p. 48 prováděn záchranný výzkum společností Archaia JIH o.p.s. pod vedením Jiřího Valkonyho. Zde došlo k odkrytí kamenného zdiva domu, který byl datován na základě keramiky do druhé poloviny 13. století až první poloviny 14. století. Mimo to se zde předpokládá privátní kovářský provoz (*Valkony, J. 2010, 9; Valkony, J. 2011, 8*). Aktuálně poslední výzkum proběhl v roce 2017 v budově fary (č. p. 129), ten provádělo RMCK pod vedením Petry Effenberkové. Při záchranném výzkumu bylo odkryto několik významných archeologických situací. Jednak zachovalé dřevěné konstrukce spojované na drážku, které pravděpodobně tvořily stěny zahloubené komory stavby ze 13. století a dají se spojit s doposud nejstarším archeologicky doloženým středověkým osídlením. Mimo to zde byla pravděpodobně odkryta dočasná zvonařská odlévací jáma, datovaná keramickými fragmenty do 13. století (*b. a. 2018. 2017, 9*). Mapa stabilního katastru z první poloviny 19. století představuje nejstarší podrobný mapový doklad ukazující původní parcelaci a rozsah zástavby. Tento pramen hovoří celkově o 138 staveních¹⁰. Dostupné informace vypovídají, že v intravilánu obce bylo do současnosti různým způsobem zkoumáno sedm parcel. To představuje celkově 5% všech parcel. U přímé sondáže spojené s exkavací je zastoupení ještě nižší. Exkavace se uplatnila na všech zkoumaných parcelách vyjma č. p. 29. To znamená, že blíže bylo zkoumáno pouze 6 parcel. To představuje 4,4% z celkového počtu. Je ovšem třeba si uvědomit, že k roku 1654 je počet domů uváděn nižší a to 111. Bohužel není možné přesně určit, jaké parcely nebyly v té době zastavěny. Z toho důvodu je třeba pracovat až s údaji o známé zástavbě ze stabilního katastru (*Kuča, K. 1997, 492; Effenberková, P. 2003, 89*).

5. Klášter Zlatá Koruna

Jak již bylo zmíněno výše, v nejstarších písemných pramenech vystupují Chvalšiny ve vazbě se zlatokorunským klášteřem a jsou s ním v těchto pramenech po větší část své středověké existence spojeny. Dáno je to tím, že zlatokorunský klášter byl po větší část inkriminovaného období k obci ve vrchnostenském poměru.

5. 1. Založení kláštera a nejzávažnější dějinné události

⁹ Na základě ústního sdělení z 21. 11. 2018.

¹⁰ [www. archivnimapy.cuzk.cz](http://www.archivnimapy.cuzk.cz)

Zakládací listina neobsahuje datum, pouze rok 1263. Známo je, že 6. dubna téhož roku se vydává na cestu skupina mnichů z rakouského Heiligenkreuzu pod vedením bývalého opata Jindřicha. Iniciativa, jež přinesla založení je spojeno s českým králem Přemyslem Otakarem II. (*Kadlec, J. 1949, 16; Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997, 696; Kuthan, J. 2009, 425; Špinar, J. 2013, 23*). Jistou dobu se vedou polemiky mezi badateli o tom, zda panovník měl snahu zřídit klášter již o několik let dříve. Iniciován hlavně snahou o vybudování spojnice mezi královskými državami v Čechách a vyženěnými územními zisky v Rakousích mohl o založení při nejmenším s cisterciáky vyjednávat. Písemné prameny osvětlující počátek jsou kusé. Navíc z důvodu vojenskopolitické situace na hranicích s Uherskou korunou v Korutanech a Štýrsku, kde nakonec spory o moc a území vyvrcholili bitvou u Kressenbrunn 12. července 1260, musel panovník jistě své fundační snahy odsložit. O snaze cisterciácké fundace před rokem 1263 napovídá i existence žádosti Přemysla Otakara II. zasláná cisterciácké generální kapitule do Cîteaux ve Francii z roku 1259, v níž žádá o vizitaci místa vzniku nového kláštera. Tento postup vyžadují cisterciácké řádové předpisy. Žádost je datována do roku 1259. Ten samý rok je spjat s rožmberským založením kláštera ve Vyšším Brodě (*Žemlička, J. 1986, 113 – 116; Kuthan, J. 1993, 15; Storm, V. 2007, 20; Kuthan, J. 2009, 42; Špinar, J. 2013, 23; Charvátová, K. 2014, 90*).

Mniši jistě museli přijít na místo svého budoucího působení až v době, kdy pro ně bylo připraveno klášterní provizorium. To by znamenalo, že samotné založení a zahájení budování nejnmutnějších staveb předchází 5. dubnu 1263. Za těchto předpokladů by to naznačovalo, že samotný klášter byl založen někdy na počátku roku (*Braníš, J. 1907, 4; Kadlec, J. 1949, 16; Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997, 696; Špinar, J. 2013, 23*). Další indicií napovídající že procesy spojené se založením kláštera byli již v běhu, může být odstoupení opata kláštera v Heiligenkreutzu a posléze prvního zlatokorunského opata Jindřicha (*Henricus*). Dá se vést polemika o tom, že odstoupil z důvodu inspekční cesty do lokality, kde má být založen nový řádový klášter. Následující zdržení zapříčinila již výše zmíněná situace a jeho nepřítomnost byla již příliš dlouhá, aby se do své funkce vrátil, proto zůstal ve Zlaté Koruně (*Trnka, J. 2013, 101 – 102; Reitinger, L. 2016, 161 – 162*).

Poslední a nejdéle tradovanou příčinnou vzniku kláštera je údajný slib Přemysla Otakara II. v předvečer bitvy u Kressenbrunn. Panovník měl podle tradice slíbit bohu, že v případě vítězství založí klášter k jeho větší slávě. Jelikož bitva skončila s boží pomocí královým vítězstvím, slib splnil. Ovšem v zakládací listině není tento důvod zmíněn, pouze je zde

v souvislosti s bitvou uvedeno darování dvou vinic nacházejících se v prostoru Rakous. Posledním faktorem pak bylo ohraničení moci rozpínajících se jihočeských magnátů - Vítkovců. Vliv kláštera podporovaného králem měl zamezit rodu v další územní expanzi (Kadlec, J. 1949, 13; Charvátová, K. 1994, 77; Kuthan, J. 1994, 484; Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997, 696; Charvátová, K. 2014, 92). Pochopitelně důvod založení, o kterém hovoří nejstarší písemný pramen spojený se vznikem kláštera a je brán, jako jeho zakládací listina, je v té době zcela běžný a dá se říci “módní“ důvod, týkající se křesťanského způsobu života - spása duše své i svých předků (Charvátová, K. 2014, 92). První mniši se vydali na cestu do nově založeného kláštera z dolnorakouského Heiligenkreuzu na první povelikonoční pátek, tedy 6. dubna 1263. (Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997,696; Špinar, J. 2013, 23).

Klášter nadaný bohatě majetkovou držbou, jenž prakticky znemožnil expanzi a sjednocování majetku Vítkovců směrem k západu a na sever, byl trnem v oku těmto rodům, především nejbližší a “nejprůbojnější“ větví Pánům z Krumlova. V době politické krize krále Přemysla Otakara II. kdy se snažil uhájit svůj nárok na získané země na jih od Čech, využili této slabosti a roku 1276 vojensky přepadli budující se klášter. Se ztrátou Rakous byla spojena snaha panovníka přeorientovat filiaci kláštera na české území a snad i změnit jeho lokaci. V panovníkově zprávě z roku 1279 nebylo po nově budovaných klášterních stavbách ani stopy a také podle ostatních dobových zpráv nezůstalo po stavbách z budovaného klášterství ani stopy. Dá se předpokládat, že tyto popisy byly poněkud nadsazené. Po prohrané a osudové bitvě na Moravském poli v den svatého Rufa, 26. srpna roku 1278, kde král padl, mniši pravděpodobně z obav z dalšího útoku, budovaný konvent opustili. Dodnes se vedou mezi badateli spory, zda byl klášter také napaden, nebo mniši opustili klášter preventivně. Shoda panuje na tom, že byl klášter vypálen roku 1276. První opat Jindřich se skutečně vrátil do svého mateřského kláštera v Heiligenkreuzu a úkolem sehnat zpět rozprchlé klášterní osazenstvo byl pověřen opat kláštera v Morimond.. O tom zda se mu to podařilo, prameny mlčí. (Kadlec, J. 1949, 21; Žemlička, J. 1986, 150; Charvátová, K. 1994,78; Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997, 696; Storm, V. 2007,20; Žemlička, J. 2009, 317; Špinar, J. 2013, 36 – 37; Charvátová, K. 2014 97 – 98; Reitinger, L. 2016, 179). V roce 1281 na žádost královny vdovy Kunhuty byla filiace převedena na klášter v Plasích. Řeholníci se na místo původního kláštera vrátili nejpozději roku 1284, kdy místo osadili plasští řeholníci vedení cisterciákem Bartolomějem, který se posléze stal i představeným kláštera. V průběhu 14. století zažívá klášter období rozvoje, který je přerušen ve dvacátých letech 15. století. Roku 1420 byl klášter dvakrát vydrancován. Napjatá situace mezi katolíky a přívrženci husova učení začala pálením

klášterních statků. Nejprve 10. či 11. května vzbouřenými prohusitskými obyvateli zlatokorunského panství a podruhé 27. října samotným husitským vojskem. Řeholníci, kteří se nespasili útekem, byli pobiti. Mniši jsou uvedeni zpět až roku 1437.

Neutěšené poměry v zemi po skončení husitských válek vedly ke ztrátě většiny pozemkové držby kláštera. Jako první si se zlatokorunského majetku "ukouzl" Jan Smil z Křemže. Na základě pravděpodobně zfalšované listiny datované do 21. října roku 1437, ve které mimo majetku milevského kláštera dostává do zástavy od císaře Zikmunda Lucemburského i zboží zlatokorunské. Na základě toho je navrácen majetek, kterého se zmocnil křemežský soused. Tím se se Zlatá koruna dostává "pod ochranu" Oldřicha z Rožmberka. (*Kadlec, J. 1949, 97 – 109; Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997, 697; Hajná, M. 2011, 213; Špinar, J. 2013, 51-55; Charvátová, K. 2014, 109*). Zlatokorunské statky zůstaly součástí krumlovského panství i za vlády Oldřichových potomků. Král Vladislav II Jagelonský v roce 1493 uděluje Rožmberkům vrchní královské právo nad klášterem pod podmínku, že opatství bude do šesti let vrácen jeho majetek. Panovník o dva roky později daruje zlatokorunské zboží Petrovi z Rožmberka do konce jeho života. To je potvrzeno i roku 1501 načež si Petr nechává zlatokorunské statky zapsat do zemských desek. K částečnému vyrovnání došlo v roce 1559, kdy opat Jan Mílek získal nazpět několik lokalit a některé výnosy. Roku 1601 krumlovské panství získal císař Rudolf II. V průběhu třicetileté války byl klášter 18. června 1620 opět vypálen, tentokrát uherskými vojsky. V roce 1622 bylo Ferdinandem II. zlatokorunské panství spolu s panstvím krumlovským darováno Janu Oldřichovi z Eggenbergu. Přesto se ve 2. polovině 17. století podařilo klášteru vzhopit a provést nutné opravy.. V roce 1719 přechází krumlovské panství do držby Schwarzenbergů, ale klášteru se dařilo budovat nezávislé postavení až do roku 1785, kdy byl zrušen dekretem císaře Josefa II. (*Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997, 697 – 698; Špinar, J. 2013, 64; Hajná, M. 2011, 213; Charvátová, k. 2014, 110 – 111*).

5.2. Území v majetku kláštera v době jeho založení

Panovník vznikající klášter nadstandardně dá se říci velmi štědře obvěnil. Ovšem ne celý obvod hranic území darovaný králem je v dochovaných listinách znám. Proto často dochází mezi badateli ke sporům o to, jaké území ještě připadalo klášteru a které již ne. Je třeba říci, že i zde dochází ke změnám v názorech na základě nově zjištěných skutečností. Takovým případem je třeba výzkum komunikačních systémů Zlaté stezky do Prachatic. Je třeba si hranice

zlatokorunského zboží k roku 1263 vytyčit. Zakládací listina hovoří i o darování území panovníkem. V tomto případě se jedná o tzv. Boletický Újezd. Listina obsahuje jmenný seznam hranic, který tvoří státní hranice, vodoteče, vyvýšené body v terénu, komunikace, některé sídelní a hospodářské jednotky. Bohužel do dnešních dnů se původní názvy ze 13. století neuchovaly. U obchodních cest postupem doby došlo ke změně tras a je obtížné přesněji je do dané doby zařadit. Vymezení majetku na jižním okraji tvořila zemská hranice s Německem, dále pak k jihovýchodu podél zboží Hirzova (Hrzův újezd – Mokerský újezd) a několik jmenovaných obydlených lokalit. U nich se dá říci, že jejich počátek byl v době před kolonizačním úsilím kláštera. Mohly být posléze klášterem jistým způsobem ovlivněny dle jeho potřeb. Jedná se jmenovitě o poplužní dvůr v Křenově, Kladné, Záhorkov a Kájov. Dále se hranice stáčí k severozápadu, podél potoka Houžněho, na vrchol Kleti, hory Houby (Houbový vrch) a Bulové. Zbytek hraničních bodů není možné přesně identifikovat. Nejzápadnější hranici tvořila cesta, kudy se chodí z Pasova do Prachatic. To znamená nejvýznamnější úsek Zlaté stesky (*Kadlec, J. 1949 17 -19, Špinar, J. 2013, 31 -35*).

Nejstarší, Dolní stezka byla v provozu nejpozději již v 11. století a její největší rozkvět byl ve 13. a 14. století. Podle badatele Paula Praxlera byl průběh stezky do poloviny 14. století východně od Volar a směřoval do Starých Prachatic. Tomu nasvědčují i lokalizace částí úvozových cest, které při výzkumu této stezky odhalili badatelé František Kubů a Petr Zavřel. Trasa překračovala státní hranici poblíž Haidmülle, podél levého břehu Studené Vltavy ve vzdálenosti 0,4 až 5 km, dále k zaniklé osadě Krásná Hora, odtud ke Stožci, pak severovýchodně od železniční stanice Černý Kříž, přes osadu Pěkná, po svazích hory Hůrka přes sv. Magdalénu do Zbytin, ze Zbytin do Sviňovic a nakonec do Libínského Sedla. Tomu že se průběh stezky měnil, by mohl napovídat i spor zlatokorunského kláštera s majiteli sousedního panství a správci českého úseku Zlaté stesky. Jednalo se o klášterní kolonizaci Želnavska (*Kubů, F. – Zavřel, P. 2007, 19-44*) mimo tento prostor, který s určitostí zahrnuje oblast dnešních Chvalšín. I když z roku 1281 listina Oty Braniborského potvrzuje držbu Chvalšín klášteru, mimo nich zde byla uvedena část bývalého korunního zboží Netolic. V té době šlo v případě Netolic jen o část historického zeměpanského majetku. O rozsahu hovoří úroční rejstřík z počátku 15. století. Ovšem zde je možné, že do té doby mohlo dojít jak k odkupu, tak k odprodeji některých statků a nemusí odrážet původní nadání ze 13. století. Možností proč toto potvrzení držby na žádost bylo vytvořeno je několik. Zaprvé majetkové spory s jinou vrchností, která je buďto obsadila v době, kdy mniši opustili konvent, nebo z důvodu činění si nároků některým z majitelů sousedních panství. Mimo to jasně ukazují, že

tato území byla získána klášteřem v době vlády krále Přemysla Otakara II. Tedy v mezi lety 1263 až 1278, kdy panovník padl na Moravském poli. Lze předpokládat, že mimo těchto listin musely existovat další, které klášteři potvrzovaly držbu území, na němž byl vystavěn. Jedná se o prostor spravovaný následně tzv. Rájovskou rychtou (*Žemlička, J. 1986, 150; Špinar, J. 2013, 37; Charvátová, K. 2014, 94- 96; Reitinger, L. 2016, 179*).

6. Řád cisterciáků

Pro procesy a kolonizační úsilí v prostoru Boletického újezdu v době od roku 1263 je potřeba se seznámit s historií a funkčními procesy kolonizátorů to znamená s řádem Cisterciáků.

6. 1. Stručná historie řádu

Řád vznikl ze snahy navrátit se k původním myšlenkám a učení sv. Benedikta a stanovám mnišství na počátku řádu. Za den založení řádu je považován 21. Březen 1098, kdy odchází sv. Robert (opat benediktinského klášteřa v Molesme ve Francii) společně se skupinou 21 mnichů (někdy uváděno 20) do pustiny Citeaux. Citeaux, latinsky Cistercium také dalo novému řádu název. Nachází se 22 km jižně u Dijonu. Zde byl založen klášteř, kterému se dostalo podpory a přízně jak od církevních tak světských elit. Na příkaz papeže Urbana II. se musel vrátit sv. Robert zpět do klášteřa v Melosme a je vystřídán sv. Alberichem, který v roce 1100 získává od papeže Paschala II. ochranný list. Z hospodářských důvodů měl řád problémy se získáváním dalších členů. Situace se změnila v roce 1112, kdy do řádu vstupuje sv. Bernard de Fontaine a jeho družina. Ten se stal velkým propagátorem a šířitelem řádu a někdy je považován za jeho druhého otce. V roce 1119 dochází k uznání řádu papežem.

Řád se nadále šířil i do ostatních zemí (například do Německa, Velké Británie, Španělska, Portugalska, Itálie, Rakouska, Uher, Polska či Skandinávie). Dostal se i mimo Evropu a to do Afriky a Asie. Do Českých zemí přicházejí cisterciáci za vlády knížete Vladislava II. v roce 1143, kdy je v Sedlci u Kutné Hory založen nejstarší cisterciácký klášteř v Čechách. Další konventy následovaly až do průběhu 14. století: Plasy (1144), Nepomuk (1144), Hradiště nad Jizerou (1145), Svaté Pole (1150?), Osek (1196), Velehrad (1204), Žďár nad Sázavou (1251), Vyšší Brod (1259), Vizovice (1260), Zlatá Koruna (1263), Zbraslav (1292) a Skalice (1357). Mimo tento výčet bylo provedeno i několik nepovedených lokací a to v Mašřově (1192 – 1199), Nižkově (1236 – 1241) a na severovýchodě Moravy v podobě neuskutečněného záměru

Václava III. vybudovat klášter Thronus Regis (1306). Jihočeské kláštery byly při založení osazovány z Rakouska, ve zbytku Čech pak z Německa. Zakladateli mimo panovníka byli též šlechtické rody či církevní hodnostáři. Josefinské reformy na konci 18. století přežili pouze Osek a Vyšší Brod (*Charvátová K. 1994, 8 - 12; b. a. 1997, 40; Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997, 41; Buben, M. M. 2007, 157-77; Charvátová, K. 2009, 2017- 219*).

6. 2. Poslání řádu a jeho specifika

Řád žije podle řehole sv. Benedikta. Jeho základním heslem, podle kterého se řídí, zní: Ora et labora (modli se a pracuj). Řád se navracel k chudobě podle hesla být chudý s chudým Kristem a omezoval provoz svých skriptorií. V první řadě je kladen důraz na chórovou a osobní modlitbou a četbu bible a životů svatých. Na dalším místě byl kladen důraz na těžkou fyzickou práci. V mladších obdobích se členové řádu zapojili i do církevní správy. Specifikem bylo zakládání klášterů mimo kolonizované území. I když v českém prostoru to nebylo úplně snadné, vznikaly stranou od sídelních jednotek. Přesto nedostávaly kláštery půdu, která byla zcela bez obyvatel, jelikož bylo zapotřebí zajistit základní prostředky pro obživu mnichů, alespoň dokud nebudou schopni je sami získat. (*Buben, M. M. 2007, 149*). Myšlenka, že klášter od svých zakladatelů bude dostávat pouze neobydlené území, pole, vinice, lesy, řeky, jezera, vodní díla a mniši sami je promění ve zdroj obživy a příjmů, fungovala pouze v počátcích. Zdroj důležité pracovní síly představovali konvrši (laičtí bratři), kteří z větší části žili v grangích (hospodářských statcích z latinského grangia – sýpka), které zajišťovaly obživu a hospodaření kláštera. Tento systém fungoval nejvíce v počátcích řádu v prostoru dnešní Francie. V Čechách v průběhu 13. století nenaplnoval očekávání a pro nedostatek laiků bylo grangií na našem území jen omezené množství. Tyto obtíže, jež řád v Čechách doprovázely už od počátku, vedly k úpravě způsobu získávání prostředků a to v rozporu s řádovými stanovami.

Šlo o způsob hospodaření na bázi rentovního velkostatku, kdy docházelo krom vlastního obhospodařování také k pronajímání a nákupu majetku. Ten zde fungoval vedle režijního způsobu a zakladatelské (kolonizační) činnosti (*Charvátová, K. 1998, 65 - 67 Charvátová, K. 2013, 315*). Tak byly klášterům při založení darovány vsi v poddanském poměru (tyto donace převažovaly obzvláště v průběhu 12. století), usedlosti (praedium), dvorce (curia), desátky různého druhu (decimae), podíly na clech a mimo to i osoby (homines). Ve 13. století je mimo zmíněných darů ve velké míře vidět další fenomén a to darování převážně rozsáhlých zalesněných prostorů (*Charvátová, K. 1998, 66; Charvátová, K. 2013, 318 - 319*). Kláštery byly

zakládány v údolích podle hesla: Benedikt osidloval hory, Bernard údolí. Vodoteče byly brány jako symbol zla, který cisterciáci krotí a přeměňují v dobro (energie, hygiena atd.). Řád má silnou vazbu na mariánský kult, všechny klášterní kostely byly Panně Marii zasvěceny. Nový klášter měl v ideálním případě podle řádových představ vzniknout z popudu (odštěpení) jiného bohatého řádového domu, který byl schopen nový konvent zaopatřit. Mimo to byla v celém řádu snaha o unifikaci. To zahrnovalo používání stejných modlitebních knih a snahu o společnou architekturu. Tyto snahy byly ještě umocněny filiační činností, která vycházela z pěti základních větví a každý klášter znal svůj "rodokmen". Dceřinné kláštery byly tak do jisté míry podřízeny svým mateřským domům. Osazení nových lokátorských počínů v našem prostředí však neprobíhalo z Francie, ale z nejbližších sousedních zemí, tedy z prostoru dnešního Německa a Rakouska. Přesto náležely všechny k morimondské řádové větvi. (*Charvátová K. 1994, 8 – 12; b. a. 1997, 40 – 42 Buben, M. M. 2007, 149 – 151; Charvátová, K, 2009, 317; Charvátová, K. 2013, 315-321*).

6 .3. Cisterciácká kolonizace

Co se týče vnější kolonizace ve středoevropském prostoru, pravděpodobně nejstarší písemný pramen, umožňující náhled do této problematiky, pochází z území Slezska. Jedná se o Ksiega Henrikowska (Kniha Jindřichovská). Ta byla sepsána okolo roku 1270 za účelem právní paměti získávání a vývoje majetku drženého cisterciáckým klášterem v Jindřichově (Henryków). Zároveň sekundárně umožňuje vhled do postupů a úskalí kolonizační činnosti. Intenzivní procesy vnější kolonizace v našem prostoru probíhají v druhé polovině 13. století, převážně v době vlády Přemysla Otakara II. Zároveň se v této době utváří do dnešních dnů fungující stabilizovaná síť sídelních jednotek (*Klápště, J. 2005, 209 -210*). Struktura sídelních buněk byla v historii narušena pouze klimatickými změnami, vytěžením daných surovin v místě vzniku, odklonem obchodních cest či válečným běsněním. Jednalo se vždy jen o menší počet sídlišť. Výjimku tvoří události 20. století, kde při odsunu obyvatel německé národnosti a následném vzniku pohraničního zakázaného pásma a vojenských výcvikových prostorů začínají být velká území zcela neobydlena a posléze bez sídelních jednotek.

Cisterciáci na našem území zakládali stejně jako ve Francii nové osady, vesnice, hospodářské dvory atd. Řád byl usazován v podhorských oblastech a v místech probíhající či plánované kolonizace. V tomto směru se vymykají kláštery vybudované ve středních Čechách (Sedlec, Zbraslav, Skalice), které byli zakládány bez záměru dalšího osidlování. Kolonizace ze strany

řádu na našem území nedosahovala takové intenzity jako v jeho původní domovině. Dříve bylo kolonizační úsilí cisterciáků badateli poněkud přeceňováno (*Charvátová, K. 2009, 221 – 222; Klápště, J. 2009, 387*). To že kolonizační počiny cisterciáckých domů v našem prostředí nejsou takové, jak se dříve předpokládalo, je dáno několika faktory. V první řadě většina řádových domů u nás nepřicházela do úplně liduprázdného prostoru. Dále pak území, která jednotlivé kláštery obdržely donacemi, nebyla dostatečně velká a nepředstavovala homogenní celek. Výjimku tvoří klášter Zlatá Koruna. Pro představu je možné srovnat zakladatelskou činnost jednotlivých cisterciáckých klášterů u nás. V průběhu 12. století bylo u nás založeno pět (50%), ve 13. století čtyři (40%), a ve 14. století jeden (10%) řádový dům. Pouze tři (30%) byly založeny (jejich donace) na území již dříve osídleném (Sedlec u Kutné Hory 1143, Zbraslav 1292, Skalice 1357). Jako homogenní (monolitickou) držbu cisterciáckých majitelů u nás můžeme označit majetek u tří (30%) klášterů, a to u Pomuku, Plas a Zlaté Koruny. Klášterní dominia standardně vlastnila i městečka ve většině případů dvě. Výjimku tvoří Zlatá Koruna a Pomuk těm náležela hned tři. Zakládání městeček opatstvími nabylo největší intenzity v průběhu 13. století, kdy vznikala za účelem správním, obchodním a celkově hospodářským. Měla sloužit jako odbytiště produktů v rámci panství a zároveň umožňovat obyvatelům dominia prodej, nákup a směnu. Roli hrála minimálně na úrovni lokálního trhu, samozřejmě velký význam mělo samotné místo vzniku, pokud se nacházelo městečko na průběhu dálkové obchodní komunikace, mohlo docházet k navazování styku i s odbytišti a producenty vzdálenými. Díky těmto odbytištím mohli místní obyvatelé získávat z obchodních transakcí finanční prostředky pro poplatky, daně, ale také investice, čímž se opět zlepšovala hospodářská základna kláštera. Možnost získávat zboží od vzdálených producentů a navazovat další kontakty s cizími zeměmi přinášelo sebou nové technologie a používané materiály (*Doležal, J. 2009, 355*).

Ač tato církevní instituce nebyla v žádném směru vojenskou organizací, zakládala na svých územích stavby vojenského či polovojenského charakteru - tvrze. Vojenskou sílu netvořili sami mniši, ale nejčastěji skupiny takzvaných nápravníků. Tito nápravníci vlastně byli speciální nájemci, kteří platili vojenskou službou v případě ohrožení. (*Charvátová, K. 1998, 67 - 68; Charvátová, K. 2013, 317 - 320*). Za dokončenou můžeme pokládat kolonizaci na opatských majetcích v první polovině 14. století a mimo to i snahy o scelování a vytvoření monolitické majetkové domény. Celkově se pro klášterství různých řádů na našem území pohybuje poměr vsí založených vůči vsím získaným okolo 25%. Zlatá Koruna v tomto případě opět vybočuje. Její zakladatelská činnost se odhaduje v průběhu druhé poloviny 13. a první poloviny 14. století

okolo 100 lokací. To při odhadu 150 sídelních jednotek na zlatokorunské majetkové držbě představuje intenzivní kolonizační činnost. Na základě těchto odhadů tak zlatokorunské opatství založilo více než 65% sídelních buněk na svém území. Je třeba podotknout, že toto opatství vlastnilo největší ucelenou pozemkovou držbu v rámci našich cisterciáckých klášterů. Co se týče získávání lidských zdrojů pro kolonizační činnost, kláštery v první řadě upřednostňovaly obyvatelstvo z vlastních osídlovaných oblastí. Po vyčerpání těchto zdrojů se přistupovalo k vnější kolonizaci. Ta byla uplatňována hlavně při osídlování rozsáhlých oblastí a bylo přistoupeno k usídlování obyvatelstva z německých zemí (*Kadlec, J. 1949, 56-72; Charvátová, K. 1998, 67 – 70; Charvátová K. 2009, 223*).

7. Linecká stezka-

Středověké dálkové komunikace na našem území často vznikaly v přirozené závislosti na terénních podmínkách. Probíhaly údolími, vyhýbaly se hustě zalesněným partiím a vysokým hřebenům. Často kopírovaly vodní toky jako přirozené navigační body a komunikace. Mimo to, bylo na zdroj vody vázáno osídlení, zde mohlo dojít k obchodu, směně a získání veškerých služeb, které obchodník na své cestě potřeboval. Trasa často kopírovala vodní tok jen vzdáleně, jelikož bylo zapotřebí se vyhnout překážkám v podobě slepých ramen, mokřadů, neprůchozích úzkých údolí, partiím s bujnou vegetací (*Kuthan, J. 1976, 19*). V životě řady středověkých měst s výjimkou těžebních či výrobních center hrál výraznou hospodářskou roli obchod. V případě Chvalšín jistě také. Napomohla tomu jejich poloha, byly založeny přímo na probíhající trase takzvané Linecké stezky. Přínos z obchodu (provozu) na stezce byl několikerý. Jednalo se o přímé zisky (pro města, městečka, trhové osady atd.) v podobě cla, mýta, ungeltu, práva skladu (*Fencl, P. 2009, 4*). Mimo to zde byl příjem z provozu stezky pro obyvatele zajišťující služby, řemeslnou výrobu, jako hostinští (stravování, ubytování), kováři, podkováři, koláři (péče o tažná zvířata, potahy atd.) (*Doležal, J. 2009, 355*).

7. 1. Historie

Obchodní spojení Čech s Podunajím existovalo pravděpodobně už v průběhu pravěku (*Kubů, F. – Zavřel, P. 2003, 674*). Potvrzená obchodní trasa propojující podunajskou oblast Horních Rakous, především s jejich hlavním centrem Lincem (odtud české pojmenování Linecká stezka) s hradskými centry v jihočeském prostoru představující Netolice a Doudleby je až od raného středověku (*Květ, R. 2011, 80*).

Pravděpodobně nejstarší zmínka o Linecké stezce pochází z počátku 10. století, konkrétně z roku 906. Někdy je spojována tato komunikace s příchodem Jindřicha odbojného syna císaře Jindřicha IV. Ten po ní měl cestovat v roce 1106, kdy opustil Řezno a do Čech přišel po cestě, kudy se chodí do Netolic. Pravděpodobně značné omezení provozu přinesla vrcholná kolonizace ve 13. století se vznikem nových velkých center (Cáhlov a České Budějovice), kam se začaly obchodní trasy přeměňovat. V průběhu 16. století díky monopolu v obchodě se solí z Rakous nabírá na významu východní část stezky Cáhlov - Dolní Dvořiště - České Budějovice. Některé z hlavních komunikačních tahů z Čech do Lince vedou či kopírují středověké a novověké větve či části Linecké stezky (*Fencl, P. 2009, 8-9; Kosmas 2012, 166; Vondrovský, V. – Pták, M. – Kovář, D. – John, J. – Hojerová, H. 2015, 96*).

7. 2. Průběh stezky

Rekonstruovat průběh středověké obchodní stezky je velice obtížné. Zapříčiněno je to nedostatkem kartografických a písemných pramenů a nedá se přímo spoléhat pouze na terénní relikty, které díky hospodářské a stavební činnosti představují jen útržky ze spleťových komunikačních systémů. Již bylo učiněno několik pokusů sledovat průběh této obchodní trasy. Je třeba si uvědomit, že v určitých údobích se trasy a směry lišily v závislosti na ročním období (vysoký stav hladiny řek, podmáčené komunikace, sněhová pokrývka atd.), dalším faktorem byl vývoj osídlení s vazbou na sídelní jednotky (nově vzniklá města a městečka), což v některých případech vedlo až k úpravě tras vynucených právními nařízeními (*Květ, R. 2011, 80; Beranová, M. – Lutovský, M. 2009, 324; Vondrovský, V. – Pták, M. – Kovář, D. – John, J. – Hojerová, H. 2015, 96*).

Pravděpodobně nejstarší trasa Linecké stezky vedla od Dunaje k severu údolím Rodely ve směru na Wildbach přes Leonfelden až do vyšebrodského průsmyku. Odtud sestupovala k Vltavě. Dále pokračovala přes Ostrov do Boletic a posléze k severu, procházela Lhenicemi

do Netolic. Po vzniku Českého Krumlova se hlavní těžiště obchodu přesměrovalo východněji a to od Vyššího Brodu, na Rožmberk nad Vltavou, Zátoň a posléze směřuje do samotného Českého Krumlova, odkud stezka pokračovala do Lhenic. Je však možné, že tato trasa již existovala souběžně s předchozí větví z důvodu starší existence Přídolí. Přídolí je písemně doloženo nejpozději v roce 1220. Je pravděpodobné, že význam Přídolí po svém založení přebral Český Krumlov. Další variantou je i to že před založením Českého Krumlova byla tato cesta nazývaná jako Vyšebrodská. Komunikace tedy původně nesměřovala k severozápadu, ale pokračovala do hradskeho centra v Doudlebech. Po založení Freistadtu a hlavně Českých Budějovic (1265) se hlavní trasa přesouvá na osu Linec – Freischtadt - Dolní Dvořiště – České Budějovice. A tak je od sklonku 13. století spojení Vyšší Brod – Netolice označováno jako “stará“ Linecká stezka. Dále od té doby význam západních větví klesá, v 15. až 16. století se stává spíše komunikací lokálního významu (*Kuthan, J. 1976, 20; Fencel, P. 2009, 12 -13; Storm, V. 2007, 24 Hajná, M. 2011, 152*).

7. 3. Chvalšiny a obchodní stezky

Samotné Chvalšiny se stávají křižovatkou několika cest. Už při pohledu na samotný půdorys jádra můžeme spatřit, že v době vzniku, pravděpodobně převažoval provoz mezi severovýchodem a jihozápadem. Problémem je celkové rekonstruování průběhu obchodních stezek. Otázka komunikace přicházející ze severovýchodu z prostoru Brloha není zcela jasná. Pravděpodobně obcházela Klet' a prostorem severně od Křemže pokračovala do Českobudějovické pánve, další možností je že směřovala do Netolic, ke kterým se blížila od jihovýchodu. Ze severozápadu přichází cesta, která se stáčí ze severně položených Lhenic a Netolic a přes Chvalšiny směřuje na jih do Boletic. V Boleticích se pravděpodobně setkávalo několik stezek či jejich větví. Po již dříve zmíněné nejzápadnější větve Linecké stezky sem pravděpodobně od druhé poloviny 13. století směřovala Dolnovltavická stezka, a od 14. století stezka propojující bavorský Waldkirchen přes Třístoličnick a Plechý se zlatokorunskou Horní Planou, odkud směřovala dále na severovýchod. Jako potencionálně možné se nabízí napojení Frymburské stezky (*Kubů, F. – Zavřel, P. 2003, 676 – 677; Storm, V. 2007, 24*). Od západu se přibližovala další cesta, svým významem nepřevyšující potřeby rychtářství, a to z dnes zaniklé vsi Osí. Ta je poprvé zmíněna v písemných pramenech až v roce 1445. Tato cesta sloužila k obsluze osady Lhota (též Šavlova Lhota) nacházející se za vsí Osí¹¹. Z východu sem přicházela větev Linecké stezky procházející přes Český Krumlov a lze předpokládat spojení se

¹¹ www.zanikleobce.cz

sídlem vrchnosti ve Zlaté Koruně, a to pravděpodobně po jižních úbočích Blanského Lesa. V takovém případě by spojnice vedla přes obydlené území náležící klášterství. Na základě těchto skutečností se dá uvažovat o propojení ve směru Zlatá Koruna – Srnín – Hluboká Lhota – Vyšný a následně buď ve směru Lazec - Křenov Chvalšiny, nebo varianta Staré Dobrkovice – Nový Křenov – Křenov – Chvalšiny¹².

8. Možné příčiny kolonizace ve 13. století

Kolonizace, jako proces osidlování neobydlených oblastí novými osadníky se dá v Českých zemích rozdělit do dvou základních kategorií. Na kolonizaci vnitřní a na kolonizaci vnější. Pojem vnitřní kolonizace představuje variantu využití vlastního obyvatelstva z hustě zalidněných oblastí, které bylo usazeno na území neobydleném. K dobrovolnému přesídlení motivovaly možnost získání majetku (pozemků) v kombinaci s daňovými úlevami po určité době. Tento proces byl u nás výhradní od 6. až 7. do 13. století. Kolonizace započala v nejúrodnějších a nejteplejších oblastech naší země a postupovala postupně do vyšších nadmořských výšek. V průběhu 6. až 7. století dosahovala nadmořských výšek okolo 300 m. n. m. V 8. až 9. století okolo 400 m. n. m. V 11 a 12. století pokračuje dále vnitřní kolonizace z vlastních lidských zdrojů. Na přelomu 12. a 13. století je již většina dobře obdělávací úrodné půdy kolonizována. V období posledních Přemyslovců však růst počtu obyvatel neustal a přetrvával vedle kolonizace vnější. Vnější kolonizace využívá lidský potenciál z oblastí Evropy, které jsou přelidněné, a nedostává se zde mladším potomkům půdy. Hledání možností, jak získat vlastní půdu, jelikož ji nedědí, spolu s prvními přesuny obyvatel z důvodů náboženských, přenesla osidlovací snahy do podhorských a horských oblastí. V jihočeském prostoru není problém s osidlováním poloh okolo 700 m. n. m. a výše, může se blížit i 800 m. n. m. Při otázce z jakého důvodu, nebo co to umožnilo, tu můžeme spatřit hned několik faktorů.

1. Změna klimatu (tzv. Středověké klimatické optimum) která probíhala v průběhu 12/13. století. Došlo k oteplení a ke snížení množství srážek. To umožnilo posun do vyšší nadmořské výšky.
2. Nový systém obdělávání půdy, který představoval trojpolní systém, spolu s pluhem a chomouty, díky nimž se zvýšily výnosy ze zemědělské půdy. Tato nadprodukce,

¹² Na základě mapky (Špinar, J. 2013, 46).

umožňovala uživit obyvatele, kteří se primárně neživil zemědělskou činností nýbrž specializovanou výrobou.

3. Specializovaná výroba zahrnovala především novou společenskou vrstvu - měšťany. Ti se živil převážně obchodem a specializovanou řemeslnou činností. Kromě plnoprávných měšťanů vykonávali specializovanou činnost například havíři, hamerníci, či další specialisté spojení se zpracováním kovů či vázaní na provozy poháněné vodními koly, jako byli mlynáři.
4. Zkušeni řemeslníci a nové a technologie se k nám dostávají z hospodářsky a kulturně rozvinutějších částí Evropy (Německo – Sasko, Durynsko, Horní Falc, Bavorsko, Švábsko a Rakousko) v rámci vnější kolonizace. Mimo to přispěli šíření inovativních postupů a technologií i příslušníci církevních řádů, v rámci filiační činnosti. Zde je nutné zdůraznit především Cisterciáky¹³.
5. V oblastech vrchovin a hor se nacházela značná ložiska nerostných surovin (zlata a stříbra), jejichž dobývání a zpracování má značný rozvoj ve 13. století, a dále v některých oblastech dosahuje vrcholu ve 14. a následně ve druhé vlně (stříbro) v 16. století. (Pro 13. století např.: Jihlava, Český Krumlov¹⁴, Kašperské hory, Kutná Hora, okolí královského města Písek; v 16. století např.: Český Krumlov, Jáchymov¹⁵, Rudolfov).
6. V teoretické rovině pak můžeme hledat i mocenské zájmy, Vysazené opevněné město hrálo výraznou roli ve vrcholném středověku, a hrálo několikerou úlohu (vojenskou, hospodářskou, správní, finanční, kontrolní atd.).

(Klápště, J. 2005, 170 – 180; Klápště, J. 2009, 378 – 393; Zemlička, J. 1986, 86 – 87, 223; Klabouch, V. 2008, 10 – 11; Waldhauser, J. 1998, 9; Fröhlich, J. 2006, 27, 57, 60; Kudrnáč, J. 1971, 48, 53; Charvátová, K. 1998, 68. – 69.)

¹³ Cisterciáci pro nedostatek konvršů v grangiích museli zaměstnávat námezdní sílu. Dále se dá očekávat, že některé postupy například v zemědělství přebíralo i jejich okolí. *(Charvátová, K. 1998, 68. – 69.)*

¹⁴ Historie dolování ve městě Český Krumlov, zdroj: http://www.ckrumlov.info/docs/cz/mesto_histoi_dolova.xml

¹⁵ Zdroj: www.cs.wikipedia.org/wiki/Jáchymov

9. Rozsah sondáže na parcelách

Následující popis slouží pro pochopení místních specifických podmínek, zvyklostí a rozsahu jednotlivých archeologických exkavačních zásahů s nálezy středověkých situací a hmotné kultury. Na základě tohoto srovnání bude teoreticky možné potvrdit či vyvrátit starší osídlení. Zároveň je tak možné poukázat na poměr zkoumaného a nezkoumaného prostoru.

9. 1. Parcela č. p. 47

Dům č. p. 47. se nachází v prostoru jižní části východní fronty (spodní část náměstí). Z jižní strany sousedí s domem č. p. 48, jehož plocha byla již také zkoumána. Budova je vystavěna na samotný okraj parcely směrem do náměstí a zaujímá celou její šíři. Hlavní budova má samozřejmě složitější stavebně historický vývoj. Nejstarší částí je průčelí. Budova představuje dva nejzápadnější trakty. V ní je začleněna část, která má vnitřní rozměry cca 350 x 490 cm a její počátky se dají datovat do přelomu 13. - 14. století. Přesněji se jedná o sklep při pravé straně u ulice, který je typický pro Chvalšinské domy. Někdy je spojován s přebudováním polozemnice na obytné domy. Následně na ni navazuje část, jež byla vystavěna nejpozději v 16. století a poté část klasicistní (*Muk, J. 1985, 3, 9*). Pravděpodobně k původní středověké parcele náleží, v současné době na sebe navazující propojené pozemky, které zaujímají celkovou plochu 1217 m². Zastavěná plocha na parcele představuje cca 539 m², to je cca 44% celé plochy. Šíře parcely v průčelí náměstí činí cca 12 m a délka pozemků v jednom kuse je 107 m. S pozdně středověkou zástavbou může být spojována jen budova, jejíž průčelí směřuje do náměstí. Její stavba zaujímá odhadem 190 m². Při pohledu do mapy stabilního katastru je možné vidět původní ještě středověký rozsah parcely, kterou z velké části tvořilo záhumenicové pole, či pastvina. Do současné doby byla tato parcela přetřata komunikací, a tak k původní parcele náležel ještě pozemek číslo 213/1, který východně přes komunikaci navazuje v celé šíři. K tomu je nutno připočítat plochu silnice ve stejné šíři. Tak by tato parcela měla rozměry cca 12 x 231,5 m, což představuje odhadem plochu 2778 m².

Při výzkumu v letech 1996 - 1997 zde bylo provedeno celkem 5 kopaných sond. Sonda číslo 1 byla položena v interiéru hlavní budovy, v jejím jihovýchodním nároží. Celkové rozměry byly 3 x 1,7 m a zaujímala plochu 5,1 m². Další sondy (2 a 5) byly následně vytyčeny v interiérech sklepů v hlavní budově. Sonda číslo 2 měla rozměry 2 x 2 m. Tato sonda byla posléze rozšířena. Celkově zkoumaná plocha sklepní místnosti zaujímala plochu 23m². Mimo

to byla zkoumána přístupová chodba do sklepa (vstupní šíje) položením sondy číslo 4¹⁶. Tato sonda složitějšího půdorysu zaujímala přibližně plochu 4,4 m². Sonda číslo 3 byla vytyčena v průjezdu o rozměrech 1 x 2,7 m (2,7 m²). Celkově tak bylo exkavační metodou prozkoumáno přibližně 29,7 m² plochy interiéru hlavní obytné budovy. Samotná hlavní budova zaujímá v současné době plochu 271 m². To znamená, že bylo prozkoumáno cca 11% celé plochy (Ernée, M. 1997, 1-11, Erneé, M. 200, 63 - 64).

9. 2. Parcela č. p. 48

Parcela domu č. p. 48 se nalézá v jižní části chvalšinského náměstí a dům zaujímá prostor v jeho východní frontě přes celou šíři západní části parcely. V této části náměstí se neobvykle zachoval soubor domů, jejichž počátky se na základě architektonických prvků (portálů) dají datovat nejpozději do pozdní gotiky. Současně propojené pozemky náležící k domu zaujímají plochu 1781 m². Zastavěná plocha činí 822 m². To představuje 46% z celkové plochy. Šířka domu v náměstí je 15 m délka pozemků pak cca 108 m. K původní středověké parcele připadal i pozemek číslo 211. Ten vznikl přetnutím původní role místní obslužnou komunikací. Tak je třeba k louce připočítat ve stejné šíři plochu komunikace. Původní parcela tak získává minimální rozměry 15 x 234 m, což představuje plochu 3510 m². Dům č. p. 48 byl zkoumán ve dvou etapách v letech 2010 a 2011 společností Archaia Jih o. p. s., v první etapě vedl výzkum Karel Kašák, ve druhé Jiří Valkony. Celkem bylo položeno 11 sond.

V prostoru sklepa byly provedeny: sonda číslo 1 rozměry 2 x 3 m (6 m²), sonda číslo 2 rozměry 2,5 x 1,5 m (3,75m²). **V prostoru přízemí:** sonda číslo 3 v prostoru bývalé černé kuchyně nacházející se ve východním traktu budovy, rozměry 2 x 2 m (4 m²). Sonda číslo 5 vytyčena v průjezdu o rozměrech 2 x 2 m (4 m²). Další sonda (číslo 4) byla položena v prostoru přilehlé hospodářské budovy (jedná se o sondu nejdále položenou od prostoru náměstí) rozměry 2,5 x 2 m (5m²). Sonda číslo 8 ve východním traktu hlavní budovy zaujímající plochu cca 3 x 2,3 m (6,9 m²) a s ní i sonda číslo 9 o rozměrech 2 x 1,5 m (3 m²)¹⁷. V druhé etapě v roce 2011 byly položeny sondy ve středním traktu hlavní budovy. Sonda číslo 10 o rozměrech 4,5 x 1,5 m (6,75 m²) a sonda číslo 11 o rozměrech 2 x 4 m (8 m²). **V prostoru přilehlé zahrady (dvorku)** byly provedeny: sonda číslo 6 o rozměrech 2 x 1,5 m (3 m²). Z důvodů objasnění situace v sondě 6 byla vytyčena v prostoru dvorku sonda číslo 7 o rozměrech 2 x 1,5 m (3 m²) (Valkony, J. 2010,

¹⁶ Plocha sondy vypočítána na základě kresebné dokumentace v nálezové zprávě (Ernée, M. 1997, 11).

¹⁷ Rozměry a plocha sondy počítány na základě kresebné dokumentace (Valkony, J. 2010, seznam plánu 20)

7 – 8; *Valkony, J. 2011, 7*). Sondáží bylo tedy prozkoumáno 5,8% (47,4 m²) zastavěné plochy a z hlediska exteriérů 0,3% (6m²) celkové nezastavěné plochy.

9. 3. Parcela č. p. 124

Jedná se o parcelu nalézající se v jižní části chvalšinského náměstí a tvořící její západní frontu. Mimo to je zde jediný dům, který z této fronty vystupuje a je navíc opatřen dvěma poli loubí (jediné ve Chvalšínách). Nejpozději od raného novověku byla tato stavba reprezentativně upravována, jelikož byla od dne svatého Jakuba a Filipa roku 1598 využívána jako radnice. Je jasné, že původní dům musel být modifikován dle potřeb a zároveň zveleben k reprezentativním účelům. Pravděpodobně mohla být radnice zasažena některým z písemně doložených požárů, zcela jistě tím nejničivějším v roce 1808, kdy také na místní faře shořely matriční knihy. Objekt byl několikrát přestavován, k nejvýznamnější, barokní přestavbě došlo v roce 1667 a další stavební úpravy byly provedeny v letech 1812 a 1837 (*Muk, J. 1985, 3 – 6*). V současné době se v interiérech nachází obecní muzeum. Doložitelná plocha pozemku náležící k objektu činí 1148 m². Dle předpokladu byla původní parcela menší o plochu předsazeného loubí, které zaujímá plochu přibližně 39 m². To znamená, že minimální doložitelná plocha pozemku před výstavbou představovala 1109 m². Zastavěná plocha parcely činí 524 m². To je cca 46% celé plochy. Minimální doložitelné rozměry parcely před výstavbou loubí jsou 11,5 x 105 m. Pravděpodobně ještě k parcele původně patřil pozemek, který přes silnici navazuje na západní straně ve stejné šíři. Nutno ještě v šíři připočítat šíři ulice. Tak by dosahovala středověká parcela minimálních rozměrů cca 11,5 x 150 m. To představuje plochu cca 1725 m².

Archeologický výzkum zde byl prováděn v roce 1999 Jihočeským muzeem v Českých Budějovicích pod vedením Ondřeje Chvojky. Celkově byly položeny čtyři sondy: S1/99; S1A/99; S2/99; S3/99. Tři v interiéru přibližně na podélné ose hlavní budovy. Jedna v exteriéru (sonda S2/99 v podloubí). Sonda S1/99 o rozměrech: 1,2 x 2 m (2,4 m²); Sonda S1A/99 zaujímající plochu 4,55 m²; Sonda S2/99 (v severní části loubí) zaujímající plochu 16 m²; Sonda S3/99 o rozměrech 3,6 x 2 (6,48 m²). Celkově tak sondáž zahrnovala 13,43 m² (2,5%) zastavěné plochy parcely z celkových 524 m². Plocha sondy S2/99 se kvůli své poloze nedá počítat do plochy původní parcely, nýbrž je nutné ji zařadit do plochy náměstí. Prozkoumanost nezastavěné plochy původní parcely tak činí 0%!

9. 4. Parcela č. p. 129

Budova fary č. p. 129 se nachází v západní frontě chvalšinského náměstí naproti západnímu průčelí kostela sv. Máří Magdalény. Ze severní strany k č. p. 129 přiléhala další středověká parcela s domem postaveným na východní hranici parcely směrem do náměstí. V současné době již tato budova nestojí. Byla zbořena pravděpodobně z důvodu rozšíření komunikace směřující z Chvalšín ve směru na Lhenice a pokračující dále do Netolic. Celková výměra pozemků náležícího jednomu celku činí výměru 2637 m². Zastavěná plocha se pohybuje okolo 697 m². To představuje 26,4% z celkové plochy. Celkové rozměry zbytků středověké parcely činí 29,26 m což je nadstandartní rozměr ve srovnání s ostatními zachovalými parcelami. Je tak možné, že pro potřeby fary bylo využito sloučení dvou pozemků pro toto v obci rozměrově velkorysé vystavění budovy. To je v souladu s důležitostí instituce a úřadu, jenž zde byl vykonáván a zároveň to že se nacházel přibližně v těžišti zlatokorunského panství, které nejspíše tvořilo jedno z nejvýznamnějších ne-li nejvýznamnější hospodářské centrum oblasti. Pozemek zůstal zachován v délce cca 109m^{18, 19}.

Výzkum v prostoru fary č. p. 129 byl prováděn Regionálním muzeem v Českém Krumlově pod vedením Petry Effenberkové (*b. a. 2018, 8 – 10*). Celkem bylo v prostoru fary vytyčeno 7 sond. Sonda číslo 1 byla zjišťovací sondou o rozměrech 1 x 1 m (1m²), v podstatě šlo jen o začistění odtěžené zeminy a nepřinesla žádné výsledky. Z dalších sond byly sondy 2 až 6 položeny v interiéru. Sonda číslo 2 s rozměry 1 x 1,2 m (1,2 m²), byla umístěna v hospodářském traktu severního křídla. Následné sondy 3 až 6 byly položeny v interiérech jižního křídla fary. Sonda číslo 3 o rozměrech 0,6 x 1,3 m (0,78m²) a sonda číslo 4 o rozměrech cca 4 x 1,8 m (7,2 m²). Sonda číslo 5 byla položena ve vstupní chodbě (vstupní šíji) do polozahloubeného suterénu. Její rozměry byly 0,6 x 2 m (1,2 m²). Sonda číslo 6 o rozměrech 1 x 1 m (1m²). Sonda číslo 7 byla položena v exteriéru, přesněji v prostoru dvorku o rozměrech 2 x 4,4 m (8,8 m²). Z důvodu získání dalších dat, v důsledku odkrytí významné archeologické situace byla sonda rozšířena o další dva sektory - sondy 7 B a 7 C, které jsou v interiéru hospodářské části severního křídla. Sektor 7 B o rozměrech cca 1,4 x 1,4 m (1,96 m²), 7 C o rozměrech 2 x 1,9 m (3,8 m²). Některé sondy dosahovaly do určité míry amorfního tvaru, jelikož se přizpůsobovaly konstrukcím stavby nebo se nacházely v prostoru, kde byl blok zeminy částečně poškozen činností stavby. Celkově tak došlo k prozkoumání 17,14 m² interiérů, což představuje 2,5%

¹⁸Podklady pro počítání ploch pozemků byly získány z webu www.nahlizenidokn.cuzk.cz.

¹⁹ Rozměry pozemků a rozměry pro počítání zastavěných ploch byly získány z webu www.vdp.cuzk.cz.

z celkové zastavěné plochy. Co se týká nezastavěných prostor, zkoumaná plocha zaujímá 8,8 m² z celkových 1940 m² nezastavěného prostoru. Průzkum tak zahrnul 0,45% exteriéru²⁰.

10. Keramické výrobky

10. 1. Keramika - historie

Keramické výrobky a převážně jejich části představují nejčastější archeologický doklad osídlení dané lokality. Samozřejmě hovoříme o obdobích, kdy si lidstvo zpracování keramické hlíny osvojilo. Nejstarší nálezy tohoto druhu jsou spojovány s dobou mezolitu. (V této době se jedná jen o ojedinělé nálezy a nemůžeme tak hovořit o nejčastějším archeologickém pramenu). Masivní nárůst zastoupení keramických výrobků je v době neolitických kultur a tuto příčku si drží dokonce až do druhé poloviny 20. století. Tato situace je zapříčiněna podmínkami, které panují na našem území. Ty nejsou příliš vhodné pro uchování organických materiálů, které minimálně až do neolitu dominovaly (*Pavlu, I. – Zápotocká, M. 2007, 65*). Keramické nádoby a ostatní výrobky postupem doby prošly určitým vývojem. Ten byl ovlivněn módou, funkcí a účelem použití jednotlivých výrobků, technologickými znalostmi, možnostmi producenta a zdroji surovin. Tato specifika (převážně vzhledová), můžeme sledovat již v neolitu. V průběhu středověku je pak dosahováno větší diverzity v technologické rovině. Díky těmto změnám získáváme i jednu z indicií, která nám pomáhá při datování nálezů. Základní předpoklad je, že technologicky vyspělejší výrobek je mladší (to ovšem není úplně tak jednoduché a zcela platné).

10. 2. Keramika ve vrcholném středověku

Keramiku ve vrcholném středověku můžeme hodnotit dle několika hledisek.

- Prvním je účel, ke kterému výrobek sloužil. Nejpočetněji zastoupenou kategorií představuje keramika kuchyňská a stolní. Další část představují keramické kachle. Zvláštní skupinou je keramika technická. Následuje keramika stavební, poslední je keramika výtvarná
- Druhým hlediskem jsou znaky spojené s výrobou. Zde se sleduje složení keramické hmoty, typ výpalu, teplota výpalu, způsob tváření nádoby, popřípadě povrchová úprava

²⁰ Informace týkající se rozměrů a plochy sond byly získány z terénní kresebné a fotografické dokumentace se souhlasem autora výzkumu Petry Effenberkové. Kresebná a fotografická dokumentace je uložena v Regionálním muzeu v Českém Krumlově.

- Třetí kategorii představuje samotný vzhled, kde jsou zkoumány výzdobné motivy, značky, kolky (*Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 31 – 63*).

V rámci středověké archeologie dominují svým rozsahem a výpovědní hodnotou soubory keramiky v místech se sídelní funkcí (*hrady, kláštery, intravilány měst, vesnice a prostory využívané ke kumulaci odpadu*). Mimo to se keramika vyskytuje ve větší míře i v rámci středověkých polních systémů, kam se keramický materiál dostával při zúrodnování, zejména při procesu hnojení. Hnojná keramika má ovšem nízkou výpovědní hodnotu, jelikož je její tvar často po dlouhou dobu narušován orbou, klimatickými podmínkami a výpovědní hodnotu ještě ztrácí tím, že má minimální vztahové souvislosti s ostatním materiálem.

10. 2. 1. Využití grafitu u keramických nádob

Pro druhou polovinu 13. století a první polovinu 14. století v nejnižnější části Čech je typická takzvaná tuhová keramika. Při pohledu do historie zjistíme, že v této oblasti, která je bohatá na grafit, se použití tohoto nerostu datuje již do starší doby bronzové. V tomto období se tuhy užívalo k povrchové úpravě nádob, tak aby bylo dosaženo kovového lesku. Znalost a využití grafitu mimo keramiku můžeme nalézt již mladším paleolitu. Tato povrchová úprava našla své využití i v mladších fázích pravěku. Keramika, do jejíhož keramického těsta se přidává tuha, je používána na našem území od mladší doby železné (latěnu). V tomto případě se nejedná o keramiku tuhovanou nýbrž tuhovou. Na základě hmotných dokladů se dá říci, že tuhová keramika je znovuobjevena na našem území ve druhé polovině 10. století. Na Moravě snad i dříve. Opětovně se ve velkém množství vyskytuje v našem prostředí v jižních Čechách v průběhu 13. století (*Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 31; Chvojka, O. 1999, 7; Hlava, M. 2008, 193*).

10. 2. 2. Výskyt a těžba grafitu

Dominantní je zastoupení tuhové keramiky na Českokrumlovsku, kde jsou také nejčetnější ložiska grafitu. Z jiných nalezišť v jižních Čechách jmenujme: Český Krumlov, Černá v Pošumaví, Katovice, Chvalovice u Netolic, Mokrý, Koloděje nad Lužnicí, Čížová. Samotný český výraz tuha pochází pravděpodobně z jihočeského prostoru a to buď z českého či bavorského dialektu užívaného v této oblasti. Co se týče získávání samotné suroviny v pravěkých obdobích, nebyly do dnešních dnů nalezeny žádné důkazy o těžbě. Je několik teoretických možností jak tento materiál získat. Jednak sběrem u výchozů těchto ložisek,

získávání druhotné při zemních pracích nebo získávání v naplaveném materiálu vodních toků kam se tuha dostala pomocí eroze. Jednou z možností je, že nejstarší těžební lokality malého rozsahu byly zničeny při modernějších masových těžebních akcích. Stejná situace platí i pro středové získávání tuhy. Je pravdou, že v tomto období muselo získávání této suroviny dosahovat daleko větší intenzity a objemu než v pravěkých dobách (*Chvojka, O. 1999, 7; Hlava, M. 2008, 190 - 191*).

10. 2. 3. Grafit v keramickém těstě (tuhová keramika)

Pokud jde o problematiku spojenou s použitím tuhy v keramickém těstě, vedou se stále různé diskuse o neprokázaných teoriích pozitivních vlastností tuhy. Jednak by mělo docházet ke zlepšení plasticity keramického těsta, zlepšení tepelné vodivosti nádoby či snížení nasákavosti. Přehlédnout se nedá ani estetický efekt. V rámci keramického těsta je grafit znám jako izolovaný (čistý), nebo ve vazbě na horninu, která ho obsahuje. Běžný je výskyt právě ve vazbě na jiné nerosty. Rozbory tuhové keramiky ze Slezska například ukazují, že zdejší keramické středověké zásobnice obsahují okolo 23% grafitu, naproti tomu hrnce obsahují jen 7,6%. (*Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 31; Čapek, L. – Těsnohlídková, K. 2018, 26 – 28*).

10. 3. Výrobní procesy a jejich stopy na keramice

Stopy zanechané na keramice po výrobních procesech mohou prozradit rámcovou dataci, jelikož se postupem doby měnily postupy při tváření v závislosti na vývoji technik a technologií. Pravděpodobně nejstarší známou technologií je tváření z jednoho kusu hlíny pomocí vymačkávání. Tato technologie je známa u severoamerických indiánů a u nás byla zatím potvrzena u nejstarších keramických výrobků v období mezolitu²¹. Další možností archaického postu tváření keramiky je hnětení a vytahování (*Čapek, L. – Těsnohlídková, K. 2018, 33 - 34*). Modernější technologií výroby bylo stavění z válků. Na připravované dno se nalepovaly jednotlivé válečky, které tvořili na sebe kladené prstence. Po zformování nádoby docházelo k vyhlazování stěn. Vyhlazení bylo poměrně pečlivé hlavně na vnějších stranách nádob. Na vnitřní straně nádoby v místech, která byla špatně přístupná prstům, vznikalo zvlnění, které odkazuje na způsob výstavby lepením z válečků. Nemodernější a nejefektivnější metodou bylo formování na rychle rotujícím kruhu. Nejstarší vyobrazení hrncířského kruhu se nachází v egyptském Pihä na stěně Osirisova Chrámu z dob starověkého Egypta (*Ptáček, M.*

²¹ Informace získaná od Jana Johna v rámci přednášek na filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v předmětu Doba kamenná.

2012, 5; Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 33; Richter, M. 1982, 97). Rychle rotující kruh se ve střední Evropě poprvé vyskytuje v mladší době železné a na sklonku doby římské. V následujících obdobích byla tato technologie pozapomenuta (Čapek, L. – Těsnohlídková, K. 2018, 42). Pro námi sledované období se uvažuje o jeho znalosti na našem území od 13. století, kdy k nám proniká díky příchodu kolonistů ze západu. V tomto období dominuje výroba lepením a dotáčením na pomalu rotujícím ručním hrnčířském kruhu. Místní produkce byla pravděpodobně vytvářena pouze touto technikou. Nálezy se stopami obtáčení mohou být výjimečnou místní produkcí kolonistů, či se může jednat o importované výrobky.

V jižních Čechách se v druhé polovině 13. století objevuje mimo výrobků průměrné kvality i značně kvalitnější redukčně pálené (bez přístupu kyslíku) zboží. Výrobky z kopacího hrnčířského kruhu místní proveniencí u nás nastupují v závěru 14. století. Nejde však říci, že by šlo čistě o produkci tvářenou z jedné zásoby hlíny. Tato zařízení stále mohla sloužit pouze k dotáčení. Dotáčené výrobky jsou známy ještě na počátku 15. století (Richter, M. 1978, 12; Pták, M. 2012, 5; Čapek, L. – Těsnohlídková, K. 2018, 42). Mimo zvlnění stěn, jsou dalšími stopami po dotáčení: křemenná podsýpka, která měla usnadnit odpojení výrobku od dotáčecích podložek (u keramiky vtáčené z jednoho kusu materiálu se na dně nádoby vyskytuje stopa po odříznutí strunou) a pak keramická značka na dně obtištěná z podložky (Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968 37 – 38; Čapek, L. – Těsnohlídková, K. 2018, 98 - 99). Značky na dnech nádob se poprvé na našem území ve středověku objevují na přelomu 8. a 9. století (Dostál, B. 1975). Počet těchto značek klesá na sklonku 13. století a zcela mizí v druhé polovině 14. až na počátku 15. století (Pták, M. 2012, 7).

O významu značek se vedou mezi badateli doposud spory a jednoznačné vysvětlení nebylo zatím přijato. Možností jak tyto symboly interpretovat je hned několik - jako magické a ochranné, jako označení obsahu nádob, což je velmi nepraktické, označení si vlastní produkce (obchodní značka – logo firmy jako u dnešních společností), nebo značka odběratele (Pták, M. 2012, 8). Při nalezení zcela totožných značek, které pocházejí z identické podložky, se dá dle míst nálezů odhadnout rozsah distribuce. Je ovšem zapotřebí uvědomit si i možnost přesunu výrobce do jiné lokality. V rámci delšího časového úseku je důležité zvážit možnost využití této značky další generací producentů.

10. 4. Kachle

Od pradávna se člověk snaží přizpůsobit svému životnímu prostředí tak, aby pobyt v něm byl pro něj co nejméně nebezpečný a nejpohodlnější. Jednu z položek s tím spojenou, představuje tepelný komfort. Tato otázka vedla ve středověku k vývoji tepelného bezdýmného otopného zařízení v podobě kachlových kamen. Kachlová kamna jsou specifickým evropským zařízením. Inspiraci středověk hledal ve vyhřívacích systémech antické Římské říše. (*Krajíc, R. 1997, 22*). Středověké prvopočátky vývoje kachlových kamen můžeme nalézt v klimaticky nepříznivých vysokohorských oblastech Švýcarska a jižního Německa v průběhu 12. století. V našem prostředí se kachlová kamna začala prosazovat ve větší míře na sklonku 13. a na počátku 14. století. V té době do našeho prostoru ve větší míře pronikaly vymoženosti spojené s vrcholně středověkými znalostmi. Ty byly v určité míře spjaté s přísunem kolonistů z prostoru dnešního Rakouska, Německa a severní Itálie. Kachlová kamna byla zprvu výsadou šlechty a klášterů, postupem času si našla cestu do měšťanských domů. V těch se běžně usadila ve 14. století v době vrcholného středověku, plošně se rozšířila až v 16. století. Nejstarší kachlová kamna vznikla pravděpodobně z chlebových pecí. Do konstrukce jejich tělesa byly následně vloženy keramické nádoby. Přes poměrně tenké dno těchto nádob pronikalo do okolí poměrně snadno teplo a oproti křbovému vytápění byly minimalizovány tepelné ztráty (u křbu představovaly tepelné ztráty, přibližně 85% , kachlová kamna měla tyto ztráty na 30 – 40% veškerého tepla). Kamna byla vytápěna z jiné místnosti, než ve které bylo umístěno samotné vyhřívací těleso budované z valné části z kachlů. Díky tomu tak vznikl temperovaný bezdýmný prostor. To později vedlo ve venkovském prostředí k vývoji od jizby ke světnici. (*Krajíc, R. 1997, 21 - 22; Hazlbauer, Z. 1998, 20; Menoušková, D. - Měřínský, Z. (ed.) 2008, 4- 5; Pavlík, Č. – Vithanovský, M. 2004, 9; Kypka, J. 2013, 11*).

10. 4. 1. Nádobkové kachle

Jednoduchou modifikací keramických nádob vznikly první a nejstarší kachle a to nádobkové. Ty jsou na našem území známy už ze sklonku 13. století. Jejich nevýhodou, oproti modernějším komorovým kachlům byla malá akumuláční schopnost (po skončení topení v topeništi brzy přestaly sálat teplo). Naopak díky tomu, že nebylo zapotřebí teplo akumulovat, byly schopné interiér daleko rychleji temperovat. Komorové kachle pak přišly s esteticky navýšenou hodnotou v podobě reliéfní výzdoby a případné polychromie a monochromie. Tento druh kachlů si zachoval své kruhové dno, ovšem jejich ústí doznalo určitých změn a to i jejich proporce v poměru výšky a šířky. Na základě těchto specifík se dají dělit do několika podskupin. Profesor Zdeněk Smetánka užívá následující dělení:

- **hrncovité** kachle mají hrncovité dno i ústí. Dělit se dají následně podle průměru dna a hrdla a podle jejich hloubky
- **miskovité** mají kruhové dno, jejich hloubka je menší než strany kvadratického ústí (čtverec/obdélník)
- **tyglíkovité**, kdy dno kachle je kruhového průřezu, jeho ústí v trojúhelníkovitém průřezu a poměrně malá hloubka vůči průřezu ústí kachle
- **pohárkovité** kachle dle svého názvu připomínající picí pohár. Dno kruhovitého průřezu, ústí může mít rozličné podoby. Například průřez čtyřlístku či třech laloků jako u jetele. Hloubka kachle značně převyšuje průměr dna a to několikanásobně.
- **baňkovité** kachle se dnem kruhového průřezu, jehož tělo a dno společně přecházelí v baňku. Ty, byly často umístovány na vrcholu kopule tělesa kamen a to na rozdíl od ostatních nádobkových kachlů dnem vzhůru. Díky své velké ploše přenášející teplo, byly též nejefektivnějším vyhřívacím kachlem.

(Smetánka, Z. 1969, 233 - 238; Richterová, J. 1982, 9 – 11; Krajíc, R. 1997, 23; Hazlbauer, Z. 1998, 19 – 21; Brych, V 2005, 4 -6; Orna, J. 2005, 7 – 10; Menoušková, D. - Měřinský, Z. (ed.) 2008, 5; Kypta, J. 2013, 25).

10. 4. 2. Kachlová kamna a sociální prostředí

Kachlová kamna byla z počátku poměrně nákladnou záležitostí a tak se začala postupně objevovat v sídlech nejvýše postavených a nejmajetnějších obyvatel našich zemí. Kachle se objevují na hradech královských i sídlech nejvyšší šlechty již na sklonku 13. století. Z jižních Čech je popsán takový nález pravděpodobně z Českého Krumlova. Nепublikované nálezy pak z hradu Landštejn a kláštera v Milevsku. Starší literatura běžně uvádí, že z prostoru tvrzí jsou známé převážně od počátku 15. století a následně v 16. století. Na starších ikonografických vyobrazeních jsou sice známá vyhřívací tělesa, jež vypadají jako kachlová kamna a jsou stavěna z nádobkových kachlů, ale o kamna nejde. Jedná se v podstatě o pece, které jsou obsluhovány přímo v místnosti, kde je umístěno samotné těleso.

Na základě těchto souvislostí není zcela možné následně nálezy nádobkových kachlů automaticky spojovat s existencí kachlových kamen. Nálezy ze situací 13. a 14. století mohou pocházet právě z těchto zařízení. Je důležité si uvědomit, že nové technologie pronikaly do nižších pater společnosti s určitým odstupem. A primární nápodoba ještě neznamovala plnohodnotnou difuzi znalostí. Z prostředí královských měst jsou nejstarší nálezy známy z prvních dvou dekad 14. století, a to z Kutné Hory, Chrudimi či Brna. Od druhé třetiny

14. století jsou kachlová kamna doložena v měšťanském prostředí královských měst odkud přes významná bohatá města pronikají i do poddanských měst a městeček, kde se stávají běžným vybavením měšťanských domácností. Do venkovského prostředí pronikají kachlová kamna nejprve do objektů nejbohatších představitelů tohoto prostředí, prvotně do far, posléze do mlýnů a krčem. (Pavlík, Č. – Vithanovský, M. 2004, 17; Brych, V. 2005, 7; Kypka, J. – Břicháček, P. – Jiřík, J. Merta, D. 2013, 29 – 30; Kypka, J. 2017, 52 - 53). Zmíněná fakta, byla do nedávna brána jako fakt, v posledních letech s rostoucím počtem výzkumů se ukazuje, že tyto výrobky našly uplatnění v prostředí nižší šlechty již dříve, především v závěrečných desetiletích 13. století byla kachlová kamna běžně i na venkovských tvrzích (například v Kestřanech²², či v Boršově nad Vltavou²³).

10. 5. Technická keramika

Jedná se o skupinu výrobků z keramiky, jejichž funkce je jiná než pro přípravu, uchovávání stravy a potravin. Zároveň nespádají do keramiky stavební a neslouží k vytápění. Do této skupiny spadají svítidla, vodovodní trubky, přesleny, křivule a tyglíky. Zvláštní skupinu pak představují zásobnice, které mohou sloužit jak k uchovávání potravin tak byli pravděpodobně využívány ke skladování jiných produktů než potravin. Většinou jsou však řazeny do keramiky technické (Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 61).

10. 5. 1. Zásobnice

Zásobnice představují zvláštní kategorii nádob na rozhraní mezi technickou a kuchyňskou keramikou. Sloužit mohly jak uchovávání potravin (obilí), tekutin (voda, olej), tak průmyslových produktů. Pokud jejich funkci chceme jednoslovně označit, tak nejvhodnějším slovem by byla z názvu odvozená funkce zásobní či skladovací. V nejnižnějších částech Čech jsou tyto nádoby vyhotoveny z keramického těsta s příměsí grafitu. Zásobnice dosahují poměrně velkých rozměrů (Nekuda, V. - Reichertová, K. 1968, 31). Jedná se o bezuché silnostěnné nádoby, jejich tvar je mírně kónický či soudkovitý. Okraj je pak kyjovitě zesílen. Na jejich dnech se nenacházejí hrnčířské značky, jelikož jejich výrobní proces byl nevšední. K

²² Na základě informace zveřejněné Karlem Kašákem 7. 3. 2020 při prezentaci výsledků archeologických výzkumů společnosti Archaia JIH o. p. s. na zasedání jihočeské pobočky České archeologické společnosti, v Jihočeském muzeu.

²³ Na základě povrchového nálezu v prostoru zaniklé středověké tvrze v Boršově nad Vltavou, zdejší tvrz zde existovala jako sídlo šlechty pravděpodobně nejpozději od roku 1261. Roku 1290 je ves darována cisterciáckému klášteru ve Vyšším Brodě. Je možné, že nějakou dobu byla ještě provozována (Krejčů, I. 2004, 9 -11; Kovář, D. 2011, 63).

tváření docházelo od okraje směrem ke dnu (*směrem ke dnu se tyto kónické nádoby zužují, mohou být mírně soudkovité*). Nejčastější výzdobný prvek tvoří obtočená linie, vodorovná rýha - *žlábek*, další možné zdobení v mladším středověku (14. až 15. století) je známé například pomocí kolků, či opisem (nápis) tvořeným rádélkem. (*Například v Českém Krumlově představují poměrně hojně zastoupený nále z v rámci středověkých souborů*)²⁴. Zásobnice nejsou výrobkem, který by byl příliš chronologicky citlivý, jelikož jejich produkce je známa v období od 2. poloviny 11. století až po užití v 15. století. Zásobnice byly pravděpodobně v interiéru částečně zahloubeny do podlah pro zabezpečení lepší stability²⁵ (*Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 63; Pavlů, I. 1971, 29; Nekuda, V. 1985, 109; Nekuda, R. – Nekuda, V. 1997, 84*).

10. 5. 2. Osvětlovací zařízení

Díky nedostatečně prosvětleným interiérum většiny středověkých staveb, u kterých byl kladen důraz na uchování tepla ve vnitřních prostorách, vedla potřeba získávání světla v čase noci k vývoji nejrůznějších osvětlovacích zařízení. To umožňovalo prodloužení doby, po kterou mohly výrobci vykonávat svojí produkční činnost. Světlo jako jeden ze symbolů křesťanské víry představovalo boj proti temnotě – zlu. (*Krajíc 2006, 249; Petrán 1985, 665*). Nejlacinější osvětlovací zařízení po smolných třískách představovaly kahany a olejové lampy. Jejich výhodou bylo opakované použití. Jako palivo sloužil tuk nebo jako dražší varianta olej či vosk. Jako hořící část byl používán knot umístěný v palivu tak, aby jeho část vystupovala nad úroveň tuku či nad hladinu oleje a tím byl zabezpečen přístup kyslíku a umožněno hoření. Tato svítidla nesla i jistá negativa v podobě dýmů, okapávání hořlavých látek, plamen nebyl chráněn před větrem a při manipulaci hrozilo nebezpečí zranění horkým tukem. V 15. století se jako reakce na tato rizika začínají objevovat svícny pro svíčky a lucerny. Kahany tak byly v rámci vrcholného středověku používány ve 13. až 15. století. Můžeme rozlišit základní dva typy kahanů, a to miskovitý a mušlovitý (*Nekuda - Reichertová 1968, 61; Krajíc 2006, 249*). Miskovitý kahan má nízké, mírně kónické stěny a má přímý zaoblený okraj, který je v čele těla vytvarován do výlevky. Mušlovitý kahan v podstatě vychází z miskovitého, jen ve dvou bodech došlo při výrobě k deformaci stěn (zmáčknutí), čímž byla vytvořena výlevka v podobě hubice,

²⁴ Na základě vlastní zkušenosti autora z výzkumu v Českém Krumlově. (Dům U písaře Jana v Horní ulici č. p. 151 - nepublikováno).

²⁵ Na základě slovní informace od Lucie Šmahelové z 22. 8. 2015. Informace pochází na základě nálezu z výzkumu Jihočeského muzea v ulici Široká č. p. 77 v Českém Krumlově.

kteřá je delší a prohnutá. Stěny těla jsou dovnitř mírně prohnuté (*Krajíc 2006, 249; Nový, L. a kol, 1974, 126; Petráň 1985, 665*).

10. 5. 3. Přesleny

Přesleny jsou běžným sídlištním nálezem v průběhu celého středověku. Jedná se většinou o disky (známé jsou i kulovité, či soudkovité) s vyvrtným otvorem uprostřed. Fungovaly jako setrvačnick a zároveň jako závaží k napínání vláken při spřádání na ručním vřetenu. Pokud jde o materiál, ze kterého jsou vyrobeny, známé je využití kosti, kamene a nejčastěji keramiky. Znamé jsou i přesleny s reliéfní výzdoby. V průběhu 13. století, především v jeho druhé polovině, se stalo fenoménem vyhotovení těchto předmětů ze střepů silnostěnných nádob. Z jihočeského prostředí jsou známy například z Písku, či Jindřichova Hradce (*Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 63; Müller, J. 2017, 90; Adámek, J. - Fröhlich, J. 1996 38; Fröhlich, J. 1997, 50, 134; Špidla 1983, 139; Čapek, L. – Těsnohlídková, K. 2018, 138*).

10. 6. Keramika kuchyňská

Kuchyňská keramika představu skupinu (soubor) výrobků z keramiky, které sloužily na uchování potravin a přípravu pokrmů. V jednotlivých historických obdobích se druhy keramiky mohly odlišovat. Některé typy se přestaly využívat, většinou však specializované nádoby přibývaly.

10. 6. 1. Hrnce

Fragmenty hrnců představují nejhojněji zastoupené keramické výrobky v rámci souborů jak keramického pravěku, tak středověké kuchyňské keramiky. Jejich hojný výskyt je napříč všemi společenskými vrstvami (*od panských sídel až po vesnické usedlosti*). Mohly sloužit jak k přípravě pokrmů, tak ke skladovacím účelům. Rozlišovat můžeme několik druhů hrnců. Bezuché, s jedním a se dvěma uchy. Výška hrnců je známá od 5 cm (pravděpodobně dětské hračky) až po největší o výšce 50 cm (pravděpodobně sloužily jako zásobní). Průměrně však dosahují velikosti okolo 30 cm. Středověké hrnce sloužily k přímému vaření na ohni. Měly ploché dno a byly poměrně baňaté, aby mohly co největší plochou akumulovat teplo. Jako jedno z kritérií vyhodnocování slouží poměr jednotlivých částí hrnce. Hrnce typické pro období 13. století mají od hrdla ostře odsazené podhrdlí a jsou tvarově soudkovité až vejčité. Perforací dna hrnců vznikají síta či cedníky. Hrnce dále může rozdělit do tří kategorií na základě jejich

průměru u okraje, a to a malé (6 až 9 cm), středí (10 až 15 a 16 až 19 cm) a velké (20 až 25 a 26 až 29 cm). Úloha hrnců v kuchyni byla několikerá, středně velké sloužily pravděpodobně k přípravě stravy, jak teplé tak studené. Dále mohly sloužit jak k uchovávání tekutin, tak dehydratovaných potravin, nebo k transportu (*Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 56; Pavlů, I. 1971, 29; Nekuda, R. – Nekuda, V. 1997, 82; Kocina, J. 2016, 111 - 112*).

10. 6. 2. Hrnky

Hrnky se u nás poprvé ve středověku začínají vyskytovat ve 13. století. Používány byly při stolování k podávání teplých nápojů. Vyloučit se nadá ani samotná tepelná příprava a využití při skladování. Jako funkční aplikací jsou hrnky osazeny uchem. Nahoře je páskové ucho připojeno u horního okraje, spodní část pak k výduti (*Radoměřský, P. - Richter, M. 1974, 62*).

10. 6. 3. Misky / pokličky

Pro druhou polovinu 13. století a první polovinu 14. století jsou typické tak zvané zvoncovité misky. Název dostaly dle typického prohnutí. Dno těchto misek připomíná pozdější knoflík pokliček. Na plochem dně se mohou nacházet hrnčířské značky. Příznačné je pro tento typ výrobku ostré odskočení (zlom) v polovině či ve třetinách zvonu. Funkcí misek bylo podávání méně objemných potravin při stolování. Další využití v kuchyni našly při přípravě studené kuchyně, ohřevu, nebo k uchování menšího objemu potravin. Specifikou těchto výrobků je jejich univerzálnost. Mohly sloužit jak svému primárnímu účelu, tak ve spojení s hrnci mohly plnit funkci pokličky. Tento víceúčelový výrobek pak stojí u zrodu nové kategorie kuchyňského keramického náčiní - pokliček. Jejich nejstarší vrcholně středověké varianty si zachovávají zvoncovité prohnutí (*Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 57 – 58; Radoměřský, Pavel. - Richter, M. 1974, 62*).

10. 6. 4. Džbány

Poprvé se začínají sporadicky vyskytovat v souborech z druhé poloviny 13. století. V průběhu 14. a 15. století jsou standardním keramickým výrobkem. V tomto období představují druhý nejpočetněji zastoupený typ kuchyňského nádobí. Velké džbány, přesahující výšku 25 cm, pravděpodobně sloužily k zásobování vodou. Tomu nasvědčují i nálezové okolnosti, jelikož se často nalézají v zaniklých studních. Džbány byly často pečlivě a zdobně vyhotoveny aby byly vzhledově líbivé. Pozornost věnovaná estetičnosti může naznačovat jejich využití při stolování.

To platí u exemplářů dosahujících výšky do 25 centimetrů. Dominantní částí těchto nádob bývá tělo, které má různou baňatost (*Nekuda, V. - Reichertová, K. 1968, 56; Richter, M. 1978, 14; Nekuda, R. – Nekuda, V. 1997, 82*). Džbány mají výrazně vypouklou dolní část těla, v poměru k tělu mají poměrně dlouhé hrdlo a bohatě členěný okraj. Ten bývá ve 14. století často řešen formou okruží. Jako funkční aplikace je ke džbánu připojeno páskové ucho (*Kocina, J. 2016, 128*).

10. 6. 5. Mísy

Středověké mísy pravděpodobně vycházejí z mis dřevěných, které zřejmě sloužily jako předloha. Byly užívány jak pro přípravu pokrmů (studená kuchyně) tak hlavně pro servírování (stolování). Mimo to mohly sloužit ke skladovacím účelům, k zapékání, pečení, nebo také dodatečnému ohřevu pokrmů. Typickým znakem misek je převaha horizontálního rozměru nad svislým. Běžné středně velké mísky se vyskytovaly s průměrem okraje mezi 20 až 30 cm (*Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 57; Kocina, J. 2016, 120*). Většina mis je mírně rozevřena nebo jejich stěny jdou kolmo vzhůru. Často bývají opatřeny výlevkou. To napovídá, že mísy do určité míry sloužily k práci s tekutinami jako omastek, olej, voda (*Richter, M. 1978, 14*).

10. 6. 6. Poháry

Jedná se o výrobek, který svojí funkcí můžeme zařadit do kategorie kuchyňské keramiky. Dále je pak možno ho zařadit do podskupiny stolní, jelikož jeho primární účel je sloužit k podávání a konzumaci studených tekutin. Vyloučit se ovšem nedá ani funkce transportní na velmi krátkou vzdálenost.

10. 6. 7 Láhve

Představují poměrně archaický výrobek, který setrvačností doznívá z hradištní tradice. Primární funkcí lahví bylo uchovávání tekutin. Dá se tak říci jejich funkce byla zásobní a stolní. Láhve udržovaly tekutiny po určitou dobu chladné, což spolu se snadnou manipulací umožňovalo také přepravu tekutin. Skladování tekutin, zásobování vodou a do jisté míry transport přejímají později džbány. Pokud se týče transportu na větší vzdálenost, přejímají tuto funkci čtury též známé jako poutnické lahve (*Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 65*).

10. 6. 8. Pánve na trojnožce - kuthany

Tato kuchyňská keramika se začíná vyskytovat v domácnostech již ve 13. století. A zdá se, že zakotvuje natrvalo ve 14. století. Tento druh kuchyňského keramického náčiní se skládá z pánve (*misky*) s vyklenutým dnem (*to slouží k akumulování tepla co největší plochou*), která je opatřena trojicí nožiček (*trojnožka - kuthan*). Nožky slouží k vyzdvižení pánve nad hořící dřevo. Další funkční aplikací je pak dutá tulejka, která má svojí funkci při manipulaci. Do tulejky se vsazovalo ratiště, které umožňovalo přesunout nádobu z prostoru, kde hořel oheň, aniž by došlo ke zranění obsluhy. Mimo to bylo možné připravovat pokrmy v peci. Tulejka s násadou pak sloužila k vytahování z pece. Výška se pohybovala okolo 10 cm a průměr okraje mezi 17 až 22 cm (*Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968, 57; Nekuda, V. 1985, 109; Nekuda, R. – Nekuda, V. 1997, 82; Kocina, J. 2016, 124*). Tyto nádoby, sloužily v drtivé většině primárně k přípravě teplé stravy²⁶. Jde o keramický kuchyňský výrobek, který byl jako jeden z prvních opatřován polevou. Ta sloužila k lepšímu čištění nádoby a zároveň k prodloužení její provozní životnosti (*Nekuda, R. – Nekuda, V. 1997, 82; Kocina, J. 2016, 124*).

11. Získaný materiál v rámci výzkumu v č. p. 47

Při výzkumu v tomto čísle popisném bylo užito 5 sond o celkové ploše 27,9 m². Nálezy z této zkoumané výměry zahrnovaly celkově 964 artefaktů: 14 kusů strusky, dvě dřevěné třísky, 12 uhlíků, 7 kusů mazanice, 58 kusů zvířecích kostí a 871 fragmentů keramiky. Pokud jde o vypovídací hodnotu nálezů pro rozbor keramiky, mohou se jednotlivé hodnoty lišit a přesahovat 100% počtu střepů, jelikož některé fragmenty nesou více znaků jako například okraj, výzdoba apod. Nejstarší keramické fragmenty byly datovatelné do druhé poloviny 13. století společně s materiálem datovatelným do pozdního středověku a zahrnovaly 745 kusů střepů, tedy 85,5% z celkového množství. Fragmenty, které nesly informace s vyšší výpovědní hodnotou, představovaly 150 exemplářů, 17,2% z celkového počtu. Z těchto 150 fragmentů bylo 104 kusů s okrajem.

Druhově byly okraje zastoupeny takto: okraj zásobnice 20 ks, okraj hrnce 78 ks, okraj nádobkového kachle 9 ks, okraj kahanu 1 ks. Dno či jeho část zahrnovalo 58 kusů. Dno zásobnice bylo zastoupeno 4 ks, dno hrnce bylo zastoupeno 46 ks, dno cedníku 1 ks, dno kahanu 1 ks. Prokazatelné dno nádobkového kachle představovaly 3 ks., technickou pomůcku

²⁶ Glazura byla vytvořena olovnatou polevou. Její používání je známo již ve druhé polovině 13. století. V tomto období se vyskytovala převážně v prostředí sídel elit. Běžněji se pak vyskytuje od druhé poloviny 14. století. Tato povrchová úprava, měla barvu nejčastěji hnědou, dále pak hnědočervenou, zelenou nebo žluto či hnědozelenou (*Nekuda, V. 1975, 93; Nekuda, V. 1985, 118 – 119*).

zahrnovalo celkově 9 kusů (1%) z toho 7 kusů nasazení ucha, či částí uch (maximálně ze 6 nádob), 1x reparační otvor, 1x cedník. Výzdobné motivy byly zastoupeny 2 fragmenty s jedním a více kolky. Značky na dnech nádob, nesly dva exempláře.

Z hlediska technologie výroby: dotáčením bylo vyrobeno 695 ks (79,8%) zbylých 176 ks (20,2%) bylo vyhotoveno technikou vytáčení. Tyto počty zahrnují pouze fragmenty z keramických nádob. Oxidačním výpalem prošlo 363 ks (41,7%) a redukčním 508 ks (58,3%). Materiál, který se dá označit jako tuhová keramika (keramické těsto obsahuje příměs tuhy) byl zastoupen 608 ks, tedy 69% z celého souboru.

Z tohoto materiálu byly rekonstruovány nádoby, a to hrnce o objemech 4,2 l (výška 21 cm); 1,23 l (výška 14cm, průměr okraje 13cm a průměr dna 8 cm); 0,525 l (výška 10,3 cm, průměr okraje 10 cm a průměr dna 8 cm). Mimo to i část hrnku, jehož objem přesahoval 0,197 l. Mimo to i část hrnce bez dna (průměr okraje činí 10,5 cm).

11. 1. Sonda číslo 1/96

Z první vytyčené sondy, jejíž prostor zaujímal plochu o celkové výměře 5,1 m², bylo získáno celkově 109 kusů archeologického materiálu. Nalezený materiál je uložen v bedně č. 47 a sáčcích č. 1273 – 1284. Jednalo se o 9 ks strusky, 23 ks zvířecích kostí a 70 ks fragmentů keramiky. Z tohoto počtu můžeme 60 ks určit jako středověké a 26 ks neslo vyšší stupeň výpovědní hodnoty. Zbylou část 10 ks představují střepy novověké. Celkově v rámci stratigrafie bylo rozlišeno 10 vrstev (1001 – 1010). Pozitivní zjištění byla ve vrstvách 1001, 1003, 1005, 1006, 1007. Ostatní vrstvy neobsahovaly archeologické nálezy. Na základě interpretace Michala Erného představovaly nejspíše vrstvy 1007, 1006 a 1005 komunikační horizonty. Nálezy z plochy sondy napovídají, že tato část parcely byla využívána již v závěrečných fázích 13. a na přelomu 13/14. století. Zlom ve vývoji užívání této části pozemku pravděpodobně souvisí s požárem doloženým vrstvou 1003.

11. 1. 1. Vrstva 1001

Vrstva obsahovala 40% jílu, 30% písku, 30% stavební suti. Co se týče nálezů, obsahovala promísený středověký, novověký a recentní materiál. V této vrstvě nálezy zahrnovaly 1 ks strusky, 2 ks blíže nespecifikovaných kostí a 14 ks keramických střepů, z nichž 10 ks je datovatelných do středověku. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 47 a sáčcích č. 1273 a č. 1274.

11. 1. 2. Vrstva 1003

Jedná se o spáleništní vrstvu. Z vrstvy číslo 1003 pochází jediný středověký keramický střep datovaný na přelom 13. a 14. století. Nález keramiky je uložen v bedně č. 47 a sáčku č. 1275.

11. 1. 3. Vrstva 1005

Vrstva obsahuje z 60% jíl, ze 40% hlinitou složku. Nalezeny zde byly 3 ks strusky, 6 ks blíže nespecifikovaných kostí, 5 ks mazanice a 19 fragmentů keramiky, z nichž je možné 16 zařadit do období středověku. keramický materiál lze blíže datovat na přelom 13. a 14. století, popřípadě širšího 14. století. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 47 a sáčcích č. 1277 a č. 1278.

11. 1. 4. Vrstva 1006

Vrstva z 80% tvořena středně hnědou hlínou. Zde byl získán 1 ks mazanice a také nalezeno 20 ks keramických zlomků. Z tohoto množství je 17 ks datovatelných do období středověku. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 47 a sáčku č. 1280.

11. 1. 5. Vrstva 1007

Vrstva tvořena ze 100% zelenohnědým jílem. Z této vrstvy pochází nález jednoho kusu mazanice a 22 ks středověkých keramických zlomů datovatelných do sklonku 13. až přelomu 13/14. století. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 47 a sáčku 1281.

11. 1. 6 Objem kanálu

V rámci sondy 1/96 byl odhalen kanál, jehož výplň obsahovala 5 ks strusky, 15 ks kostí, a 14 ks zlomků středověké keramiky (*Ernée, M. 1997, 1*). Nálezy jsou uloženy v bedně č. 47 a sáčcích č. 1283 a č. 1284.

11. 2. Sonda 2/96

V sondě značené 2/96 o rozměrech 2 x 2 m, o celkové ploše 4 m² bylo v rámci vertikální stratigrafie rozlišeno 13 vrstev (2001 až 2013). Následně byla sonda rozšířena a propojena se

sondou S 5. Celkově tato sonda obsahovala 21. ks kostí, 2 ks dřeva, 13 ks uhlíků a 396 ks keramických fragmentů z nichž je 203 datovatelných do období vrcholného a pozdního středověku. Pozitivní zjištění byla učiněna ve vrstvách 2001, 2005, 2006, 2007, 2009 a 2013. Vrstvy 2010 a 2011, které jsou bez nálezu, byly interpretovány jako komunikační horizonty. Vzhledem k vysoké hladině spodní vody není jisté, zda byla sonda prozkoumána až na podloží.

11. 2. 1. Vrstva 2001

Vrstva šedohnědé barvy tvořená z30% pískem, 30% jílem a 40% hlínou, obsahovala kameny, úlomky cihel a stavební suť, mimo to proplástky žlutého jílu. Vrstva obsahovala nálezy datovatelné do přelomu 13. a 14. století až recentní. Z této vrstvy byly získány 2 ks kostí, 33 ks fragmentů keramiky, z nichž 11 ks je datovatelných do doby vyspělého středověku. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 47 a sáčcích č. 1286 a č. 1287.

11. 2. 2. Vrstva 2005

Světle hnědá vrstva obsahovala úlomky cihel a uhlíků, písek a hlínu v poměru 1:1. Z vrstvy bylo získáno 9 ks kostí a 52 ks keramických střepů, z nichž je 48 ks datovatelných do středověku, přesněji do přelomu 13. a 14. století. Nálezy jsou uloženy v bednách č. 47 a č. 48, v bedně č. 47 jsou uloženy sáčky č. 1294 a č. 1295, v bedně č. 48 sáček č. 1296.

11. 2. 3. Vrstva 2006

Vrstva tmavě šedé barvy je tvořená ze 70 % hlínou a z 30% pískem. Nálezy z vrstvy 2006 zahrnují 1 ks uhlíku, 3 ks kostí a 54 ks keramických fragmentů, z nichž je 54 ks datovatelných do vrcholného středověku, přelomu 13. a 14. století až průběhu 14. století. Nálezy jsou uloženy v bednách č. 47 a č. 48, v bedně č. 47 sáček č. 1289, v bedně č. 48 sáčky č. 1297, č. 1298 a č. 1308.

11. 2. 4. Vrstva 2007

Sypká vrstva obsahující okrově žlutý písek. Celkově obsahovala 1 ks zvířecí kosti, 65 ks středověkých keramických fragmentů. Z části zlomků bylo možné rekonstruovat tyglíkovitý kachel, který se podařilo obnovit přibližně ze 70% původního stavu. Nálezy byly datovány do přelomu 13. a 14. století. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 47, sáček č. 1271.

11. 2. 5. Vrstva 2009

Vrstva černohnědá, melírovaná obsahující proplástky žlutého jílu, sypká konzistence s obsahy uhlíků, z 80% tvořena hlínou. Jedná se o požární horizont. Tato vrstva obsahovala 25 kusů středověkých keramických střepů datovatelných do přelomu 13. a 14. století. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 47, sáček č. 1293.

11. 2. 6. Vrstva 2013

Vrstva tvořená rezavě hnědým jílem obsahovala 6 kostí, 12 ks uhlíků, 2 ks dřeva a 167 střepů. Z těchto fragmentů je je datovatelných do vrcholného středověku 151 ks z povrchu vrstvy. (*Ernée, M. 1997, 2*). Nálezy jsou uloženy v bedně č. 48, sáčky č. 1301-1307.

11. 3. Sonda 3/96

Sonda označená 3/96 o rozměrech 1 x 2,7 m a zkoumané ploše 2,7 m² byla téměř bez nálezů, pouze na podloží byly nalezeny 3 ks strusky (uloženo v bedně č. 48, sáček č. 1382). Nejspíše po celou dobu tato část byla využívána jako komunikační prostor (*Ernée, M. 1997, 4*).

11. 4. Sonda 4/96

Sonda označená 4/96 byla provedena v prostoru vstupní šíje. Zkoumaná plocha (cca 4,4 m²) nepřinesla mnoho nálezů. Celkově 30 ks keramických fragmentů z nichž je 21 datovatelných do vrcholného a pozdního středověku, 1 ks strusky a 10 ks kostí. Nálezy obsahovaly pouze vrstvy 4001 a 4003 (*Ernée, M. 1997, 4*).

11. 4. 1. Vrstva 4001

Tato vrstva obsahovala 1 ks strusky, 9 ks kostí a 18 keramických fragmentů, z tohoto množství bylo 14 ks datovatelných do vrcholného či pozdního středověku. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 48, sáček č. 1383.

9. 4. 2 Vrstva 4003

Tato vrstva představuje výplň kanálu, nálezový soubor tvoří 1 zvířecí kost a 12 keramických fragmentů, z nichž 7 ks je datovatelných do vrcholného až pozdního středověku. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 48, sáček č. 1384.

11. 5. Sonda 5/97

Jedná se o sondu vytyčenou v druhé fázi výzkumu, realizované v roce 1997. Sonda byla vytyčena v již dříve zkoumaném suterénu. Její celková zkoumaná plocha činila cca 17 m². Archeologické nálezy pocházejí z vrstev 5001, 5002, 5008, 5009, 5010, 5016 a 5017.

11. 5. 1. Vrstva 5001/5002

Vrstva 5001 šedohnědá s proplásky žlutého jílu a písku s obsahem kamenů, cihel a stavební suti byla tvořena ze 30% pískem, ze 30% jílem a ze 40% hlínou. Vrstva 5002 šedohnědá s úlomky cihel tvořená z 50% hlínou a z 50% pískem. Tyto vrstvy (terén a první podpovrchová vrstva) celkově obsahovaly 3 kusy zvířecích kostí a 26 kusů keramických fragmentů, převážně novověkých, zevnitř i vnějšku glazovaných. Z tohoto množství pouze 5 ks je zařaditelných do vrcholného až pozdního středověku. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 49, sáček č. 1346.

11. 5. 2. Vrstva 5008

Vrstva šedozelené barvy tvořená z 70% jílem a z 30% hlínou. Z této vrstvy bylo získáno 58 keramických fragmentů, z nichž 46 ks je možné zařadit do vrcholného středověku 14. století. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 49, v sáčcích č. 1347 a č. 1351.

11. 5. 3. Vrstva 5009

Vrstva černošedé barvy, melírovaná s proplásky žlutého jílu a uhlíky, tvořená z 80% hlínou. Z této vrstvy bylo získáno 71 kusů keramických střepů, z nichž do středověku je jich zařaditelných 65ks. Keramika byla datována do přelomu 13. a 14. Století. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 49, v sáčcích č. 1348, č. 1349, č. 1352 a v bedně č. 50, v sáčcích č. 1356 a č. 1357.

11. 5. 4 Vrstva 5010

Vrstva světle šedozelené barvy tvořená z 80 % jílem a z 20 % hlínou. Bylo získáno 29 fragmentů vrcholně středověké keramiky z přelomu 13. a 14. století. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 50, sáček č. 1358.

11. 5. 5. Vrstva 5016

Vrstva šedočerné barvy je tvořena z 80% hlínou. Z této vrstvy bylo získáno 15 keramických fragmentů, které jsou zařaditelné do vrcholného středověku přelomu 13. a 14. století. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 49, sáček č. 1353.

11. 5. 6. Vrstva 5016/5017

Vrstva 5016 se nacházela těsně nad podloží, obsahovala uhlíkovité proplástky. Z této vrstvy bylo získáno celkem 8 kusů keramických střepů. Do vrcholného středověku jsou jasně zařaditelné 4 ks. Vrstva 5017 je podloží. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 50, sáček č. 1362.

11. 6. Sonda 2/97

Jedná se o rozšíření sondy 2/96 umístěné v suterénu, z předchozí výzkumné fáze. Popisy vrstev korespondují se sondou 2/96. Archeologické nálezy pocházejí z povrchu a vrstev 2005, 2009/18 a 2013.

11. 6. 1. Vrstva 2005

Získáno 10 keramických fragmentů, z nichž 7ks je datovatelných do vrcholného či pozdního středověku. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 50, sáček č. 1359.

9. 6. 2. Vrstva 2009/18

Z průběhu vrstev v rozmezí 2009 až 2018 získáno celkově 16 keramických střepů a 15 z nich je datovatelných do vrcholného až pozdního středověku. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 50, sáček č. 1360.

9. 6. 3. Vrstva 2013 + povrch

Získáno celkově 16 ks keramického materiálu vrcholně až pozdně středověkého stáří. Nálezy jsou uloženy v bedně č. 50, sáček č. 1361.

11. 7. Zčištění profilů sond 2/97 a 5/97

Začist'ovací práce v prostoru sond 2/97 a 5/97 přinesly soubor nálezů bez bližšího stratigrafického určení, konkrétně 14 fragmentů keramiky, z nichž 9 ks je vrcholně až pozdně středověkých (*Ernée, M. 1997,2 - 3*). Nálezy jsou uloženy v bedně č. 50, sáčky č. 1354 – 1356.

12. Výzkum v domě č. p. 48

Výzkum v domě č. p. 48 proběhl ve dvou fázích. První fáze proběhla v roce 2010, druhá na ni navazující proběhla v roce 2011. Obě tyto akce prováděla společnost Archaia JIH o. p. s. Jednalo se o předběžný záchranný archeologický výzkum. Budova měla projít rekonstrukcí a hrozilo, že budou narušeny a zničeny archeologicky cenné situace. V první etapě bylo položeno celkem 9 sond, označených S1 až S9. V interiéru byly položeny sondy číslo 1 až 5, 8 a 9.

V exteriéru (prostor dvorku) sondy číslo 6 a 7. V rámci druhé etapy byly v interiéru položeny sondy S 10 a S 11. (*Valkony, J. 2010, 5, 7 – 10; Valkony, J. 2011, 5 11,25*).

12. 1. Sonda S1

Vytyčena v suterénu u uliční čáry v severozápadním nároží domu, rozměry 2 x 3 m (6 m²). V sondě došlo na úrovni spodní vody k odkrytí dlažby z lomového kamene (kameny byly kladeny na výšku) pojené na vápennou maltu. Celková mocnost zádlažby byla 20 cm. Pod touto konstrukcí se již nacházelo podloží (*Valkony, J. 2010, 7*).

12. 1. 1. Vrstva 001

Písčítá hlína hnědošedé barvy, středě ulehlá o mocnosti 1 až 5 cm (jedná se o povrchové začištění dlažby) - bez nálezů (*Valkony, J. 2010, 15*).

12. 1. 2. Vrstva 003

Zvětralý skalní podklad středě hnědé barvy, středě ulehlá o mocnosti 10 cm – bez nálezů (*Valkony, J. 2010, 15*).

12. 1. 3. Vrstva 005

Rulový skalní podklad (geologické podloží). (*Valkony, J. 2010, 15*).

12. 1. 4 Konstrukce 1002

Kamenná dlažba z plochých kamenů o velikosti mezi 20 až 40 cm, pojená na vápennou maltu o ploše 4,5 m². Sekundárně byl v dlažbě použit žernov. Staří novověké. (*Valkony, J. 2010, 15*).

12. 1. 5. Vrstva 1004

Obvodová zeď sklepa z lomového kamene, pojená na vápennou maltu, v délce 3 m. Datovaná do pozdního středověku až raného novověku (*Valkony, J. 2010, 15*).

12. 2. Sonda S2

Vytyčena v prostoru vstupní šíje do suterénu o rozměrech 2,5 x 1,5 m (3,5m²). Stratigrafie této sondy zahrnovala vrstvy 2001 až 2005 (*Valkony, J. 2010, 7; Valkony, J. 2010, 15*).

12. 2. 1. Vrstva 2001

Zahliněná písčítá vrstva šedohnědé barvy o mocnosti 10 cm, středně ulehlá (povrchové začištění). Vrstva obsahovala 1 kost, 2 ks keramiky (1x okraj zásobnice), 1 fragment keramické dlaždice (číslo sáčku 1). Datace vrcholný středověk 2 (*Valkony, J. 2010, 1,15*).

12. 2. 2. Vrstva 2002

Ulehlý písčité jíl žlutohnědé barvy o mocnosti 60 cm. Jedná se o výplň terénní nerovnosti mladšího stáří (*Valkony, J. 2010, 15*).

12. 2. 3. Vrstva 2003

Ulehlý písčité jíl, středně hnědé barvy s příměsí skalní zvětraliny o mocnosti 20 cm. Jedná se o straší výplň terénní nerovnosti (*Valkony, J. 2010, 15*).

12. 2. 4. Vrstva 2004

Skalní podklad – geologické podloží (*Valkony, J. 2010, 16*).

12. 2. 5. Vrstva 2005

Liniový výkop o rozměrech 150 x 90 cm s přímými stěnami, o hloubce 65 cm. Dna nebylo dosaženo. Výplň tvořily vrstvy 2002 a 2003 (*Valkony, J. 2010, 16*).

12. 3. Sonda S3

Byla vytyčena ve východní části severního křídla obytného traktu o rozměrech 2 x 2 m (4m²). Tato část interiéru dříve sloužila jako černá kuchyně (*Valkony, J. 2010, 7*).

12. 3. 1. Vrstva 3001

Zvětralá hornina s příměsí hlíny o mocnosti 10 cm, povrchové začištění (*Valkony, J. 2010, 17*).

12. 3. 2. Vrstva 3002

Zvětralá skála hnědé barvy, geologické podloží (*Valkony, J. 2010, 16*).

12. 4. Sonda S4

Byla položena v prostoru hospodářské budovy, nejvíce vzdálena od prostoru náměstí. Rozměry sody 2,5 x 2 m (5m²). Stratigrafie zde zahrnovala celkem 8 vrstev. Vrstvy 4001 až 4006, 4008 a 4009. Mimo to zde došlo k odkryvu části zdiva (vrstva 4007) kladeného nasucho. Vrstva 4009 tvořila výplň sloupové jámy o průměru necelých 40 cm (*Valkony, J. 2010, 7*).

12. 4. 1. Vrstva 4001

Ulehlá písčité hlína s fragmenty cihel a kamenů, začištění povrchu (*Valkony, J. 2010, 16*).

12. 4. 2. Vrstva 4002

Středně ulehlá písčité hlína smíšená se zlomky cihel, mazanic a kameny, vrstva sytě hnědé barvy o mocnosti 40 cm (výkop pro zeď 4004) (*Valkony, J. 2010, 16*).

12. 4. 3. Vrstva 4005

Hlinitý písek s četnými kameny, šedé, místy nazelenalé barvy o mocností 16 cm. Jednalo se o nejmladší intaktní uloženinu na většině plochy sondy. Vrstva obsahovala 1 x zlomek tuhé zásobnice (uloženo v sáčku č. 2) datovaný do vrcholného středověku (*Valkony, J. 2010, 1, 16*).

12. 4. 4. Vrstva 4006

Hlinitý písek hnědošedé barvy s velkým obsahem ostrých kamenů, výplň terénní nerovnosti (*Valkony, J. 2010, 16*).

12. 4. 5. Vrstva 4008

Hlinitý písek šedohnědé barvy s četným obsahem kamenů o mocnosti do 38 cm, jedná se o výplň sloupové jámy. Vrstva obsahovala 2 lepitelné fragmenty poklice (uloženo v sáčku č. 3), datované do vrcholného středověku 2 (*Valkony, J. 2010, 1, 17*).

12. 4. 6 Vrstva 4009

Jílovitá vrstva hnědé barvy s četnými kameny, geologické podloží (*Valkony, J. 2010, 17*).

12. 4. 7. Výkop 4003

Liniový výkop o rozměrech 2,5 x 0,35 / 0,4 m s šikmým nepravidelným dnem a stěnami. Vyplněn vrstvou 4002 (výkop pro zeď 4004) (*Valkony, J. 2010, 17*).

12. 4. 8. Výkop 4009

Jáma o rozměrech 38 x 35 / 38 cm přímé kolmé stěny a miskovité dno. Výplň tvořila vrstva 4008. Pravděpodobně se jedná o sloupovou jámu (*Valkony, J. 2010, 17*).

12. 4. 9. Konstrukce 4004

Obvodová nosná zeď z kamenů a cihel pojená na vápennou maltu. Zachycená v délce 2,5 m, náležela k hospodářskému traktu a vybudována byla v novověku (*Valkony, J. 2010, 17*).

12. 4. 10. Konstrukce 4007

Kamenné základové zdivo pojené na hlínu o rozměrech 2 x 0,7 x (do) 0,15 m.

Konstrukce vystavěna na přelomu středověku a raného novověku. Založena na geologickém podloží (*Valkony, J. 2010, 17*).

12. 5. Sonda S5

Vytyčena v komunikační části domu (průjezdu) o rozměrech 2 x 2 m (4m²). Zdejší situace již byly narušeny výkopy pro inženýrské sítě. Přesto bylo zachováno několik kompaktních souvrství. Ty byly tvořeny vrstvami 5008, 5009, 5010 a 5014 (*Valkony, J. 2010, 17*).

12. 5. 1. Vrstva 5001

Probarvená, ulehlá písčité hlína hnědošedé barvy s ojedinělými kameny a fragmenty cihel, o mocnosti 8 cm, povrchové začištění (*Valkony, J. 2010, 17*).

12. 5. 2. Vrstva 5002

Středně ulehlý žlutobílý písek o mocnosti 4 cm (*Valkony, J. 2010, 17 – 18*).

12. 5. 3. Vrstva 5004

Ulehlá písčité hlína šedohnědé barvy s kameny a úlomky cihel, nedokončený liniový výkop (*Valkony, J. 2010, 18*).

12. 5. 4. Vrstva 5006

Ulehlá písčité hlína šedohnědé barvy s výskytem kamenů a fragmentů cihel (nedokopáný liniový výkop). Vrstva obsahovala 5 ks oxidačně pálené keramiky, z toho 2x okraj, 1x dno, 1x zásobnice (uloženo v sáčku č. 4). Nálezy byly datovány do druhé poloviny 13. století (*Valkony, J. 2010, 1, 18*).

12. 5. 5. Vrstva 5008

Ulehlá písčité hlína žlutohnědé barvy o mocnosti 6 cm. Jednalo se o intaktní vrstvu mezi výkopy 5005 a 5007. (*Valkony, J. 2010, 18*).

12. 5. 6. Vrstva 5009

Ulehlý hnědošedý probarvený jíl o maximální mocnosti do 64 cm Jde o mocnou homogenní vrstvu mezi výkopy 5005 a 5007. Vrstva obsahovala 2 ks lepitelné keramiky (uloženo v sáčku č. 5), datované do vrcholného středověku (*Valkony, J. 2010, 1, 18*).

12. 5. 7. Vrstva 5010

Nejstarší kulturní vrstva v sondě, tvořená středě ulehlou jílovitou hlínou hnědočerné barvy o mocnosti 6 cm (*Valkony, J. 2010, 18*).

12. 5. 8. Vrstva 5011

Jílovitá vrstva šedohnědé barvy, geologické podloží (*Valkony, J. 2010, 18*).

12. 5. 9. Výkop 5005

Liniový výkop pro inženýrské sítě, výplň tvořena vrstvou 5004 (*Valkony, J. 2010, 18*).

- nekopán

12. 5. 10. Výkop 5007

Liniový výkop, výplň tvořena vrstvou 5006 (*Valkony, J. 2010, 18*). - nekopán

12. 5. 11. Konstrukce 5003

Kamenná dlažba složená z kamenů do velikosti 20 cm, pojená na hlínu. Datovaná do novověku (*Valkony, J. 2010, 18 - 19*).

12. 6. Sonda S6

Rozměry sondy 2 x 1,5 m (3m²). Položena v prostoru dvorku kde přiléhá z jihu k severnímu křídlu obytné část. Jižní okraj sondy byl narušen recentním výkopem (6008) tím bylo narušeno i odkryté zdivo (6006) vystavěné z lomového kamene, pojené na vápennou maltu. Sama malta obsahovala několik fragmentů tuhové keramiky (*Valkony, J. 2010, 7 – 8*).

12. 6. 1. Vrstva 6001

Středě ulehlý zahliněný písek hnědošedé barvy o mocnosti 10 cm, povrchové začištění (*Valkony, J. 2010, 19*).

12. 6. 2. Vrstva 6003

Ulehlá písčité hlína šedohnědé barvy s obsahem kamenů a fragmentů cihel (výplň liniového výkopu). Vrstva obsahovala celkem 15 ks Keramiky, a to promísené středověké a recentní, dále pak 2 ks kostí. Nálezy jsou uloženy v sáčku č. 7. (*Valkony, J. 2010, 1, 19*).

12. 6. 3. Vrstva 6004

Středě ulehlá organická písčité hlína tmavě hnědé barvy o mocnosti 15 cm. Vrstva obsahovala 11 ks keramických zlomků, (8x tuhová zásobnice, 3x výdutě), 1 ks mazanice, 1 ks kosti

(uloženo v sáčku č. 8). Nálezy byly datovány do přelomu vrcholného a pozdního středověku (*Valkony, J. 2010, 1, 19*).

12. 6. 4. Vrstva 6005

Středně ulehlá jílovitá hlínasvětle hnědé barvy o mocnosti 8 – 10 cm (zánikový horizont konstrukce 6006). Vrstva obsahovala 12 ks keramiky (6x fragment tuhové zásobnice, 1x kahan, 1x dno, 1x střep s leštěným povrchem, vše páleno oxidačně či redukčně) datovaných do 14. století. Nálezy jsou uloženy v sáčku č. 9 (*Valkony, J. 2010, 1 – 2, 19*).

12. 6. 5. Vrstva 6007

Středně ulehlá propálená vrstva červenohnědé barvy s četnými uhlíky, o mocnosti 6 – 8 cm. Vrstva obsahovala 3 ks keramiky, z toho 1x okraj a 1x zlomek tuhové zásobnice. Nálezy byly datovány do první poloviny 14. století a jsou uloženy v sáčku č. 10 (*Valkony, J. 2010, 2, 19*).

12. 6. 6. Vrstva 6009

Ulehlá malta žlutobílé barvy, jedná se o pojivo zdi označené jako konstrukce 6006. Vrstva obsahovala 4 ks keramiky (uloženo v sáčku č. 11), a to lepitelné fragmenty tuhové zásobnice, datované do vrcholného středověku 2 (*Valkony, J. 2010, 2, 19*).

12. 6. 7. Vrstva 6010

Středně ulehlá písčité hlína tmavě hnědé barvy, s četnými peckami vápna. Vrstva o mocnosti 46 cm tvořila výplň novověkého výkopu (*Valkony, J. 2010, 19*).

12. 6. 8. Vrstva 6012

Ulehlá jílovitá hlína světle hnědé barvy o mocnosti 8 cm, která tvořila podlahu vrcholně středověkého domu (*Valkony, J. 2010, 19*).

12. 6. 9. Vrstva 6014

Středně ulehlá písčité hlína tmavě hnědočerné barvy o mocnosti 4 cm. Jednalo se o vrstvu pod podlahou označenou jako konstrukce 6012. Tato vrstva obsahovala 6 ks keramiky (uloženo v sáčku č. 12), a to 2x fragment zásobnice a 4x drobné zlomky. Fragmenty byly páleny oxidačně, datovány do vrcholného středověku 1. (*Valkony, J. 2010, 2, 19*).

12. 6. 10. Vrstva 6015

Ulehlá jílovitá hlína hnědé barvy (geologické podloží). Vrstva obsahovala 1 ks keramiky (uloženo v sáčku č. 13), silně omletý oxidačně pálený střep, který byl datován do vrcholného středověku (*Valkony, J. 2010, 2, 19*).

12. 6. 11. Výkop 6008

Liniový výkop o rozměrech 1,5 x 0,38 m – 0,5 x 0,74 m, jednalo se o výkop pro inženýrské sítě vyplněný vrstvou 6003. (*Valkony, J. 2010, 20*).

12. 6. 12. Výkop 6011

Jáma o rozměrech 0,54 x 0,62 x 0,46 m s příkými až šikmými stěnami a mísovitým dnem, vyplněná vrstvou 6010, novověký zásah (*Valkony, J. 2010, 20*).

12. 6. 13. Konstrukce 6003

Relikt novověké dlažby tvořený dvěma kameny o velikosti 40 až 50 cm, pojených na hlínu (*Valkony, J. 2010, 19*).

12. 6. 14. Konstrukce 6006

Základové zdivo z vrcholného středověku pojené na hlínu a vápennou maltu, bylo narušeno výkopem 6008. Rozměry 1,5 x 0,74 m – 0,8 x 0,15 m (*Valkony, J. 2010, 20*).

12. 6. 15 Konstrukce 6013

Obvodové nosné zdivo pojené na maltu, jižní novověká obvodová zeď (*Valkony, J. 2010, 20*).

12. 7. Sonda S7

Sonda byla položena v prostoru jihovýchodního nároží severního křídla obytného traktu. Rozměry sondy 2 x 1,5 m (3m²). Jejím účelem, bylo získat další informace o zdivu nalezeném v sondě S6. Mimo této zděné konstrukce byla odkryta i kulturně bohatá souvrství 7003 až 7007 (*Valkony, J. 2010, 8*).

12. 7. 1. Vrstva 7001

Středně ulehlý zahliněný písek hnědošedé barvy o mocnosti 10 cm (začištění sondy). Vrstva obsahovala 2 ks keramiky (1x fragment zásobnice, 1x dno) a 2 ks kosti. Nálezy datované do vrcholného středověku jsou uloženy v sáčku č. 14 (*Valkony, J. 2010, 2, 20*).

12. 7. 2. Vrstva 7003

Středně ulehlá písčité hlína hnědé barvy o mocnosti 8 cm (recentní uložení).

Vrstva obsahovala 18 ks keramiky (1x tuhová zásobnice, 1x kahan, poklice), 1 ks kosti a 4 ks mazanice. Jednalo se o promísený středověký a novověký materiál. Nálezy jsou uloženy v sáčku č. 15 (*Valkony, J. 2010, 2, 20*).

12. 7. 3. Vrstva 7004

Středně ulehlý zahliněný písek o mocnosti 10 cm (začištění sondy). Vrstva obsahovala 19 ks oxidačně pálené keramiky (11x zásobnice, 1x okraj hrnce, 7x výdutě) a 1 ks strusky. Nálezy datované do druhé poloviny 13. století jsou uloženy v sáčku č. 16 (*Valkony, J. 2010, 2, 21*).

12. 7. 4. Vrstva 7005

Středně ulehlá vrstva popela a uhlíků, o mocnosti 3 cm (*Valkony, J. 2010, 20*).

12. 7. 5. Vrstva 7006

Středně ulehlý zahliněný písek promísený s jílem, o mocnosti 5 cm. Vrstva obsahovala 9 ks keramiky (5x fragment tuhové zásobnice, 1x okraj, 3x oxidačně pálená výdutě). Nálezy datované do vrcholného středověku 1 jsou uloženy v sáčku č. 17 (*Valkony, J. 2010, 2 -3, 21*).

12. 7. 6. Vrstva 7007

Středně ulehlá jílovitá hlína šedé barvy o mocnosti 3 cm. Vrstva obsahovala 2 ks keramiky (oxidačně pálené výdutě), 2 ks cihel či dlaždic a 1 ks kosti. Nálezy datované do vrcholného středověku jsou uloženy v sáčku č. 18 (*Valkony, J. 2010, 3, 21*).

12. 7. 7. Vrstva 7008

Středně ulehlá vrstva tvořená kameny a fragmenty cihel, tmavě hnědé barvy, o mocnosti 60 cm (výplň recentního výkopu). Vrstva obsahovala 21 ks keramiky, 3 ks kostí. Jednalo se o promísený materiál z období vrcholného středověku 1 až recent. Nálezy jsou uloženy v sáčku č. 19 (*Valkony, J. 2010, 3, 21*).

12. 7. 8. Vrstva 7012

Ulehlá jílovitá hlína hnědé barvy, geologické podloží (*Valkony, J. 2010, 21*).

12. 7. 9. Výkop 7009

Liniový výkop o rozměrech 1,5 x 0,8 x 0,65 m. Jednalo se o recentní výkop vyplněný vrstvou 7008 (*Valkony, J. 2010, 21*).

12. 7. 10. Konstrukce 7010

Základové zdivo pojené na maltu a hlínu o rozměrech 1,5 x 0,8 x 0,65 m, narušené výkopem 7008 (*Valkony, J. 2010, 21*).

12. 7. 11. Konstrukce 7011

Obvodové kamenné zdivo domu č. p. 48 pojené na vápennou maltu (*Valkony, J. 2010, 21*).

12. 8. Sonda S8

Rozměry 2,5 x 3 m (7,5m²). Vytyčení této sody bylo podníceno nálezy zdiva v sondách S6 a S7. Položena byla v interiéru zadního traktu obytné části. Zde došlo k odkrytí dalších zděných konstrukcí (8012, 8013, 8014 a 8015). Ty byly tvořeny lomovým kamenem pojeným na hlínu. Menší část byla spojovaná na málo kvalitní drolivou vápennou maltu. Zdivo nebylo lícované. Základová spára těchto pasů je založena na souvrstvích 8006 a 8007 (*Valkony, J. 2010, 8*).

12. 8. 1. Vrstva 8001

Středě ulehlý zahliněný písek hnědošedé barvy o mocnosti 10cm, začištění sondy (*Valkony, J. 2010, 22*).

12. 8. 2. Vrstva 8003

Bílošedá ulehlá malta o mocnosti 5 cm, maltové lože dlažby 8002 (*Valkony, J. 2010, 22*).

12. 8. 3. Vrstva 8004

Vyrovňovací vrstva o mocnosti 11 cm byla tvořena středně ulehlým zahliněným pískem a maltou. Tato vrstva světle šedohnědé barvy obsahovala 6 ks keramiky (3x technická keramika, 1x zlomek čelní stěny kachle se zelenou polevou) a 1 ks kosti. Nálezy datované do novověku jsou uloženy v sáčku č. 20 (*Valkony, J. 2010, 3, 22*).

12. 8. 4. Vrstva 8005

Středně ulehlá písčitá hlína s příměsí uhlíků a mazanice, hnědočervené barvy, o mocnosti 12 cm (*Valkony, J. 2010, 22*).

12. 8. 5. Vrstva 8006

Podlahová vrstva o mocnosti 6 cm byla tvořena středně ulehlou písčitou hlínou černohnědé barvy. Vrstva obsahovala 3 ks oxidačně pálené keramiky a 2 ks strusky. Nálezy datované do vrcholného středověku jsou uloženy v sáčku č. 22 (*Valkony, J. 2010, 3, 22*).

12. 8. 6. Vrstva 8007

Středně ulehlý zahliněný jemnozrný písek s občasou příměsí mazanice, o mocnosti 6 až 10 cm (*Valkony, J. 2010, 22*).

12. 8. 7. Vrstva 8008

Středně ulehlá propálená vrstva s obsahem uhlíků, o mocnosti 6 cm (*Valkony, J. 2010, 22*).

12. 8. 8. Vrstva 8009

Vrstva o mocnosti 6 až 10 cm byla tvořena středně ulehlým jemnozrným zahliněným pískem s občasným výskytem mazanice. Obsahovala 9 ks keramiky (3x tuhová zásobnice, 1x kahan, 5x oxidačně pálené výdutě) a 6 ks kostí. Nálezy datované do vrcholného středověku 1 jsou uloženy v sáčku č. 23 (*Valkony, J. 2010, 3, 22*).

12. 8. 9. Vrstva 8010

Vrstva o mocnosti 6 až 12 cm byla tvořena středně ulehlým zahliněným pískem černo červeně probarveným, s výskytem uhlíků a vrcholně středověké mazanice. Vrstva obsahovala 3 ks keramiky (oxidačně pálená, 1x poklice), 51 ks strusky, 1 ks mazanice, 1 ks keramiky. Datace: vrcholný středověk 1. Uloženo v sáčcích číslo 24 - 25 (*Valkony, J. 2010, 3, 22*).

12. 8. 10. Vrstva 8011

Vrstva o mocnosti 20 cm s obsahem pravěké keramiky byla tvořena středně ulehlou písčitou hlínou zelenošedé barvy. Vrstva obsahovala 22 ks keramiky (1x tuhový hřebenovaný, 16 x nekvalitní oxidačně pálená keramika- ks. zdoben plastickou páskou, 1 x okraj hrnce, 1 x poklice) Datace ½ 14. století. Uloženo v sáčku číslo 26 (*Valkony, J. 2010, 4, 22*).

12. 8. 11 Vrstva 8018

Ulehlá písčítá hlína šedohnědé barvy s výskytem suti, geologické podloží (*Valkony, J. 2010, 22*).

12. 8. 12. Vrstva 8020

Středě ulehlá vrstva hnědošedé barvy s výskytem kamenů a jílu, o celkové mocnosti 16 cm (*Valkony, J. 2010, 23*).

12. 8. 13. Vrstva 8021

Výplň recentního výkopu tvořená středně ulehlou písčitou hlínou šedohnědé barvy o mocnosti 17 cm (*Valkony, J. 2010, 23*).

12. 8. 14. Výkop 8022

Jáma o průměru 40 cm a hloubce 17 cm. Stěny rovné, dno mísovité. Výplň tvořena vrstvou 8021 (*Valkony, J. 2010, 23*).

12. 8. 15. Konstrukce 8002

Podlaha tvořená cihlami pojenými na maltu, novověká dlažba (*Valkony, J. 2010, 23*).

12. 8. 16. Konstrukce 8012

Kamenné zdivo pojené na maltu (vrcholný středověk/raný novověk) o rozměrech 2,3 x 0,56 x 0,12 m (*Valkony, J. 2010, 23*).

12. 8. 17. Konstrukce 8013

Kamenná zeď pojená na hlínu (základové zdivo z vrcholného středověku/raného novověku) o rozměrech 0,98 x 0,7 m – 0,4 x 0,12 m (*Valkony, J. 2010, 23*).

12. 8. 18. Konstrukce 8014

Kamenná zeď pojená na maltu (vrcholný středověk/ raný novověk) o rozměrech 1,9 x 0,45 x 0,14 m (*Valkony, J. 2010, 23*).

12. 8. 19. Konstrukce 8015

Kamenná zeď pojená na maltu (vrcholný středověk/raný novověk) o rozměrech 1,05 x 0,5 m – 0,6 x 0,14 m (*Valkony, J. 2010, 23*).

12. 8. 20. Konstrukce 8016

Obvodová kamenná zeď pojená na maltu (vrcholný středověk/novověk), v délce 1,3 m (*Valkony, J. 2010, 24*).

12. 8. 21. Konstrukce 8017

Obvodová kamenná zeď pojená na maltu (vrcholný středověk/raný novověk), v délce 4 m (*Valkony, J. 2010, 24*).

12. 8. 22. Konstrukce 8019

Betonový překlad v délce 2,02 m (*Valkony, J. 2010, 24*).

12. 9. Sonda S9

Rozměry 2 x 1,5 m (3 m²). Byla vytyčena ve stejném interiérovém prostoru jako sonda S8. Přesněji diagonálně od ní, tak aby mohla podhalit vztahy mezi konstrukcemi odkrytými v sondách S6 – S8. V sondě S9 se podařilo odkrýt další konstrukci (9011). V sondě východně od této konstrukce se nacházel interiér vrcholně středověké budovy. Tomu, že se zde nacházely další konstrukce, napovídá nálezová situace, která ve vrstvách 9005, 9006 a 9008 obsahuje až 20 cm velké mazanícové zlomky. Mimo to zde byla odkryta původní středověká podlaha tvořená jílem (*Valkony, J. 2010, 8*).

12. 9. 1. Vrstva 9002

Ulehlá bílošedá malta o mocnosti 5 cm, maltové lože dlažby označené jako konstrukce 8002 (*Valkony, J. 2010, 24*).

12. 9. 2. Vrstva 9003

Vyrovňovací vrstva/podsýpka o mocnosti 12 cm tvořená kyprým hnědožlutým pískem (*Valkony, J. 2010, 24*).

12. 9. 3. Vrstva 9004

Ulehlá jílovohlinitá vrstva šedohnědé barvy o mocnosti 16 cm (*Valkony, J. 2010, 24*).

12. 9. 4. Vrstva 9005

Vrstva o mocnosti 22 cm byla tvořena středně ulehlou písčitou hlínou tmavě hnědé barvy. Vrstva obsahovala 29 ks keramiky (převážně oxidačně pálené, 9x zásobnice, 1x okraj hrnce, 1x poklice). Nálezy datované do první poloviny 14. století jsou uloženy v sáčku č. 27 (*Valkony, J. 2010, 24*).

12. 9. 5. Vrstva 9006

Vrcholně středověká mazanicová destrukce tvořená středně ulehlým zahliněným pískem černočerveně probarveným s fragmenty mazanice a uhlíky, o mocnosti 12 až 25 cm (*Valkony, J. 2010, 24*).

12. 9. 6. Vrstva 9007

Horizont zániku vrcholně středověkého domu. Vrstva o mocnosti 6 až 12 cm byla tvořena středně ulehlou písčitou hlínou tmavě šedé barvy s výskytem uhlíků a fragmentů mazanice. Vrstva obsahovala 6 ks keramiky (z toho 5x zásobnice), 2 ks kosti, 3 ks mazanice. Nálezy datované do vrcholného středověku 1 jsou uloženy v sáčku č. 28 (*Valkony, J. 2010, 4, 24*).

12. 9. 7. Vrstva 9008

Horizont zániku vrcholně středověkého domu. Vrstva o mocnosti 12 až 25 cm byla tvořena středně ulehlou písčitou hnědočerveně probarvenou hlínou s výskytem uhlíků a fragmenty mazanice. Vrstva obsahovala 81 ks keramiky (z toho 43x zásobnice, 6x dno, 3x okraj hrnce, 4x poklice, 4x mělká miska). Nálezy datované do vrcholného středověku 1 jsou uloženy v sáčku č. 29 (*Valkony, J. 2010, 4, 25*).

12. 9. 8. Vrstva 9009

Podlaha vrcholně středověkého domu tvořená ulehlou jílovitou hlínou světle hnědé barvy, o mocnosti 8 až 12 cm (*Valkony, J. 2010, 25*).

12. 9. 9. Vrstva 9010

Ulehlá písčito-jílovitá vrstva hnědošedé barvy, geologické podloží (*Valkony, J. 2010, 25*).

12. 9. 10. Konstrukce 9001

Cihlová podlaha pojená na maltu - novověká dlažba (*Valkony, J. 2010, 25*).

12. 9. 11. Konstrukce 9011

Základové kamenné zdivo o rozměrech 1,4 x 0,3 x 0,12 m, které bylo součástí středověkého domu zaniklého ve 14. století (*Valkony, J. 2010, 25*).

12. 9. 12. Konstrukce 9012

Vrstva destrukce kameno-jílové konstrukce z období vrcholného středověku (*Valkony, J. 2010, 25*).

12. 10. Sonda S10 (10/2011)

Sonda o rozměrech 4,5 x 1,5 m (6,75 m²) byla položena v prostoru středové části severního křídla budovy. Po začištění svrchní vrstvy bylo odhaleno požárové souvrství datované do vrcholného středověku. Vrcholně středověká spáleništní vrstva obsahovala materiál datovatelný do 2. poloviny 13. století. Pod těmito nálezy se nacházelo zdivo (10 014) o délce 0,43 m v ose východ - západ. V rámci zdiva bylo zachyceno svázané nároží, které směřovalo severním směrem k sondě S11. Nároží se pravděpodobně nacházelo též v severozápadním okraji sondy. Bohužel nebylo možné situaci objektivně vyhodnotit, jelikož byla narušena recentními výkopy. Pravděpodobně byl interiér této stavby rozdělen v ose sever – jih. Tomu nasvědčují rozdílné archeologické situace. V západní polovině to byla šedočerná vrstva 10 012 obsahující uhlíky a kovářskou strusku. Na východní straně se ve stejné úrovni nacházela vrstva 10 016 tvořená pískem s příměsí hlíny. Možnou podlahu tvořila jílovitá vrstva 11 017, bohužel díky absenci nálezů ji nedá datovat. Pod těmito vrstvami se nacházelo zvětralé podloží až na výjimku v podobě jámy 11 019 (*Valkony, J. 2011, 7*).

12. 11. Sonda S11 (11/2011)

Sonda o rozměrech 2 x 4 m (8 m²) byla položena diagonálně ve stejné místnosti jako sonda S10 (11/2011), byla založena s cílem nalézt další části zdiva odkrytého v sondě S10. Očekávání se naplnilo a podařilo se nalézt další části zdiva (11 014), které se shodovalo se zdivem 10 014 ze sondy S10. Jednalo se o téměř stejnou situaci. I zde byl vnitřní prostor stavby rozdělen v ose sever-jih na část kde vrstva obsahuje kovářskou strusku a východní polovina je písčitohlinitá. Vrstva obsahující strusku je oddělena od okolí nasucho kladenými kameny (*Valkony, J. 2011, 7*).

13. Získaný materiál v rámci výzkumu v č. p. 124

Při výzkumu historické chvalšinské radnice v domě č. p. 124 v roce 1999 byly celkově položeny 4 sondy. Sondy S 1/99, S1A/99 a S3/99 byly vytyčeny napříč hlavním komunikačním traktem budovy, přibližně kolmo na podélnou osu stavby. Sonda S2/99 byla vytyčena v prostoru záhumenky u západní paty stavby, u jihozápadního nároží. Další materiál byl získán ze zásypů stropů a podlah v prvním patře budovy. Celkově bylo získáno 450 artefaktů či jejich částí ze všech sond a zásypů. (*Chvojka, O. 1999, o. p.*). Zastoupen byl materiál: struska 1 ks (0,2%); mazanice 2 ks (0,4%); kosti 2 ks (0,4%); kovy 3 ks (0,7%); sklo 4 ks (0,9%); keramika 438 ks (97,3%).

Z celkového počtu 438 keramických fragmentů bylo 12 ks (2,74%) zařaditelných do středověku. Z toho 4 ks (0,91%) do vrcholného a 8 ks (1,83%) do pozdního středověku. Vyšší

vypovídací hodnotu mělo celkově 159 ks (36,3 %) střepů z keramického souboru. V rámci celkového počtu středověké keramiky (12 ks) byly celkem 3 nálezy s vyšší výpovědní hodnotou, a to 2 ks dna (0,46% z celkového počtu keramiky a 16,6% z keramiky středověké) a 1 ks okraje (0,23% z keramického souboru a 8,3% ze středověkého souboru). Celkově je v keramickém souboru zastoupen okraj 81 kusem (18,49%), dno 63 kusy (14,38%), technické pomůcky nese celkově 75 kusů (17,12%). V této podskupině je zastoupeno 32 ks zlomků komorových kachlů (7,31% z keramického souboru), 10 ks nádobkových kachlů (2,28% z keramického souboru), dále 28 ks s dokladem uch (6,39% z keramického souboru) z nejvýše 26 různých nádob, 1 ks knoflíku z pokličky (0,23% v rámci keramického souboru), 1 ks tulejka z trojnožky - kuthanu (0,23% v rámci keramického souboru), 2 ks nožka (0,46% z keramického souboru) a 1 ks výlevka (0,15% z celého keramického souboru). Stopy dotáčení neslo celkově 13 ks fragmentů (2,97% z celého keramického souboru), stopy vytáčení pak 417 ks (95,2% z celého keramického souboru). Co se týká typu výpalu jednotlivých střepů, nese 361 ks (82,42%) stopy oxidačního a 75 ks (21,55%) redukčního výpalu. Tuhová keramika je zastoupena celkově 4 ks (0,91% z celého keramického souboru a 33,33% ze středověké keramiky). Bez příměsi tuhy v keramickém těstě je pak 434 ks (99,09%).

13. 1. Sonda S 1/99

Sonda S1/99 o rozměrech 1,2 x 2 m (2,4 m²) byla propojena se sondou S1A/99 zaujímající plochu 4,55 m² (*Chvojka, O. 1999, o. p.*)

13. 1. 1. Vrstva 1001

Šedohnědá sypká navážka s četnými kameny a cihlami (*Chvojka, O. 1999, o. p.*). Nálezy z této vrstvy jsou uloženy v bedně č. 450 a v sáčku č. 2947/99, představují jeden kovový knoflík a 12 keramických zlomků. Soubor se skládá z 2 ks zlomků keramických kachlů a 10 ks vytáčené keramiky, 7 ks je páleno redukčně a 5 ks oxidačně. Žádný z nálezů neobsahoval tuhu..

13. 1. 2. Vrstva 1002

Světle šedá sypká maltovina s kameny – bez nálezů (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 1. 2. Vrstva 1002 A

Žlutohnědá jílovitá čočka, dosedající na tenkou černou vrstvičku – bez nálezů (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 1. 3. Vrstva 1003

Hnědočervená hlinitá sypká navážka – bez nálezů (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 1. 4. Vrstva 1004

Tmavě šedá maltovina s četnými valouny – bez nálezů (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 1. 5. Vrstva 1005

Tmavě hnědá písčité vrstva – bez nálezů (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 1. 6. Vrstva 1006

Hnědá jílovitá (pravděpodobně možné podloží) – bez nálezů (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 2. Sonda S 2/99

Sonda označená S2/99 byla vytyčena pod loubím v prostoru náměstí. (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 2. 1 Vrstva 2001

Šedohnědá sypaná hlinitá navážka- bez nálezů (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 2. 2 Objekt 1/99

Objekt je tvořen jímkou, jejíž stěny a dno byly obloženy výdřevou. Zjištěné rozměry 2,4 x 1,35 m, dál zasahoval do profilů. Dno dosedalo na podloží a bylo mírně zahlobeno. Jímka překryta cihlovo - kamennou klenbou. Výplň (vrstva 2002) tmavě hnědá, hlinitá, silně zamokřená s obsahem kamenů, cihel a keramických zlomků. (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

Nálezy z objektu uloženy v krabici číslo 450 a v sáčcích č. 9248/99, č. 9249/99, č. 9250/99, č. 9251/99, č. 9252/99 a č. 9253/99. Obsahují celkově 311 keramických fragmentů, 2 ks kovu, 4ks skla a 1 kost. Z celkového počtu keramických zlomků nese 308 ks stopy vytáčení. Co se týče výpalu, pak je 31 ks páleno redukčně (9,97 % z této vrstvy) a 278 ks oxidačně (89,39 % z této vrstvy).. Mezi nálezy bylo rozpoznáno 20 ks dokladů uch, 1ks knoflíku pokličky, 1 ks nožky, 1 ks výlevky, 1 ks tulejky a 3 ks částí komorových kachlů. Glazura je zastoupena u 122 ks, zalešťování je vyhotoveno u 4 ks.

13. 2. 3 Vrstva 2003

Šedohnědá hlinitá vrstva - zásyp vkopu u objektu 1/99. Je možné, že je totožná s vrstvou 2001 – bez nálezů (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 2. 4 Vrstva 2004

Štěrkopísčité podloží šedožluté barvy – bez nálezů (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 3. Sonda S 3/99

Rozměry 3,6 x 2 m (6,48 m²) (*Chvojka, O. 1999, o. p.*). Materiál z této sondy je uložen v krabici č. 451, v sáčcích č.9254/99, 9255/99, 9256/99 a 9257/99.

13. 3. 1 Vrstva 3001

Sypká hlinitá navážka hnědé barvy s četnými kameny a zlomky cihel s obsahem jílovitých čoček (*Chvojka, O. 1999, o. p.*). Celkově obsahuje 22 ks keramických fragmentů, 1 ks strusky a 2 ks mazanice. Z keramiky nese 20 ks. stopy vytáčení, 2 ks jsou pak dotáčené. Výpal je u 16 ks oxidační (75% z této vrstvy) a u 6 ks redukční (25% z této vrstvy) redukční. Jeden fragment pak zastupuje keramiku tuhovou (4,55% z této vrstvy). Mimo to 5 ks nese na vnitřní straně povrchovou úpravu glazováním.

13. 3. 2 Vrstva 3001 A

Hlinitá, ulehlá vrstva, tmavě šedohnědé barvy, s výskytem uhlíků, částmi cihel a jílovitými čočkami – bez nálezů (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 3. 3 Vrstva 3001 B

Vrstva žlutohnědé barvy je tvořena jílem – bez nálezů (*Chvojka, O. 1999, o. p.*).

13. 3. 4 Vrstva 3002

Sypká hlinitá vrstva červenohnědé barvy s výskytem uhlíků, cihel a cihelné drtě (*Chvojka, O. 1999, o. p.*). Nálezy jsou uloženy v krabici č. 451 a v sáčku č. 9257/99. Zde je celkově 10 keramických fragmentů, z toho 2 ks (20% z celého souboru v rámci vrstvy) středověké keramiky, což je největší zastoupení v rámci vrstev (pokud nebereme v potaz klenební zásypy). Dotáčeno je zde 8 ks (80%) a 2 ks nesou stopy vytáčení. Všech 10 kusů (100%) je vypáleno oxidačně, 1 ks (10%) je tuhová keramika. Nádobkové kachle jsou zastoupeny 7 ks (70%), dno 1ks.

13. 4. Zásyp v 1. patře (2. NP)

V tomto případě nebyla vytyčena žádná sonda, jednalo se pouze o dozorování práce v 1. patře budovy. Zde byl materiál získán pouze při porušení zásypu kleneb při stavebních úpravách (*Chvojka, O. 1999, o. p.*). Nálezy z těchto prostorů obsahují sáčky č. 6258/99, č. 6259/99, č. 6260/99, č. 6261/99, celkově 83 ks keramiky (18,95% z celého keramického souboru). Zde je zastoupena středověká keramika 6 ks což představuje 50% středověké keramiky získané v rámci celého souboru. Tyto nálezy jsou až v druhotné pozici. Do zásypu se dostaly pravděpodobně v době těžby materiálu použitého jako výplň prostoru mezi klenbou a podlahou v patře. Je možné, že sypký materiál už s velkou pravděpodobností tuto keramiku obsahoval.

14. Chvalšiny č. p. 129 (Fara)

Materiál z tohoto výzkumu byl v době realizace této práce v procesu zpracování. Přesto byly k dispozici některé výstupy a informace. Výzkum byl prováděn jako záchranný v roce 2017 archeologickým oddělením Regionálního muzea v Českém Krumlově pod vedením Petry Effenberkové. Nejstarší dochovanou částí areálu je polozapuštěný sklep a spízní komora datované do 15. století nacházející se v jižním traktu. V rámci výzkumu bylo učiněno několik unikátních objevů. Především se jednalo o odkrytí zahloubené komory, která se nacházela v prostoru dnešního dvora a její 2/5 zasahovaly do interiéru dnešního hospodářského (severního) traktu. Díky příznivým podmínkám pro uchování organického materiálu se u této stavby zachovala do značné míry velká část dřevěných konstrukcí. Mimo to byla v jižním křídle odkryta část dočasné (polní) zvonařské dílny. Indicií, která napovídala existenci provozu zpracovávajícího bronzovou slitinu, byl především okrouhlý objekt, v jehož výplni se nacházelo množství bronzové strusky. Díky nálezům, které představovaly odlévací jámu s vypálenými stěnami a na dně kruhovitou koncentraci uhlíků, dále pak část licího kanálu a fragmenty formy, bylo konstatováno, že se jedná o polní odlévací zvonařskou jámu. Na základě keramického materiálu nacházejícího se ve výplni, byl objekt datován do 13. století. Tato skutečnost je spojována s původním kostelem nepřímě doloženým ve Chvalšínách roku 1293 (*b. a. 2018, 8-9*).

15. Stavební konstrukce

Značnou výpovědní hodnotu mají relikty staveb. Ty mohou poskytnout více informací týkajících se urbanistického vývoje lokality, dále poodhalují stavební vývoj na jednotlivých parcelách i stavební vývoj jednotlivých domů. Co se týče výstavby středověkých domů ve středověku, vzniklo již několik prací, které se výzkumem zaniklých středověkých domů a vesnic zabývají. Z autorů věnujících se této problematice je nutné zmínit Vladimíra a Rostislava Nekudy²⁷, Zdeňka Smetánku²⁸, Pavla Vařeku, Ludvíka Belcrediho²⁹ nebo Rudolfa Krajíce.

²⁷ Nekuda, R. – Nekuda, V. 1997: Mstěnice 2, Zaniklá středověká ves, Dům a dvůr ve středověké vesnici. Brno.

²⁸ Smetánka, Z. 1988: Život středověké vesnice. Zaniklá Svídna. Praha.

²⁹ Blcredi, L. 2006: Bystřec. Brno.

V rámci výzkumu parcel byly získány informace o starší zástavbě ve Chvalšínách především z parcely č. p. 48. Tato akce byla řešena dvoufázově a to v letech 2010 a 2011. Práce byly prováděny společností Archaia Jih o. p. s. pod vedením Jiřího Valkonyho. Jednalo se o kamenný základ obytné budovy. Co se týče stavebních konstrukcí, bylo v rámci tohoto výzkumu odkryto hned několik vrcholně středověkých základových pasů či podezdívek. Tato zjištění učiněná v rámci výzkumu v roce 2010 vedla následně k další fázi výzkumu realizované v roce 2011. Účelem druhé fáze bylo doplnění informací a vyřešení prostorových vztahů. Při těchto akcích došlo během sondáže k odkrytí několika stavebních konstrukcí (6006, 9011, 1014) ve formě základových pasů či podezdívek. Ty byly vystavěny z lomového kamene a spojené na různě kvalitní vápennou maltu, či jen na hlínu. Tyto rozdíly v kvalitě malty poukazují na několik rozdílných várek použité malty, či na odlišné stáří.

Z této budovy se dochovaly relikty východního a jižního obvodového zdiva. Severní část by se mohla nacházet pod současnou severní zdí místnosti. Západní část se nezachovala. Tato stavba měla původně čtvercový či obdélný půdorys. To že tyto konstrukce sloužily jako základ dalšímu kamennému zdivu, se zdá nepravděpodobné. V prostoru nebyla zaznamenána žádná vrstva s kamennou destrukcí. Jediný další důkaz konstrukcí představovaly mazanice s otisky dřevěných konstrukcí. Mimo to byla v celé ploše stavby (vyjma narušených situací) zaznamenána požárová vrstva. Na základě těchto skutečností se dá usuzovat, že tyto základové pasy sloužily, jako podezdívka pro dřevohlinitou stavbu, nejspíše srubové konstrukce. Požárová vrstva skýtá možnost, že tato stavba zanikla požárem. Další informaci o předchozí stavbě představuje jílovitá vrstva (vrstva 10017), která je pravděpodobně původní konstrukcí podlahy. Velké množství kovářské strusky (vrstva 10012) poukazuje na možný kovářský provoz³⁰. Období zániku indikuje keramický materiál z požárové vrstvy. Díky němu je možné zánik stavby datovat do závěrečných fází 13. maximálně do počátečního období 14. století. Jiné stavební relikty poukazují na existenci dalších zastřešovacích konstrukcí. Ty sloužili pravděpodobně ke skladovacím a dalším technickým účelům. (*Valkony, J. 2010, 5, 9; Valkony, J. 2011, 6 – 8*).

Dalším výzkumem, kde byly zachyceny stavební relikty, je výzkum v prostoru fary v č. p. 129. Zde byly v rámci výzkumu v roce 2017 odkryty relikty zahloubené stavby. Díky vysoké hladině spodní vody byly zachovány i dřevěné konstrukce. Samotný zahloubený prostor měl

³⁰ Na základě ústních informací od Jiřího Valkonyho z 12. 11. 2019 by se mohlo jednat o provoz kovárny sloužící nikoli jako primární zdroj obživy majitele stavení, ale jen jako provoz pro potřebu vlastního hospodářství.

rozměry cca 4 x 4 m. Menší část (2/5) stavby byla odkryta v interiéru současného severního (hospodářského) traktu fary. Jednotlivé stěny jsou rovnoběžné se stěnami současně stojících staveb, to napovídá, že původní parcela byla orientovaná stejně jako ta současná. Z části byla zachovaná vstupní šíje v délce cca 0,8 m, která vedla od směru dnešního náměstí. Zbylá část byla bohužel zničena při výstavbě současné fary. U vstupní šíje byl zachovaný dřevěný práh se zarážkou dveří. Dveře se otevíraly směrem dovnitř. Výdřeva interiéru byla provedena systémem drážkových konstrukcí. V nárožích a místech napojení byly dřevěné, svislé nosné konstrukce kvadratického průřezu, do drážek se pak na sebe horizontálně zasazovaly další dřevěné prvky. Tyto konstrukce jsou známé například z konstrukcí roubení studní ze Saska (*Vařeka P. 2004, 2003 - 204*). Tomu že prvky byly otesávány a přisekávány sekerami přímo na místě odpovídají dřevěné úštěpy zachované v podlaze. Nevhodná hydrogeologická situace pro provoz těchto zahloubených prostor byla řešena obvodovým kanálem, který probíhal u severovýchodní a severozápadní stěny. Byl vybudován u protisvažných stěn. Jeho půdorys tak tvořil písmeno L. V nároží orientovaném na jihozápad byla pak vybudována ve zvětralém skalním podloží jímka na sběr prosakující spodní vody. Tyto konstrukce byly dendrochronologickou analýzou datovány do roku 1263³¹ (*b. a. 2018, 8 – 9*).

S přihlédnutím k analogiím ze zahraničí (takovéto zahloubené stavby můžeme nalézt například v Německu), lze stavby interpretovat jako zahloubené komory (zahloubený/polozahloubený sklep), které jsou součástí srubových staveb (*Vařeka, P. 2004, 210*). Dá se předpokládat, že případní příchozí kolonisté z německých zemí si nesli znalosti o těchto konstrukčních metodách sebou a dále je uplatňovali. Tomu, že se nejedná o obytný prostor, by napovídala vysoká vlhkost a absence otopného zařízení, které by vytápělo a zároveň vysoušelo interiér. Tyto domy, jejichž část je zahloubená, jsou známé v jihočeském prostoru například na Táborsku.

³¹ Informace získána ústním podáním, od Lucie Šmahelové 22. 7. 2020.

16. Závěr

Na základě historických a archeologických pramenů lze konstatovat několik věcí. Městečko a jeho obyvatelé měli díky poloze na trase staré Linecké stezky možnosti příjmů z obchodu i kontaktů, které zajišťovaly jejich rozvoj. Množství vzniklých řemeslných cechů přímo odráží využívání nových technologií. Mimoto obec dále profitovala ze své úlohy komunikačního uzlu v rámci ucelené pozemkové držby zlatokorunského kláštera. To vedlo k získání funkce správního centra mikroregionu, a to jak světské (v podobě rychty, šibenice), tak duchovní (kostel a fara). Pravděpodobně byl další rozvoj brzděn střety s majiteli okolních panství, častými požáry a válečnými událostmi. Díky tomu, že historické jádro bylo od třicetileté války a až do období socialismu v rámci stavební činnosti dotčeno jen velmi málo a nenastal zde výraznější stavební rozvoj, parcely se ve větší míře zachovaly nedotčené.

Bohužel v období socialismu došlo k velkým ztrátám archeologických situací, Došlo ke zbourání několika budov ze zástavby náměstí a v určité míře, byly nahrazeny budovami novými, aniž byly provedeny záchranné výzkumy. Celkově prozkoumaných 6% středověkých parcel je velmi nízké číslo. Na příkladu výzkumů parcel v č. p. 47, č. p. 48 a č. p. 129 je patrné, že tato lokalita má velký archeologický potenciál v rámci výzkumu vývoje osídlení a poznání života ve druhé polovině 13. století. Krom poznatků týkajících se zástavby v tomto období, přinesly nálezy i poznatky týkající se řemeslné činnosti (kovářský provoz, zvonařská dílna). Sama zvonařská dílna by si zasloužila v budoucnu vlastní výzkum, jelikož podle předběžných závěrů se může jednat o jednu z nejstarších doložených dílen v rámci střední Evropy.

Je nutné podotknout, že za současného stavu poznání není zcela možné na základě rozboru hmotné kultury určit dobu vzniku obce. Pro přesnou dataci by bylo zapotřebí několik časově uzavřených souborů z krátkého horizontu (jedna až dvě generace), které by byly podloženy písemnými prameny. Zároveň by bylo nutné najít takové prameny, které by jasně hovořily o počátku a zániku dané lokality, v průběhu první a druhé poloviny 13. století. Ideálně nacházející v okruhu cca 40 km. od této lokality.

Díky náhodě a dobrým hydrogeologickým podmínkám se přírodovědeckou metodou (dendrochronologií) podařilo z výzkumu v č. p. 129 získat cenou informaci, která posouvá činnost spojenou s výstavbou téměř o dvě dekády dále. Oproti prvnímu písemnému záznamu o obci z roku 1281 tak můžeme říci, že stavební činnost na místě probíhala nejpozději v roce 1263

tedy v době, kdy byl založen klášter Zlatá Koruna. Ovšem tato informace nevysvětluje v jaké podobě, kým a v jaké době byly Chvalšiny založeny. Pro zodpovězení těchto otázek by bylo zapotřebí ještě dalších výzkumů a exkavačních zásahů. I u nich je zapotřebí si přiznat, že záleží do jisté míry a štěstí, jak jsou zachovány archeologické situace a nálezový fond. Možným řešením je též vyčkat na modernější technologie, které by umožnily použití nových metod a získání dalších dat.

Seznam literatury a pramenů

- *Adámek, J. - Fröhlich, J. 1996: Archeologický výzkum zaniklého dominikánského kláštera v Písku. In: Prácheňské muzeum v Písku, Zpráva o činnosti za rok 1995, Písek, 35 – 43.*
- *Adámek, J. – Fröhlich, J. 1997: Archeologický výzkum zaniklého dominikánského kláštera v Písku (II.). In: Prácheňské muzeum v Písku, Zpráva o činnosti za rok 1996, Písek, 33 – 38.*
- *Augustin, J. 2001: Velká encyklopedie měst a obcí ČR. Sokolov*
- *b. a. 1997: Řeholní život v Českých zemích, Řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří*
- *b. a. 2018: Archeologie. In: Ročenka Regionálního muzea v Českém Krumlově. Český Krumlov, 8 -10.*
- *Belcredi, L. 2006: Bystřec, O založení, životě a zániku středověké vsi. Brno.*
- *Beranová, M. – Lutovský, M. 2009: Slované v Čechách, Archeologie 6. – 12. století.. Praha.*
- *Braniš, J. 1907: Svatá Koruna, bývalý klášter cisterciánský. Praha*
- *Brych, V. 2005: Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní, výběrový katalog Národního muzea v Praze. Praha.*
- *Buben, M. M. 2007: Encyklopedie řádů a kongregací v Českých zemích, Mnišské řády II. díl/2 svazek. Praha.*
- *Čapek, L. – Těsnohlídková, K. 2018: I. část archeologická. In: Technologie výroby a archeometrické studium středověké keramiky. Plzeň / Brno.*
- *Červák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.*
- *Doležal, J. 2009: Niová centra přemyslovských Čech a Moravy ve 13. století. In: Přemyslovci, Budování českého státu. Praha, 351 – 377.*
- *Dostál, B. 1975: Břeclav – Pohansko IV. Velkomoravský velmožský dvorec. Brno.*
- *Effenberková, P. 2003: Chvalšiny okr. Český Krumlov. In: Výzkumy v Čechách 2001. Praha, 89.*
- *Ernée, M. 1997: Zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu v objektu č. p. 47 ve Chvalšinách, (strojopis uložený v Regionálním muzeu v Českém Krumlově) Okresní vlastivědné muzeum. Český Krumlov.*
- *Ernée, M. 2000: Chvalšiny, okr. Český Krumlov. In: Výzkumy v Čechách 1998. Praha, 63 – 64.*

- *Ernée, M. – Vařeka, P. – Zavřel, P. 1997: Nové doklady osídlení 13. století na Českokrumlovsku – New archeological Evidence of 13th Century Settlement in the Český Krumlov Region. In: Archeologické výzkumy v jižních Čechách 10. České Budějovice, 41 – 57.*
- *Fencl, P. 2009: Linecká stezka. Lhenice.*
- *Fröhlich, J. 1997: Písecko v zrcadle archeologie. Písek.*
- *Fröhlich, J. 2006: Zlato na Prácheňsku. Písek.*
- *Hajná, M. 2011: Rožmberkové, Cestovní průvodce. České Budějovice.*
- *Hazlbauer, Z. 1998: Krása středověkých kamen, Odras náboženských idejí v českém uměleckém řemesle. Praha.*
- *Hlava, M. 2008: Grafit v době laténské na Moravě, Grafit in der Latènezeit in Mähren. In: Památky Archeologické XCIX. Praha, 189 – 258.*
- *Hoffmann, F. 1992: České město ve středověku. Praha.*
- *Hučík, E. – Vaněček, J. 1981: Poválečný vývoj a současnost. In: Chvalšiny 1281-1981, Chvalšiny.*
- *Charvátová K. 1994: Počátky řádu a jeho rozšíření. In: Řád cisterciáků v Českých zemích ve středověku, Sborník vydaný k 850 výročí založení kláštera v Plasech. Praha, 8 - 12.*
- *Charvátová, K. 1994: Zlatá Koruna – Historie. In: Řád cisterciáků v Českých zemích ve středověku, Sborník vydaný k 850 výročí založení kláštera v Plasech. Praha, 77 – 78.*
- *Charvátová, K. 1994: Filiace českých a moravských cisterciáckých klášterů. In: Řád cisterciáků v Českých zemích ve středověku, Sborník vydaný k 850 výročí založení kláštera v Plasech. Praha, 11 – 12.*
- *Charvátová, K. 1998: Pluh a sekera: hospodářství a osidlovací procesy na panstvích českých klášterů ve 13. století. In: Muzejní a vlastivědná práce 36, Časopis společnosti přátel starožitností 106, 2/1998, 65 – 79.*
- *Charvátová, K. 2002: Dějiny cisterciáckého řádů v Čechách 1142 – 1420. Kláštery založené ve 13. a 14. století. Praha.*
- *Charvátová, K. 2009: Cisterciácký řád ve středověkých Čechách, Příchod, struktura, některé aspekty vývoje. In: Kościół w monarchiach Przemysławów i Piastów. Poznań 2009. Poznań, 219 - 238.*
- *Charvátová, K. 2013: Ekonomika cisterckých klášterů. 12. – 14. století. In: Klasztor w gospodarce średniowiecznej i nowożytnej = De monasterio in oeconomiam medii et recentioris aevi posito et agende. Wrocław. 315 -327.*

- *Charvátová, K. 2014: Dějiny cisterciáckého řádů v Čechách 1142 – 1420. Kláštery založené ve 13. a 14. století Praha.*
- *Chvojka, O. 2001: Chvalšiny okr. Český Krumlov. In: Výzkumy v Čechách 1999. Praha, 65.*
- *Chvojka, O. 1999: Chvalšiny Č. p. 124 Nálezová zpráva, strojopis uložen na archeologickém oddělení jihočeského muzea.*
- *Chvojka, O. 1999: Užití grafitu v jihočeské knovízské kultuře. In: Archeologické výzkumy v jižních Čechách 1999, ročník 12. České Budějovice, 7 – 17.*
- *Kadlec, J. 1949: Dějiny kláštera Svaté Koruny, České Budějovice.*
- *Klabouch, V. 2008: Rudolfovsko. Praha – Lytomyšl.*
- *Klápště, J. 2005: Proměny českých zemí ve středověku. Jihlava.*
- *Klápště, J. 2009: Osídlení českých zemí na sklonku přemyslovské epochy, Obecná východiska. In: Přemyslovci, Budování českého státu. Praha, 378 - 393.*
- *Kocina, J. 2016: Diplomová práce, Životní styl měšťanů ve středověkých Českých Budějovicích. Analýza archeologického materiálu z Hroznové ulice čp .23. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Filozofická fakulta, Archeologický ústav.*
- *Kosmas 2012: Kosmova kronika Česká (ed.) Hrdina, K. – Bláhová, M. Praha.*
- *Kovář, D. 2009: Pozůstatek popraviště u Chvalšin na Českokrumlovsku. In: Výběr, časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 2009/46, č. 1. České Budějovice, 41 – 46.*
- *Kovář, D. 2009: Historická popraviště Bechyňského kraje, Přehled a zhodnocení průzkumu z let 2006 – 2009. In: Archeologické výzkumy v jižních Čechách 22, 2009. České Budějovice, 177 – 258.*
- *Kovář, D. 2011: Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka. České Budějovice.*
- *Krajíc, R. 1997: Středověká kachlová kamna v Táboře (Archeologický výzkum v Křížkově ulici čp. 28) Písek.*
- *Krajíc, R. 2006: Keramická lucerna z Tábora, Příspěvek k dějinám středověkých a raně novověkých svítidel. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 19. České Budějovice, 247-258.*
- *Krejčová, I. 2004: Od minulosti k přítomnosti obce Boršov nad Vltavou. Boršov nad Vltavou.*
- *Kubů, F. – Zavřel, P. 2003: Šumavské stezky a jejich ochrana. In: Šumava, příroda, historie, život. Baset, 673 – 682.*
- *Kubů, F. – Zavřel, P. 2007: Zlatá stezka, Historický výzkum významné středověké obchodní cesty, 1. Úsek Prachatice – státní hranice. České Budějovice.*

- *Kuča, K. 1996: Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 1. Díl A – G. Praha.*
- *Kuča, K. 1997: Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 2. Díl H – Kole. Praha.*
- *Kuča, K. 2000: Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 4. Díl Ml-Pan. Praha.*
- *Kuča, K. 2004: Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 6. Díl Pro – Sto. Praha.*
- *Kuča, K. 2011: Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, 8. Díl V – Ž. Praha.*
- *Kudrnáč, J. 1971: Zlato v Pootaví. České Budějovice.*
- *Kuthan, J. 1976: Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století. Vimperk.*
- *Kuthan, J. 1993: Přemysl Otakar II., Král železný a zlatý, král zakladatel a mecenáš. Vimperk.*
- *Kuthan, J. 1994: Česká architektura v době posledních Přemyslovců, města, hrady, kláštery, kostely. Vimperk.*
- *Kuthan, J. 2009: Zakladatelská činnost posledních Přemyslovců, Klášterní fundace. In: Přemyslovci budování Českého státu. Praha, 418 – 425.*
- *Květ, R. 2011: Atlas starých stezek a cest na území České Republiky. Brno.*
- *Kypta, J. 2013: Komfort bydlení. In: Gotické kamnové kachle na Písecku, výběrový katalog výstavy, Obrazový svět středověku. Písek, 11 – 18.*
- *Kypta, J. 2013: Tvary kachlů a jejich výroba. In: Gotické kamnové kachle na Písecku, výběrový katalog výstavy, Obrazový svět středověku. Písek, 25 – 28.*
- *Kypta, J. – Břicháček, P. – Jiřík, J. Merta, D. 2013: Sociální souvislosti nálezů na Písecku. In: Gotické kamnové kachle na Písecku, výběrový katalog výstavy, Obrazový svět středověku, 29 - 36.*
- *Kypta, J. 2017: Raná podoba kamen. In: Gotické kachle z Jindřichova Hradce. České Budějovice, 52 - 55*
- *Lancinger, L. 1990: Dějiny objektu. In: Chvalšiny čp. 124 stavebně historický průzkum, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, Strojopis uložen na archeologickém oddělení v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, Praha, 1 - 9.*
- *Lavička, R. 2013: Pozdně gotické kostely na rožmberském panství, České Budějovice.*

- *Loučková, J. – Buček, A. 1987: Chvalšinská kotlina. In: Zeměpisný lexikon ČSR, Hory a nížiny. Praha, 232.*
- *Loučková, J. – Blatka, B. – Buček, A. – Czudek, T. 2006: Chvalšinská kotlina. In: Zeměpisný lexikon ČSR, Hory a nížiny. Praha, 184 – 185.*
- *Loučková, J. – Buček, A. – Sládek, J. 1987: Klet'. In: Zeměpisný lexikon ČSR, Hory a nížiny. Praha, 269 – 270.*
- *Lutovský, M. 2011: Jižní Čechy v raném středověku, Slovanské osídlení mezi Práchní a Chýnovem. České Budějovice.*
- *Mareš, F. – Sedláček, J. 1918: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Krumlovském. Praha.*
- *Mašková, V. 1981: Historie. In: Chvalšiny 1281-1981, Chvalšiny.*
- *Menoušková, D. - Měřinský, Z. (ed.) 2008: Krása, která hřeje, Výběrový katalog gotických a renesančních kachlů Moravy a Slezska. Uherské Hradiště.*
- *Merhautová, A. 1971: Raně středověká architektura v Čechách. Praha.*
- *Merhautová, A. – Třeštík, D. 1984: Románské umění v Čechách a na Moravě. Praha.*
- *Muk, J. 1985: Chvalšiny čp. 47 Stavebně historický průzkum. (Strojopis uložen ve společnosti Archaia JIH). Praha.*
- *Müller, J. 2017: Bakalářská práce, Archeologie středověkých klášterů v jižních Čechách, Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Archeologický ústav.*
- *Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968: Středověká keramika v Čechách a na Moravě. Brno.*
- *Nekuda, V. 1985: Mstěnice 1, Zaniklá středověká ves, Hrádek – tvrz – dvůr, předsunutá opevnění, Brno.*
- *Nekuda, R. – Nekuda, V. 1997: Mstěnice 2, Zaniklá středověká ves, Dům a dvůr ve středověké vesnici. Brno.*
- *Nekuda, V. 1975: Pfaffenschlag, Zaniklá středověká ves u Slavonic. Brno.*
- *Nový, L. a kol, 1974: Dějiny techniky v Československu do konce 18. století. Praha.*
- *Pavlík, Č. – Vithanovský, M. 2004: Encyklopedie kachlů v Čechách na Moravě a ve Slezsku, Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance. Praha.*
- *Orna, J. 2005: Gotické a renesanční kachle ve sbírkách západočeského muzea v Plzni. Plzeň.*
- *Pavlu, I. 1917: Pražská keramika dvanáctého až třináctého století. Praha.*
- *Pavlu, I. – Zápotocká, M. 2007: Archeologie pravěkých Čech 3, Neolit, Praha.*
- *Petráň, J. 1985: Dějiny hmotné kultury I - 1/2. Státní pedagogické nakladatelství. Praha.*

- *Profous, A. 1949: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny, II: díl, CH – L. Praha.*
- *Pták, M. 2012: Magisterská práce, Značky na dnech středověkých keramických nádob v jihozápadních Čechách nálezy v kontextu raně a vrcholně středověkého osídlení a okrese Klatovy. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Archeologický ústav.*
- *Radoměřský, Pavel. - Richter, M. 1974: Korpus české středověké keramiky datované mincemi. In: Sborník Národního muzea v Praze 28, Řada A. Praha, 57 -157.*
- *Reitinger, L. 2016: Opat Jindřich. In: Královská založení na jihu Čech, Za vlády posledních Přemyslovců. České Budějovice, 160 – 164.*
- *Reitinger, L. 2016: Privilegiauchovaná a ztracená. In: Královská založení na jihu Čech, Za vlády posledních Přemyslovců. České Budějovice, 174 – 185.*
- *Richter, M. 1978: Středověká keramika ze Sezimova Ústí. České Budějovice.*
- *Richter, M. 1982: Sekenka Hradištko u Davle, městečko ostrovského kláštera. Praha*
- *Richterová, J. 1982: Středověké kachle. Praha.*
- *Schullerbauer, F. 1917: Zlatá Koruna 130 roků po zrušení kláštera. Český Krumlov.*
- *Smetánka, Z. 1969: K morfologii českých středověkých kachlů. In: Památky Archeologické LX, 228 -262. Praha.*
- *Storm, V. 2007: K situování Zlatokorunského kláštera, počátky kolonizace horního Povltaví. In: Klášter Zlatá koruna, dějiny, památky, lidé. České Budějovice, 19 – 27.*
- *Šimůnek, R. 2013: Kájov a Boletice ve středověku. In: 750 let Kájova. Kájov, 53 – 89.*
- *Špidla, V. 1983: Archeologický výzkum v kostele sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci, v letech 1981 – 1982. In: Archeologické výzkumy v jižních Čechách, Sborník archeologické komise krajské muzejní rady 1, České Budějovice 129 – 139.*
- *Špinar, J. 2007: Ke kolonizačnímu dílu kláštera Zlatá Koruna, příspěvek k dějinám osídlení. In: Klášter Zlatá Koruna, dějiny, památky, lidé. České Budějovice, 28 – 65.*
- *Špinar, J. 2013: Svatá Koruna (1263 – 1785). In: Dějiny Zlaté Koruny, Zlatá Koruna, Plešovice a Rájov v proměnách staletí. České Budějovice, 23 – 112.*
- *Tomášek, M. 1995: Atlas půd České Republiky. Praha.*
- *Trnka, J. 2013: Catalogus Monachorum sacri ordiniscisterciensis monasterii Sanctea Spinea Coronae, Katalog mnichů Řádu Cisterciáckého kláštera Svaté Trnové Koruny aneb Zlatokorunští mniši ve světle listin matrik a nekrologií. České Budějovice.*

- *Valkony, J. 2010: CHVALŠINY – rekonstrukce domu č. p. 48 (Zpráva o provedení archeologického výzkumu). ARCHAIA JIH o.p.s. Strojopis uložen v sídle společnosti ARCHAIA JIH o.p.s.*
- *Valkony, J. 2011: CHVALŠINY – rekonstrukce domu č. p. 48 (II. Etapa), Zpráva o provedení archeologického výzkumu). ARCHAIA JIH o.p.s. Strojopis uložen v sídle společnosti ARCHAIA JIH o.p.s.*
- *Valkony, J. 2016: Příspěvek archeologie k poznání nejstaršího období městečka Chvalšiny, (záchranný výzkum domů čp. 47a 48). In: Počátky měst a městeček v jižních Čechách, Sborník příspěvků k dějinám urbanizace jihočeského regionu, Jihočeský sborník historický – Supplementum 7. České Budějovice, 257-269 .*
- *Vlček, V. 1984: Chvalšinský potok. In: Zeměpisný lexikon ČSR, Vodní toky a nádrže. Praha. 11*
- *Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997: Encyklopedie českých klášterů. Praha.*
- *Vondrovský, V. – Pták, M. – Kovář, D. – John, J. – Hojerová, H. 2015: Zpráva o výsledcích terénní prospekce v rámci projektu Linecká stezka. In: Archeologické výzkumy v Jižních Čechách 28, Jubilejní svazek 60. narozeninám doc. PhDr. Rudolfa Krajíce, CSc. České Budějovice, 81. – 99.*
- *Waldhauser, J. 1998: 2200 zlatých let Kašperských Hor, aneb Povídání o dějinách získávání zlata v krajině pod Kašperkem. Praha – Kašperské Hory.*
- *Záloha, J. – Odložil, P. 1998: Chvalšiny. Chvalšiny.*
- *Žemlička, J. 1986: Století posledních Přemyslovců. Praha.*
- *Žemlička, J. 2009: Rozmach a vrchol přemyslovské moci, Velmocenské ambice a politická realita. In: Přemyslovci, Budování českého státu. Praha, 312- 327.*

E – zdroje

www.archivnimapy.cuzk.cz

www.aukro.cz

www.ckrumlov.info/docs/cz/

www.chvalsiny.cz/

www.cs.wikipedia.org/wiki/Chvalšiny

www.cs.wikipedia.org/wiki/Jáchymov

www.geologicke-mapy.cz

www.mapy.cz

www.nahlizenidokn.cuzk.cz

www.vdp.cuzk.cz

www.zanikleobce.cz

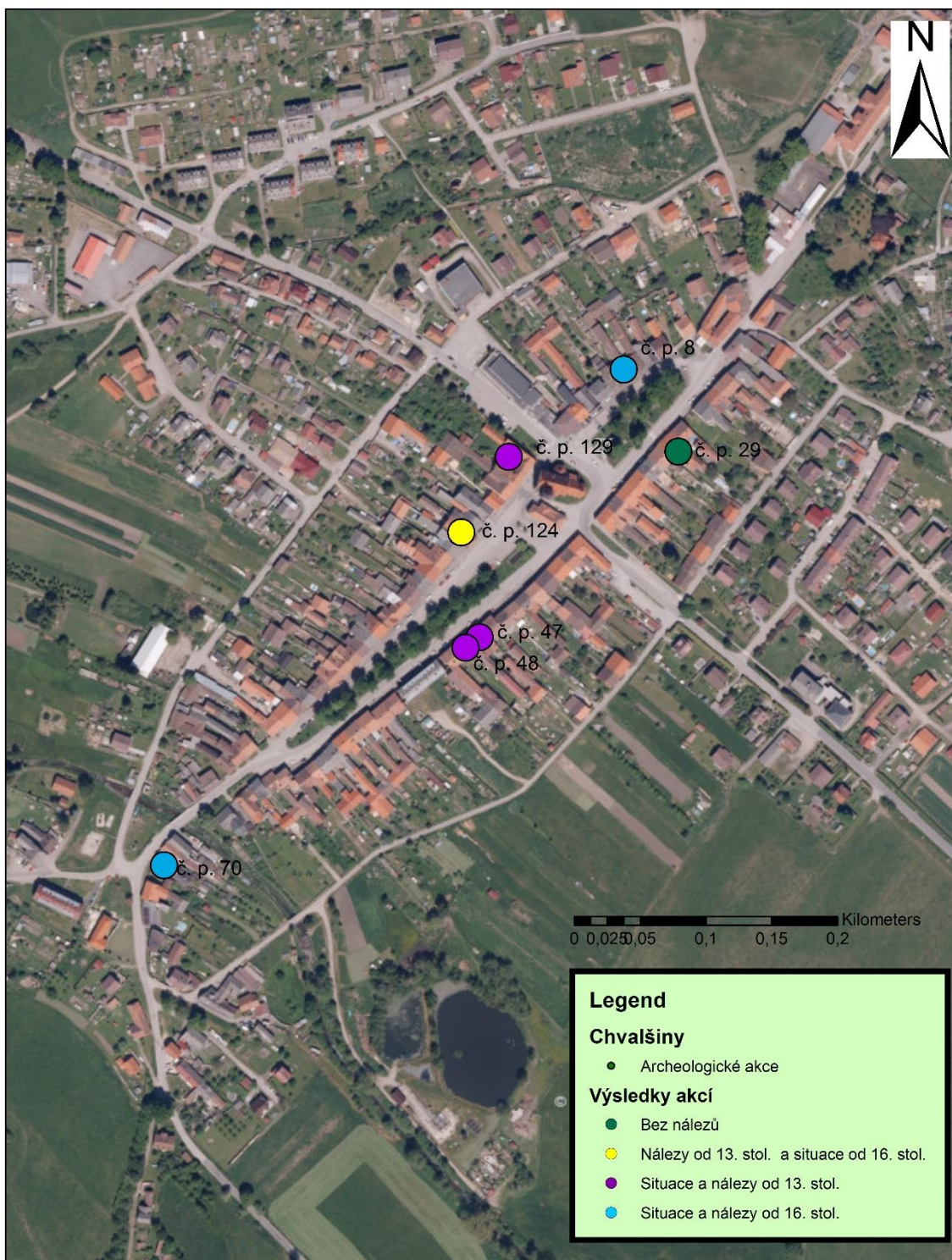
Obrazové Přílohy

Obr. 1. Chvalšiny na mapě stabilního katastru z 1/2 19. století. Zdroj: www.archivnimapy.cuzk.cz.

Obr. 2. Fotografie z prostoru „Dolního“ náměstí ve Chvalšínách pořizená roku 1908. Při tomto hloubení výkopů pro inženýrské sítě došlo k nálezům pravděpodobně k prvním registrovaným nálezům archeologického materiálu. Za povšimnutí stojí ruční čerpadla, která pravděpodobně sloužili ke snižování hladiny spodní vody. Zdroj: www.aukro.cz/chvalsiny-krumlov-sumava-dle-raz-vykopy-cca-1908-6929525213

Obr. 3. Mapa Chvalšiny s vyznačením archeologických výzkumů v historickém jádru obce.
Zdroj: v programu Arc Map vytvořil: Jiří Müller.

Obr. 4. Graf poměru zkoumaných a nezkoumaných parcel doložených v 1/2. 19. století v městečku Chvalšiny. Vyhotovil v programu Excel 2016: Jiří Müller.

Obr. 5. Dům ve Chvalšínách č. p. 47 kde prováděl výzkum Michal Ernée. Foto: Jiří Müller.

Obr. 6. Chvalšiny č. p. 48. Dům zkoumaný v letech 2010 – 2011 společností Archaia JIH.
Foto: Jiří Müller.

Obr. 7. Chvalšiny č. p. 124 - budova bývalé radnice, dnes muzea kde prováděl výzkum Ondřej Chvojka. Foto: Jiří Müller.

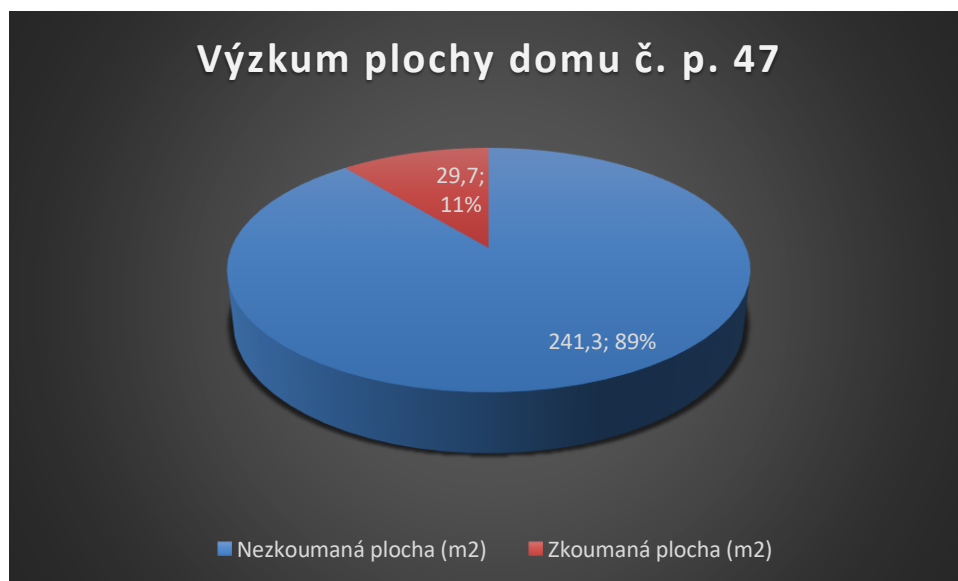
Obr. 8. Chvalšiny č. p. 8 kde prováděla výzkum Petra Effenberková. Foto: Jiří Müller.

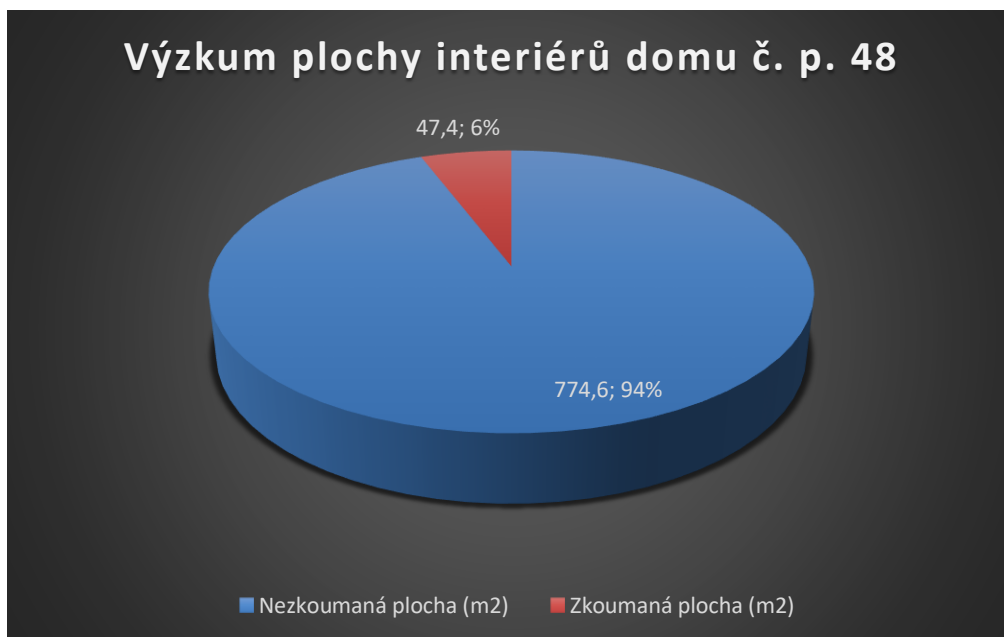
Obr. 9. Chvalšiny č. p. 70 místo s nálezy od raného novověku. Foto: Jiří Müller.

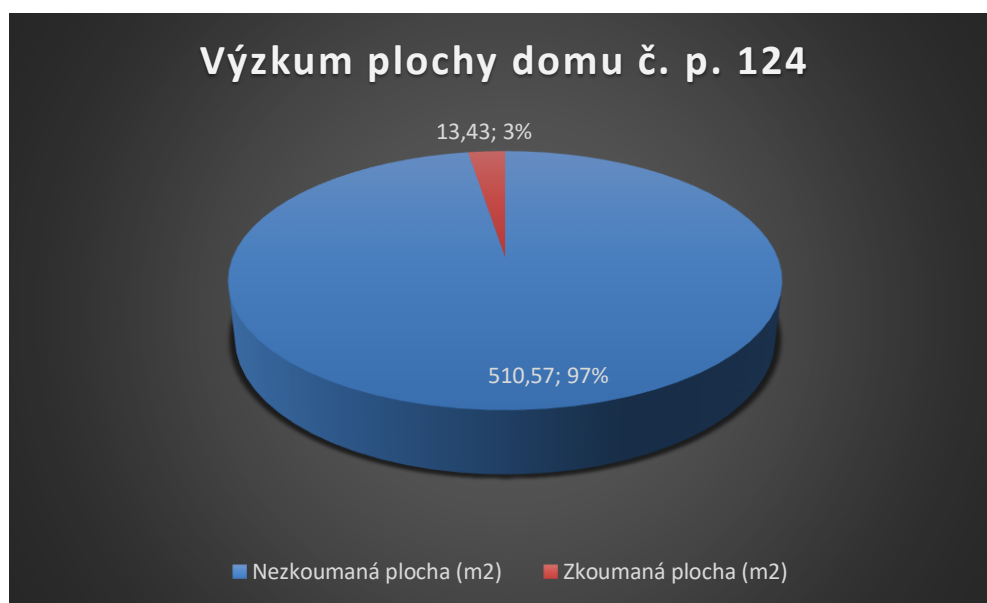
Obr. 10. Budova bývalé fary ve Chvalšínách č. p. 129 kde prováděla výzkum Petra Effenberková. Foto: Jiří Müller.

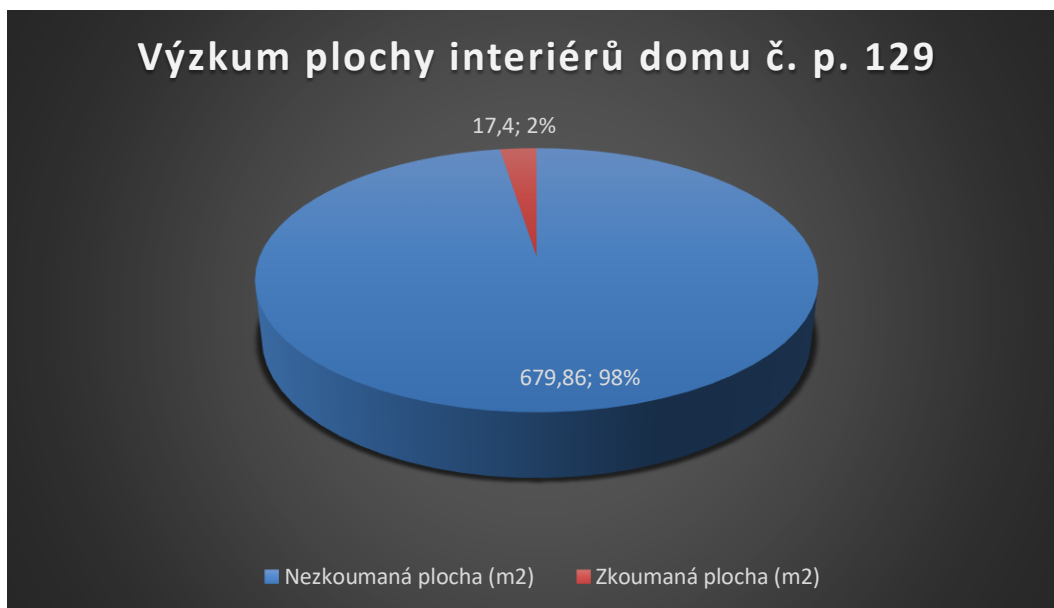
Obr. 11. Poměr zkoumaných a nezkoumaných ploch interiérů hlavní budovy č. p. 47. Vyhotovil v programu: MS Excel 2016: Jiří Müller.

Obr. 12. Poměr zkoumaných a nezkoumaných ploch interiérů budov č. p. 48. Vyhotovil v programu: MS Excel 2016: Jiří Müller.

Obr. 13. Poměr zkoumaných a nezkoumaných ploch interiérů budov č. p. 124. Vyhotovil v programu: MS Excel 2016: Jiří Müller.

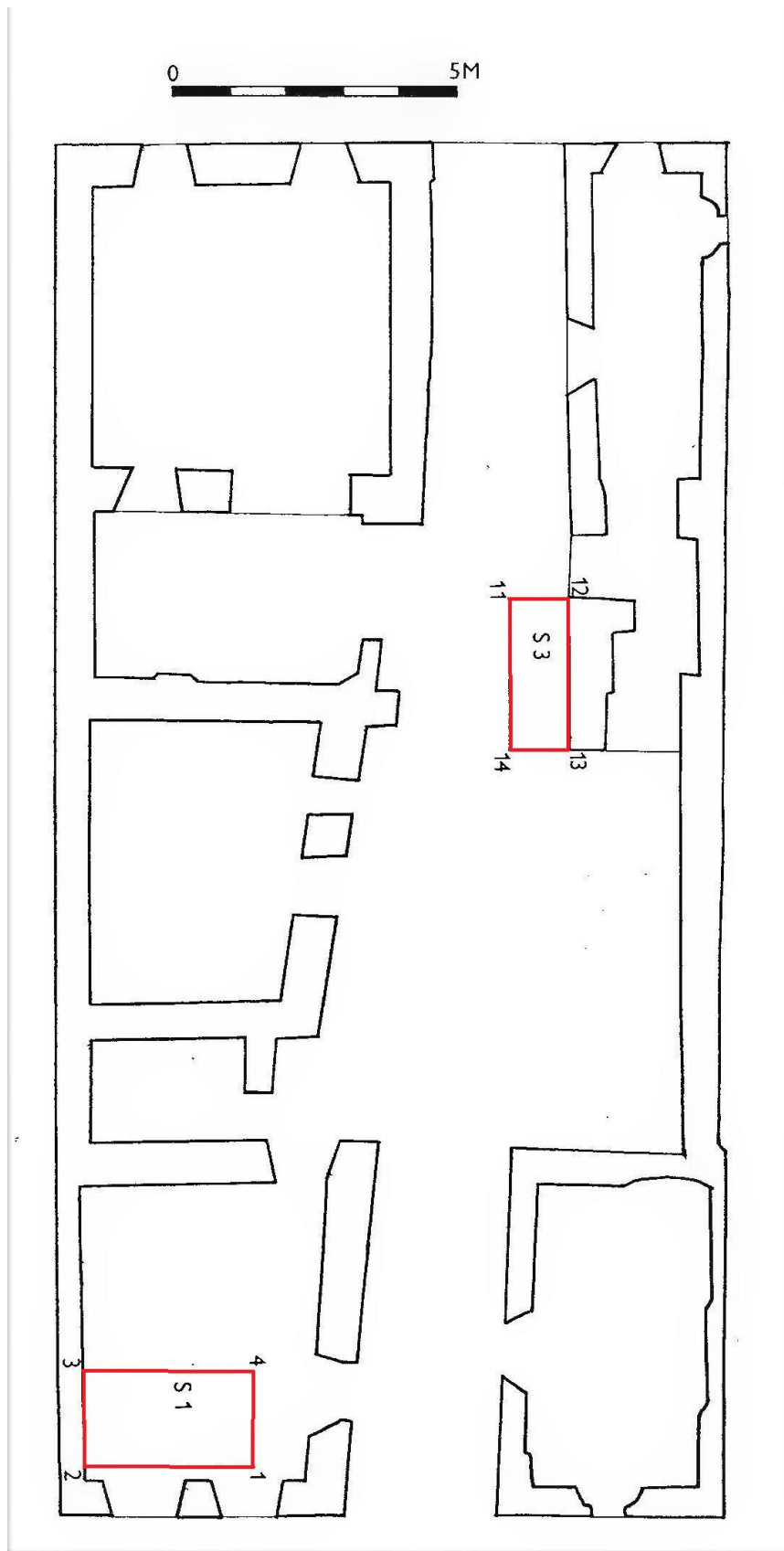
Obr. 14 Poměr zkoumaných a nezkoumaných ploch interiérů budov č. p. 129. Vyhotovil v programu MS Excel 2016: Jiří Müller.

Městečko	Nadmořská výška	Počet usedlostí k roku 1654	Kolmé křížení cest
Benešev nad Černou	661 m	117	Ano
Cetviny	650 m	53	Ne
Frymburk	708 m	70	Ne
Horní Planá	776 m	62	Bez dokladu
Hořice na Šumavě	674 m	74	Ne
Chvalšiny	575 m	111	Ano
Rožmitál na Šumavě	623 m	58	Ne
Vyšší Brod	571 m	85	Ne

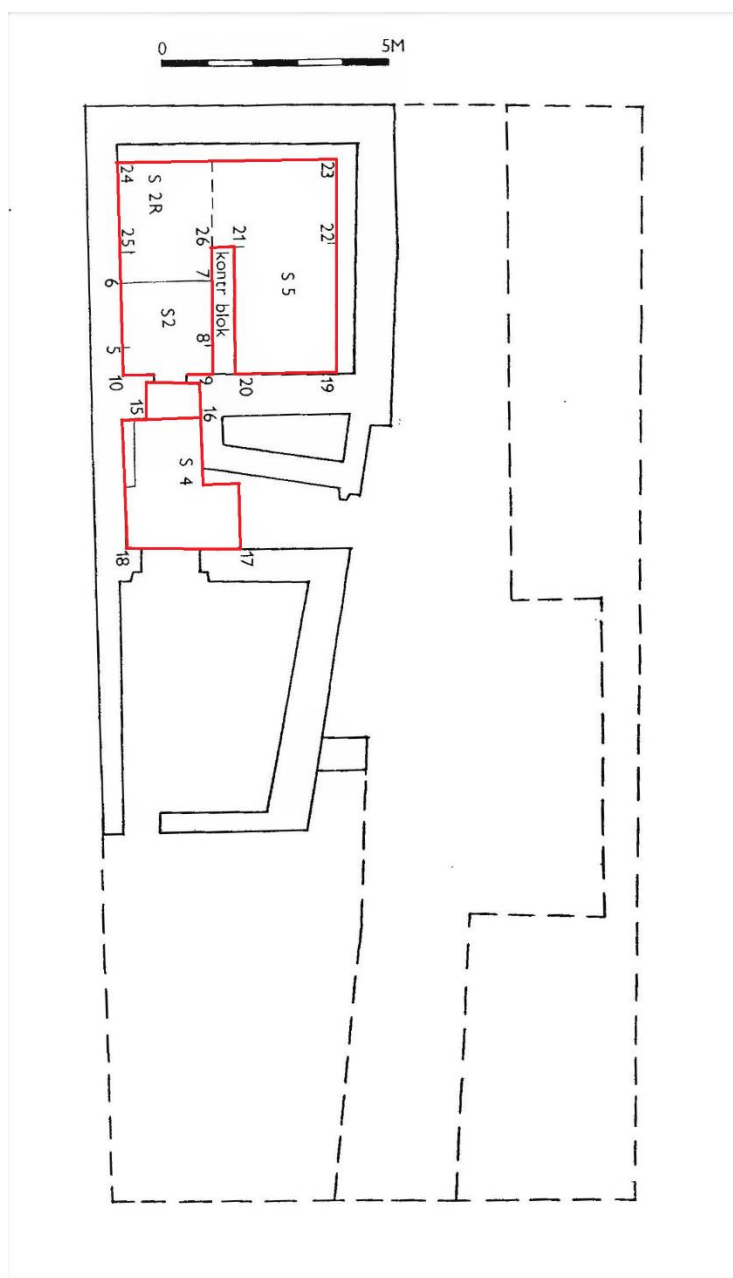
Městečko	Předpokládaná doba založení	Zakladatel	Orientace ke světovým stranám
Benešev nad Černou	Přelom 13. - 14. století	Šlechta (Benešové z Michalovic)	Západ - Východ
Cetviny	13. století	Šlechta (Rožmberkové)	Východ - Západ
Frymburk	2/2 13. stol	Církev (Benediktýni)	Sever - Jih
Horní Planá	13. století	Církev (Cisterciáci)	Sever - Jih
Hořice na Šumavě	1/2 13. století	Šlechta (Vitkovci)	Západ - Východ
Chvalšiny	13. století	Není přesně známo	Sever - Jih
Rožmitál na Šumavě	2/2 13. století	Šlechta (Rožmberkové - Vitkovci)	Sever - Jih
Vyšší Brod	1/2 13. století	Šlechta (Rožmberkové - Vitkovci)	Jih - Sever

Obr. 15. Tabulka srovnání městeček v prostoru Šumavského pohoří/podhůří a městeček v Novohradských Horách³². Sestavil: autor

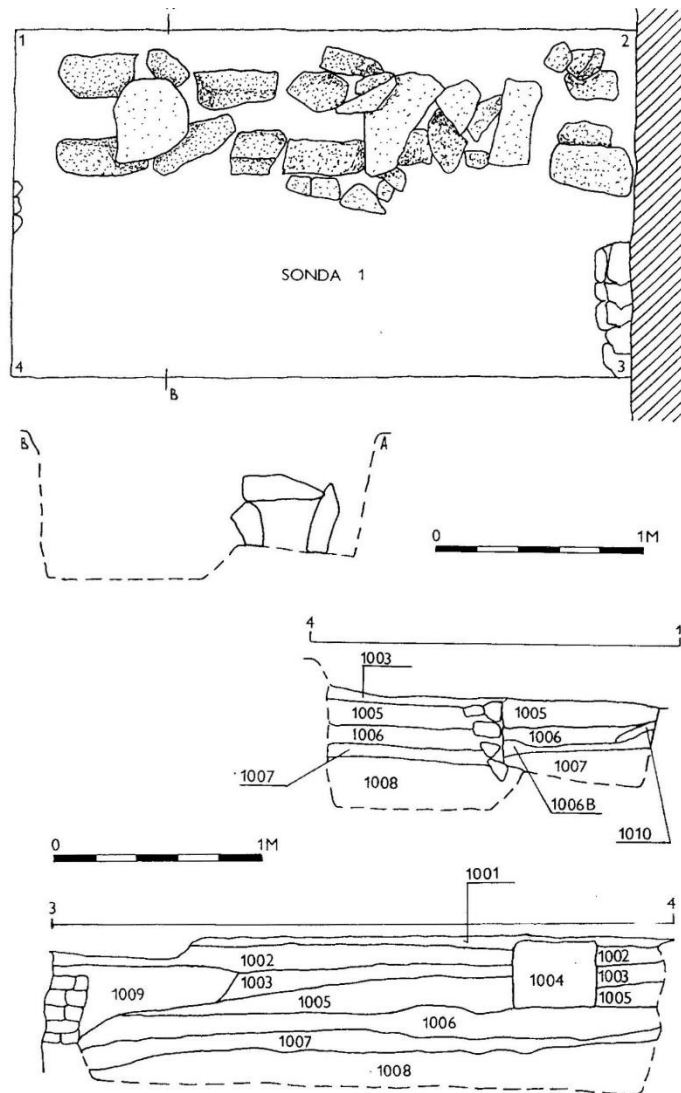
³² Na základě informací (Kuča, K. 1996, 89-91, 437, 435 – 436; Kuča, K. 1997, 174-177, 209-211, 492 – 495; Kuča K. 2004, 445 -446; Kuča, k. 2011, 511-516).

Obr.16. Chvalšiy č. p. 47. Půdorys domu s vyznačenými sodamy v 1.N. P. Zdroj: (Ernée, M. 1997, 9).

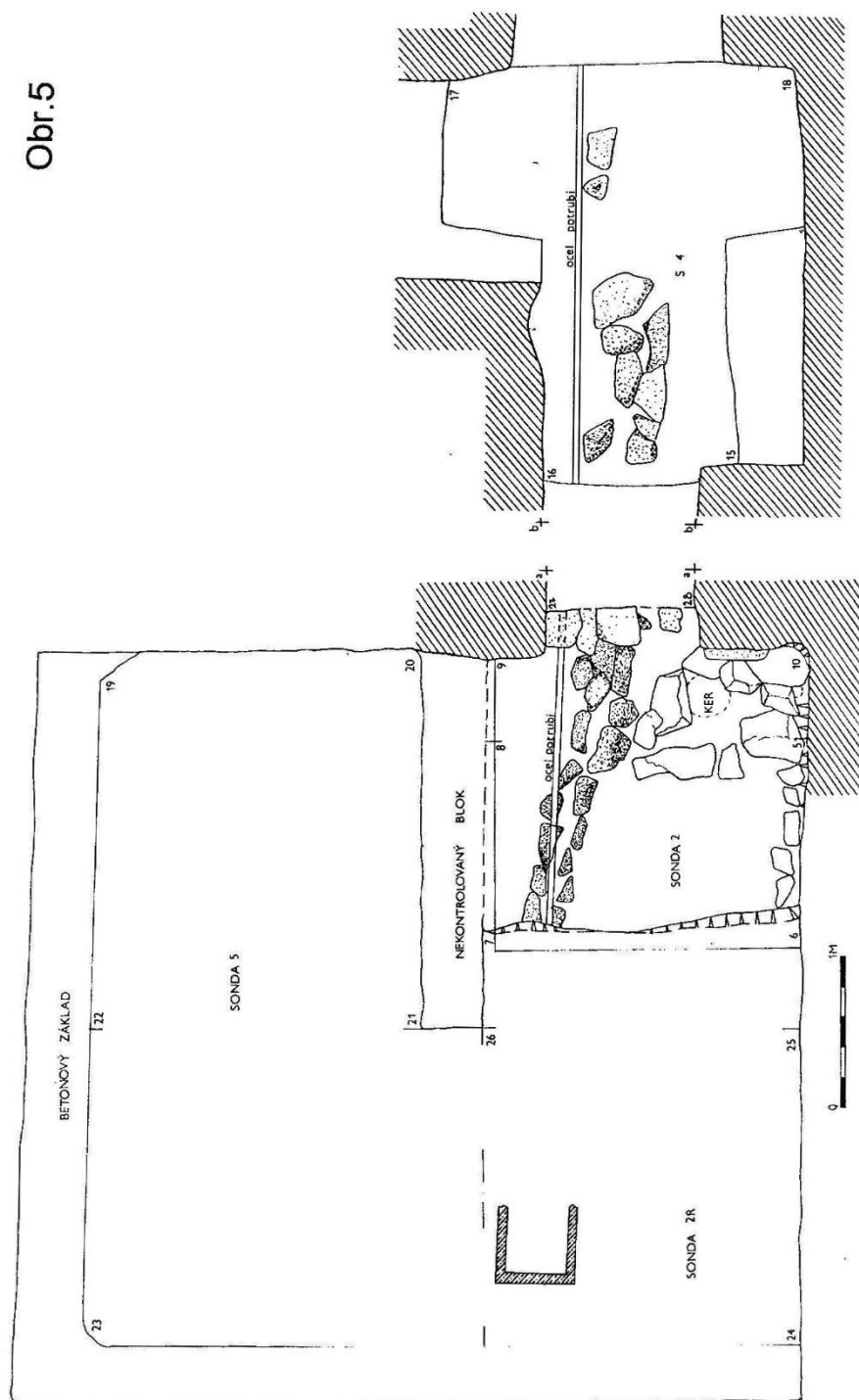

Obr. 17. Chvalšiy č. p. 47. Půdorys domu s vyznačenými sondami v podsklepené části. Zdroj: (Ernée, M. 1997,9) úprava: Jiří Müller.

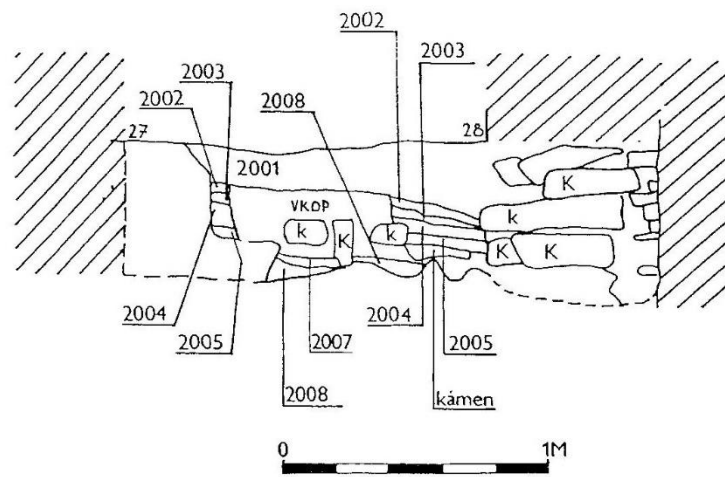
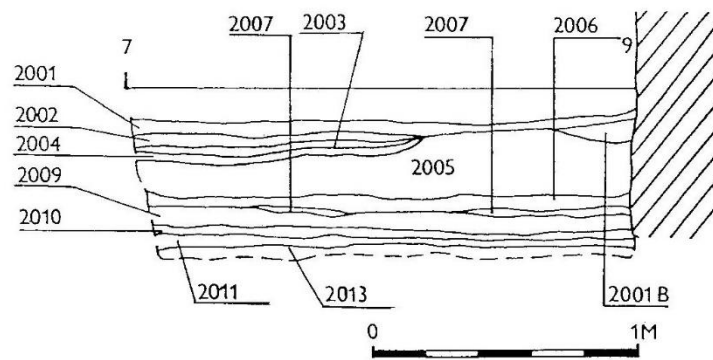
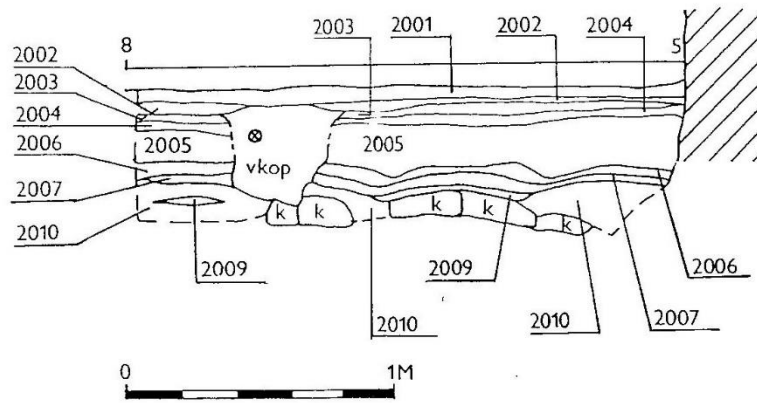

Obr. 18. Chvalšiy č. p. 47. vertikální a horizontální stratigrafie sondy 1. Zdroj: (Ernée, M. 1997, II).

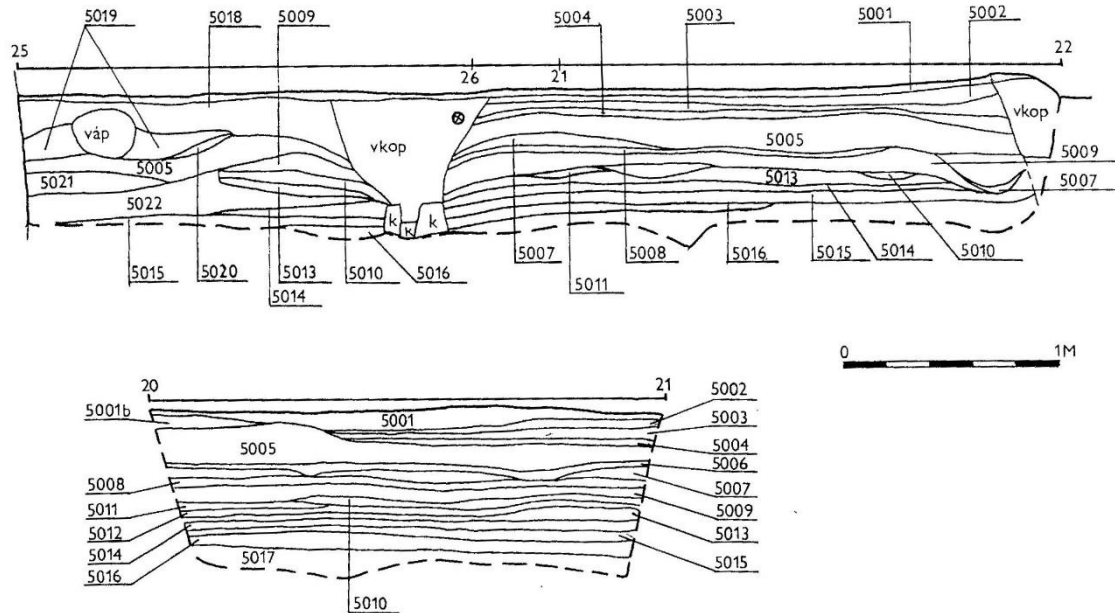
Obr. 5

Obr. 19. Chvalšiny č. p. 47. Horizontální stratigrafie sond 2, 4, 5. Zdroj: (Ernée, M. 1997, 12).

Obr. 20 – 22. Chvalšiny č. p. 47. Vertikální stratigrafie sondy 2. Zdroj: (Ernée, M. 1997, 13).

Obr. 23. Chvalšiny č. p. 47. Vertikální stratigrafie sondy 5. Zdroj: (Ernée, M. 1997, 14).

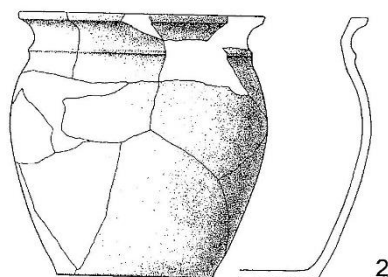
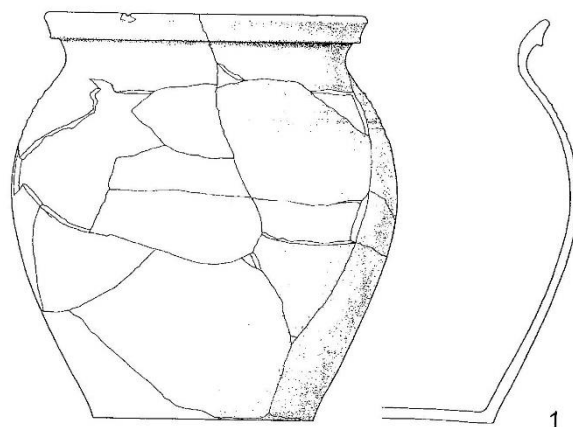
Chvalšiny č. p.	číslo bedny	číslo sáčku	číslo sondy	vzava	počet kusů	středověk	započítatelné (vyšší výpočetní hodnota)	okraj	dno	technická pomůcka/ výzdoba	dotáčení	vyřazení	oxidační	redukční	tuhá	bez tuhy
47	47 1273	Č.př./m. 3/96-1	L96	1001 (povrch jíly)	1 kost 5 ker.	3	1	1	1		2	3	4	1	1	4
47	47 1274	Č.př./m. 3/96-5	L96	1001 (povrch jíly)	1 kost 1 struska 9 ker.	7					6	3	4	5	6	3
47	47 1275	Č.př./m. 3/96-4	L96	1003 (spáleničný)	1 ker.	1					1			1	1	1
47	47 1276	Č.př./m. 3/96-3	L96	1003/1005	2 maz 6 ker.	4					4	2	6	3	3	3
47	47 1277	Č.př./m. 3/96-2	L96	1005	5 maz 3 struska 13 ker.	12	3	2	2	1 výšeč	12	1	10	3	9	4
47	47 1278	Č.př./m. 1/96-11	L96	1005	6 kosti											
47	47 1279	zrušeno														
47	47 1280	Č.př./m. 1/96-9	L96	1006	1. maz 20 ker.	17	6	5	1	výšeč	14	6	6	14	9	11
47	47 1281	Č.př./m. 1/96-8	L96	1006/1007	1. maz. 1 str 22ker.	22	13	11	2	výšeč	18	4	7	15	16	6
47	47 1282	Č.př./m. 1/96-7	L96	povrch kanálu	4 ker.	1					1	3	2	2	1	3
47	47 1283	Č.př./m. 1/96-6	L96	v obj. kanálu	15 kosti											
47	47 1284	Č.př./m. 1/96-5	L96	v obj. kanálu	5 struska 14 ker.	14	3	1	2	výšeč	13	1	7	7	11	3
47	47 1285	Č.př./m. 4/96-20	11.96													
47	47 1286	Č.př./m. 4/96-26	11.96	2001	33 ker.	11	5	3	2	výšeč	9	24	5	28	8	25
47	47 1287	Č.př./m. 4/96-27	11.96	2001	2 kost											
47	47 1288	Č.př./m. 4/96-28	11.96	2006	43 ker.	43	9	4	4	výšeč	43		16	27	23	20
47	47 1289	Č.př./m. 4/96-33	11.96	2006	2 kost											
47	47 1290	Č.př./m. 4/96-29	11.96	2005/2007	5 ker.	5	2	1	1							
47	47 1291	Č.př./m. 4/96-30	11.96	2007	1 kost 14 ker.	14	3	2	1	výšeč	3	2	1	4	3	2
47	47 1292	Č.př./m. 4/96-31	11.96	2007/2009	5 ker.	5	3	2	1	výšeč	9	5	8	6	5	9
47	47 1293	Č.př./m. 4/96-32	11.96	2009	20 ker.	20	2	2	2	výšeč	16	4	6	14	13	7
47	47 1294	Č.př./m. 4/96-25	11.96	2005	23 ker.	20	6	4	4		18	5	12	11	21	2
47	47 1295	Č.př./m. 4/96-20	11.96	2005	8 kost											

Obr.24. Chvalšiny č. p. 47. Tabulka nálezů (první část). V programu MS Excel vypracoval: Jiří Müller.

Obr.25. Chvalšiny č. p. 47. Tabulka nálezů z č. p. 47 (druhá část). V programu MS Excel vypracoval: Jiří Müller.

Obr. 26. Chvalšiny č. p. 47. Tabulka nálezů (třetí část). V programu MS Excel vypracoval: Jiří Müller.

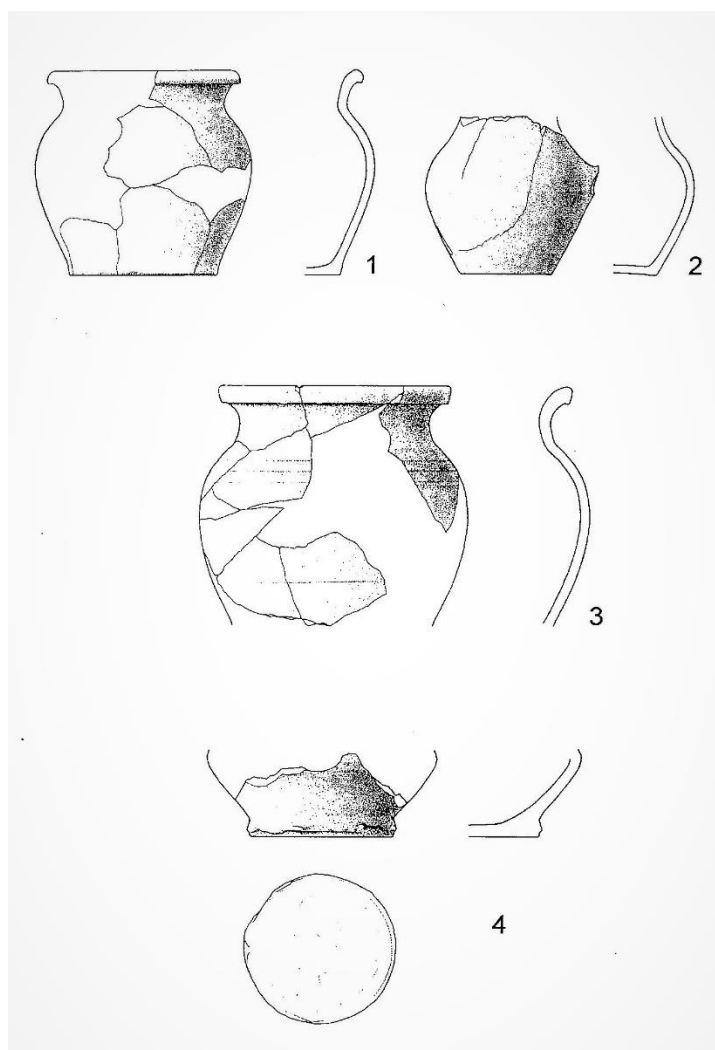
Obr. 27. Chvalšiny č. p. 47 Tabulka nálezů (čtvrtá část). V programu MS Excel vypracoval: Jiří Müller.

Obr 28. Chvalšiny č. p. 47. Kresebná dokumentace nádob. Zdroj: (Ernée, M. 1997, 18).

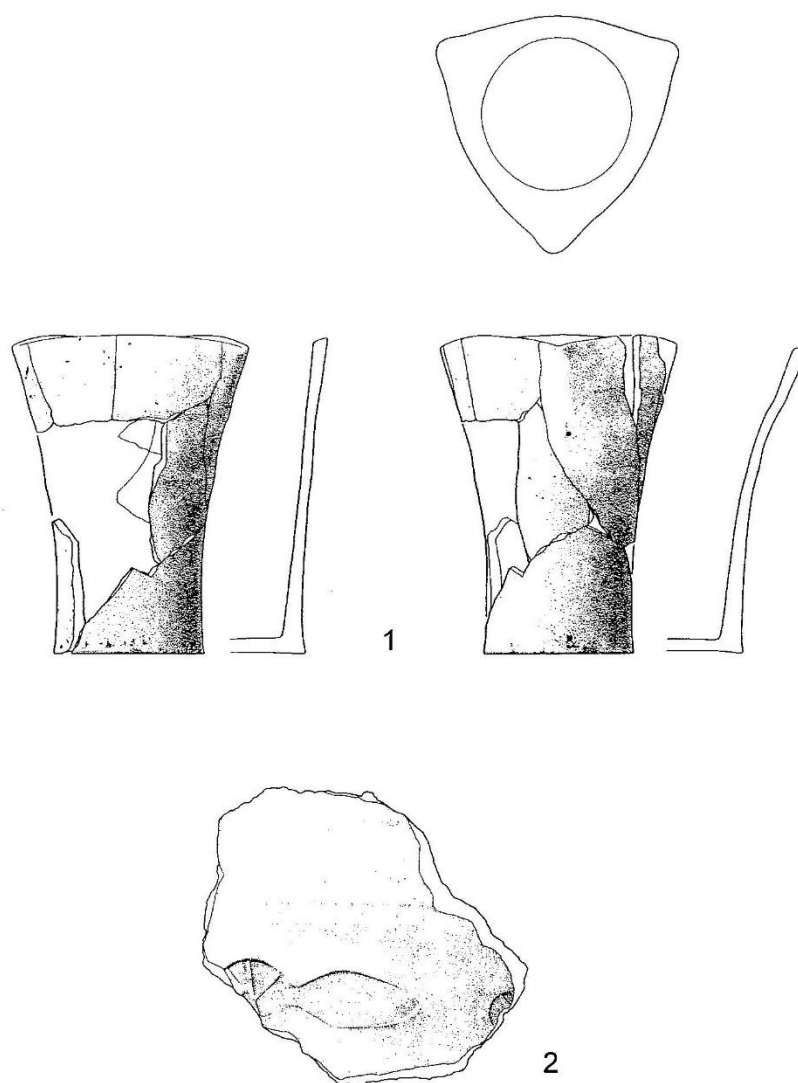
Obr. 29. Chvalšiny č. p. 47 Fotografická dokumentace rekonstruovaných nádob. Zdroj: Jiří Müller.

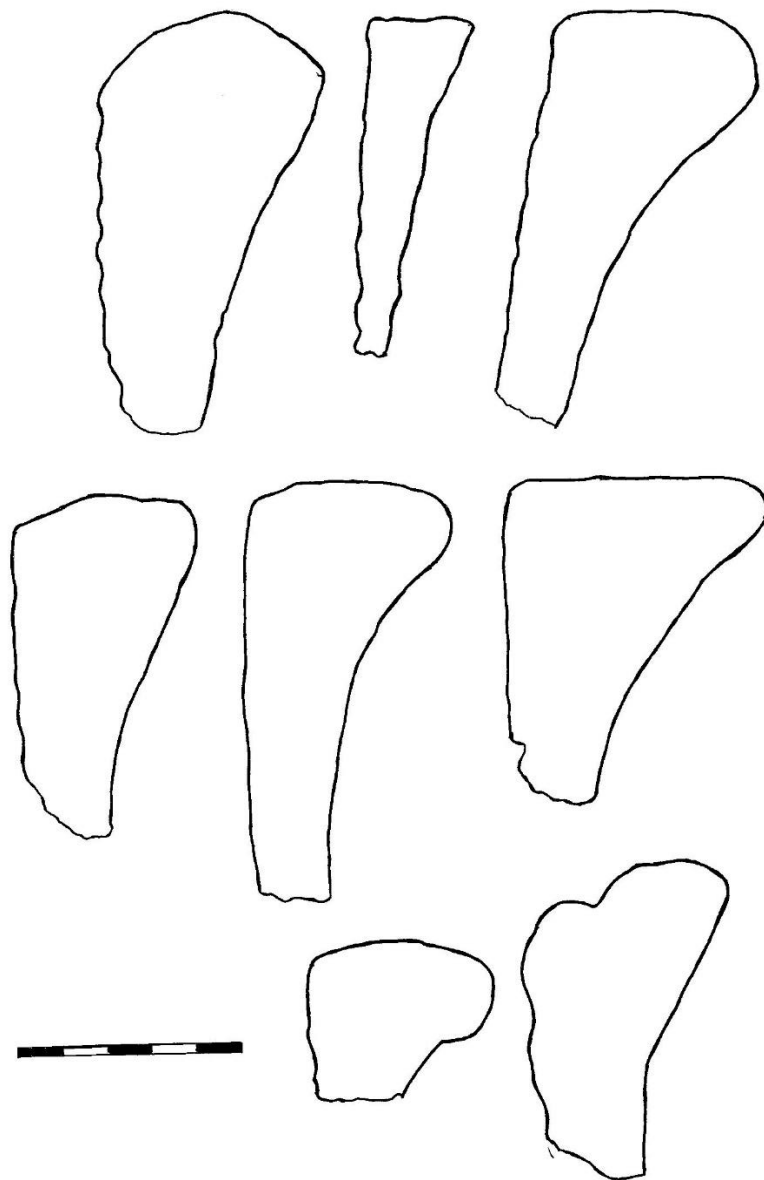
Obr. 30. Chvalšiny č. p. 47 Kreslebná dokumentace nádob. Zdroj: (Ernée, M. 1997, 19).

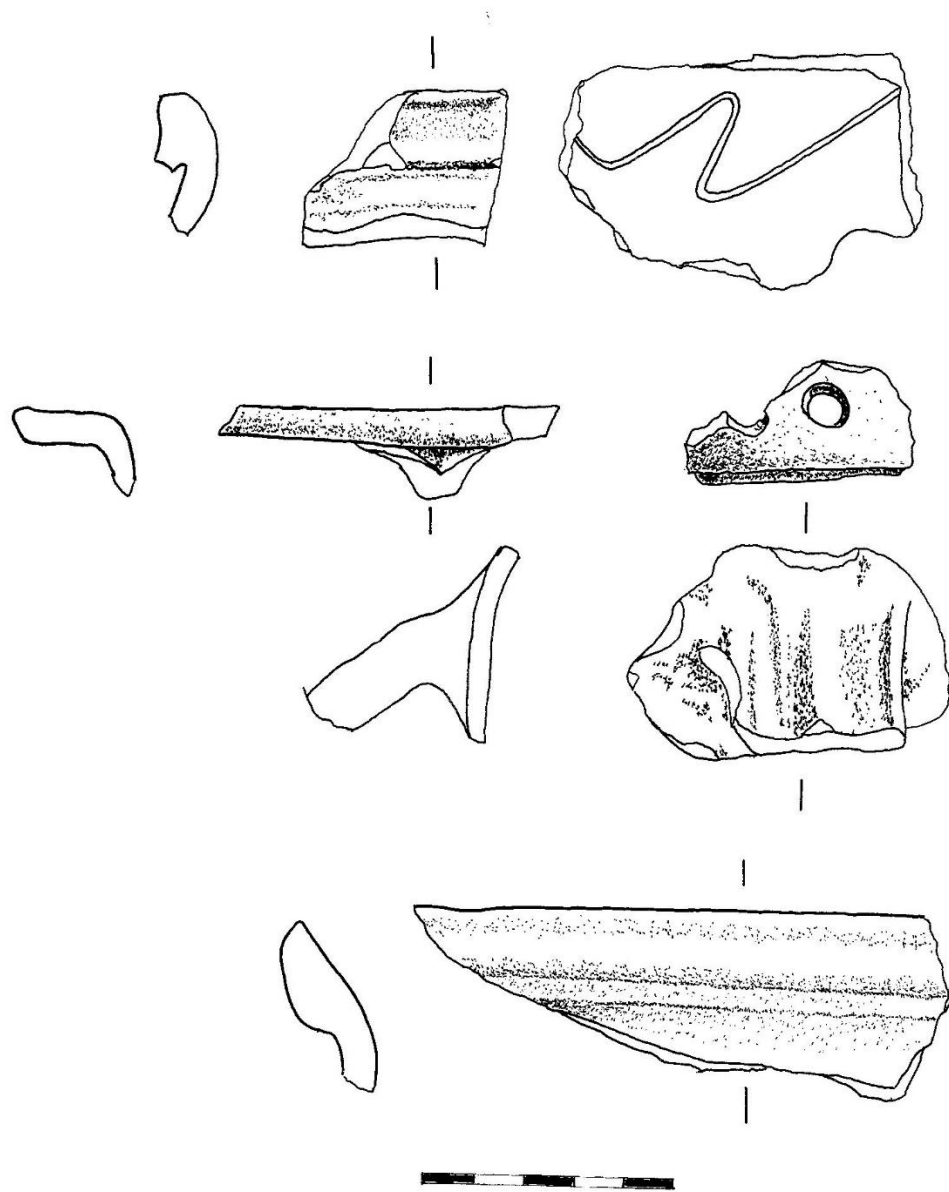
Obr. 31. Chvalšiny č. p. 47. Fotografická dokumentace rekonstruovaných nádob. Zdroj: Jiří Müller.

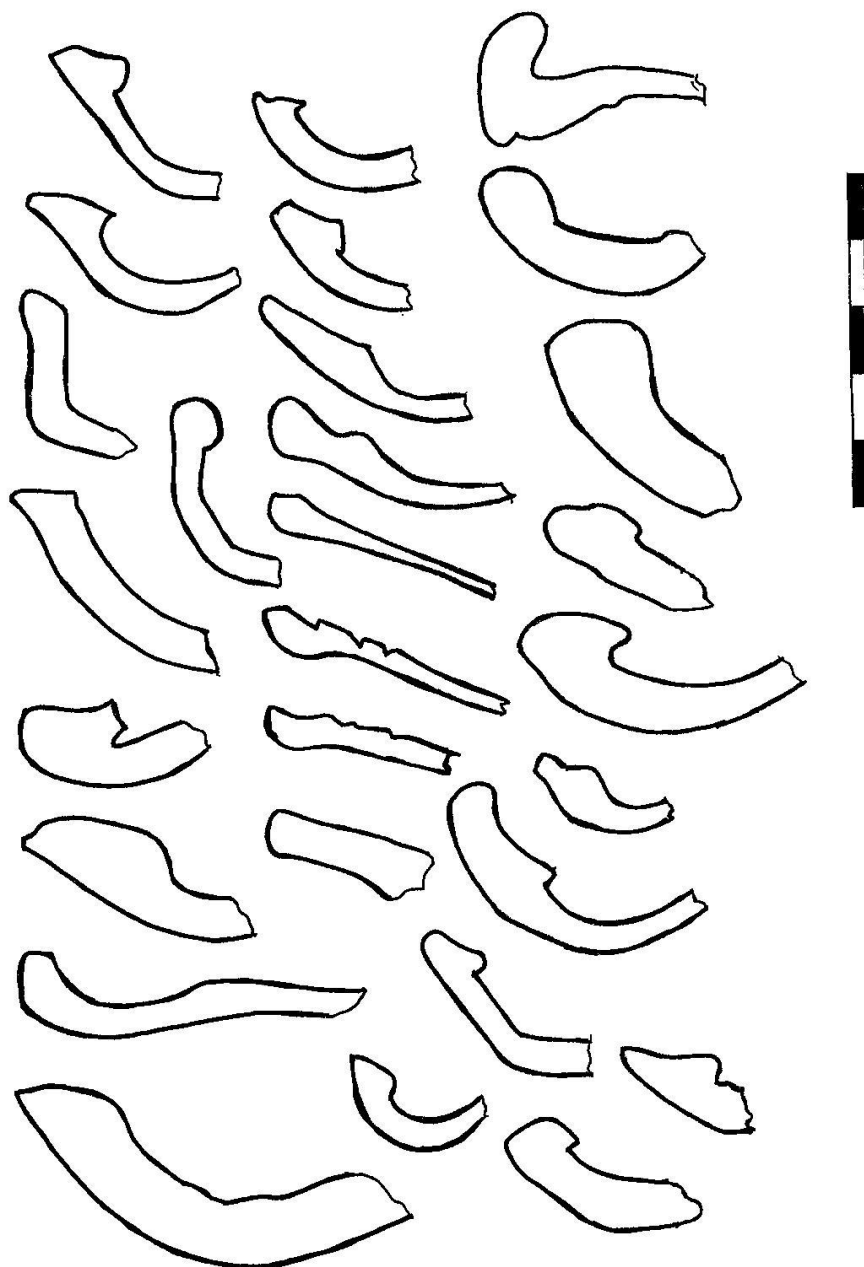
Obr.32. Chvalšiny č. p. 47 Kresebná dokumentace nádobkového kachle a kolku a fragmentu zásobnice. Zdroj: (Ernée, M. 1997, 20).

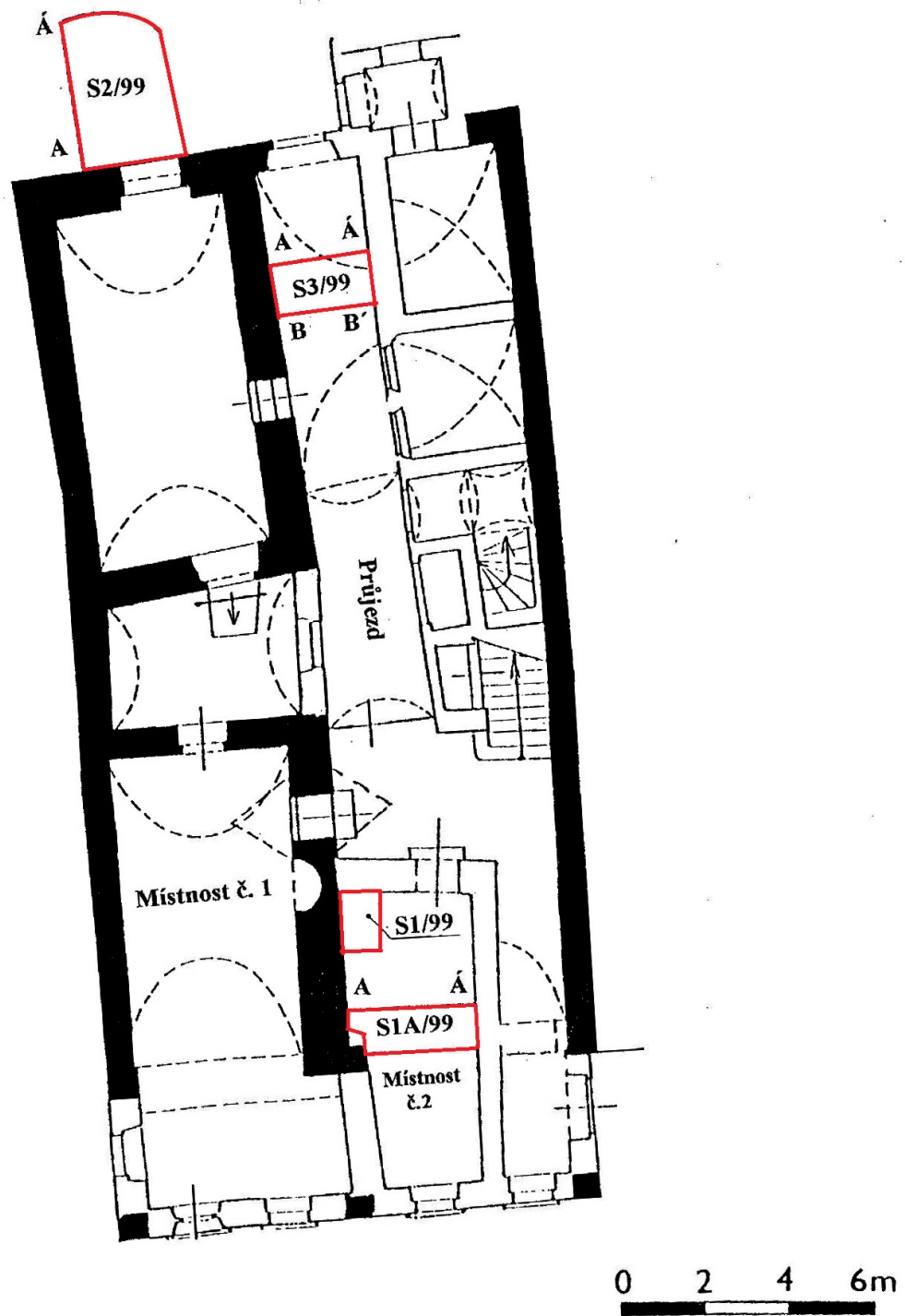
Obr.33. Chvalšiny č. p. 47. Kresebná dokumentace okrajů zásobnic. Zdroj: Jiří Müller.

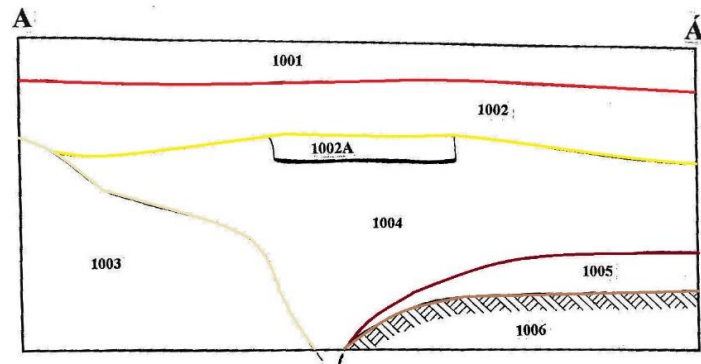
Obr.34. Chvalšiny č. p. 47. Kresebná dokumentace částí keramiky. Zdroj: Jiří Müller.

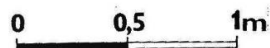
Obr. 35. Chvalšiny č. p. 47. Kresebná dokumentace profilu okrajů keramiky. Zdroj: Jiří Müller.

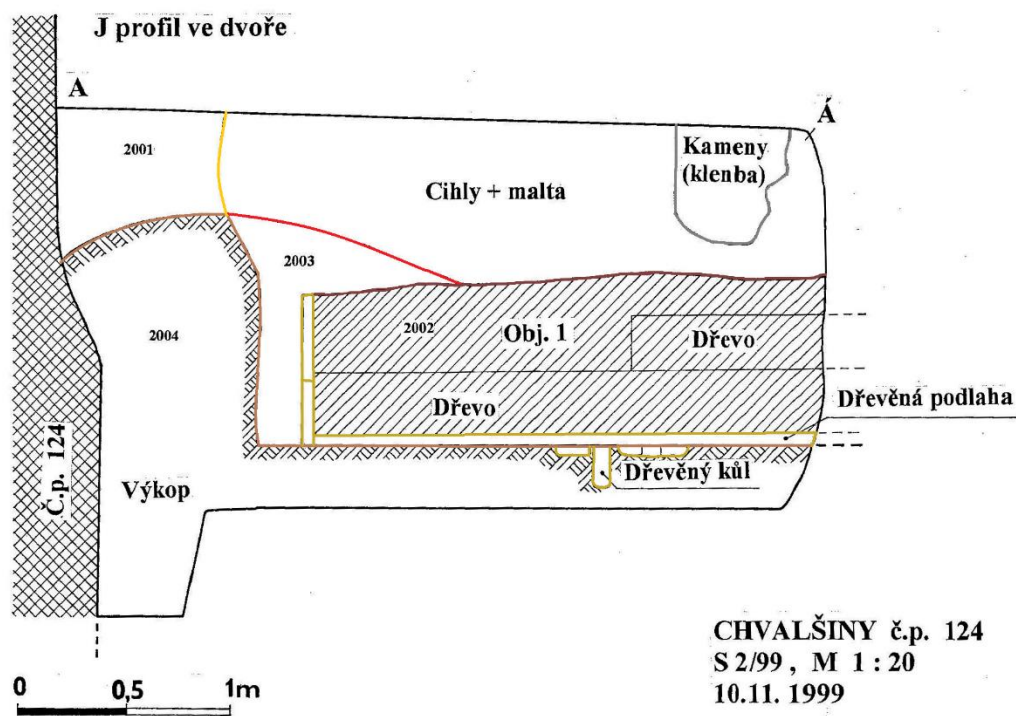
. Chvalšiny č. p. 124. Půdorys domu s vyznačením sond. Zdroj: (Chvojka, O. 1999). Úprava Jiří Müller

CHVALŠINY č.p. 124
 Místnost č. 2
 S 1A/99, M 1 : 20
 16.11.1999

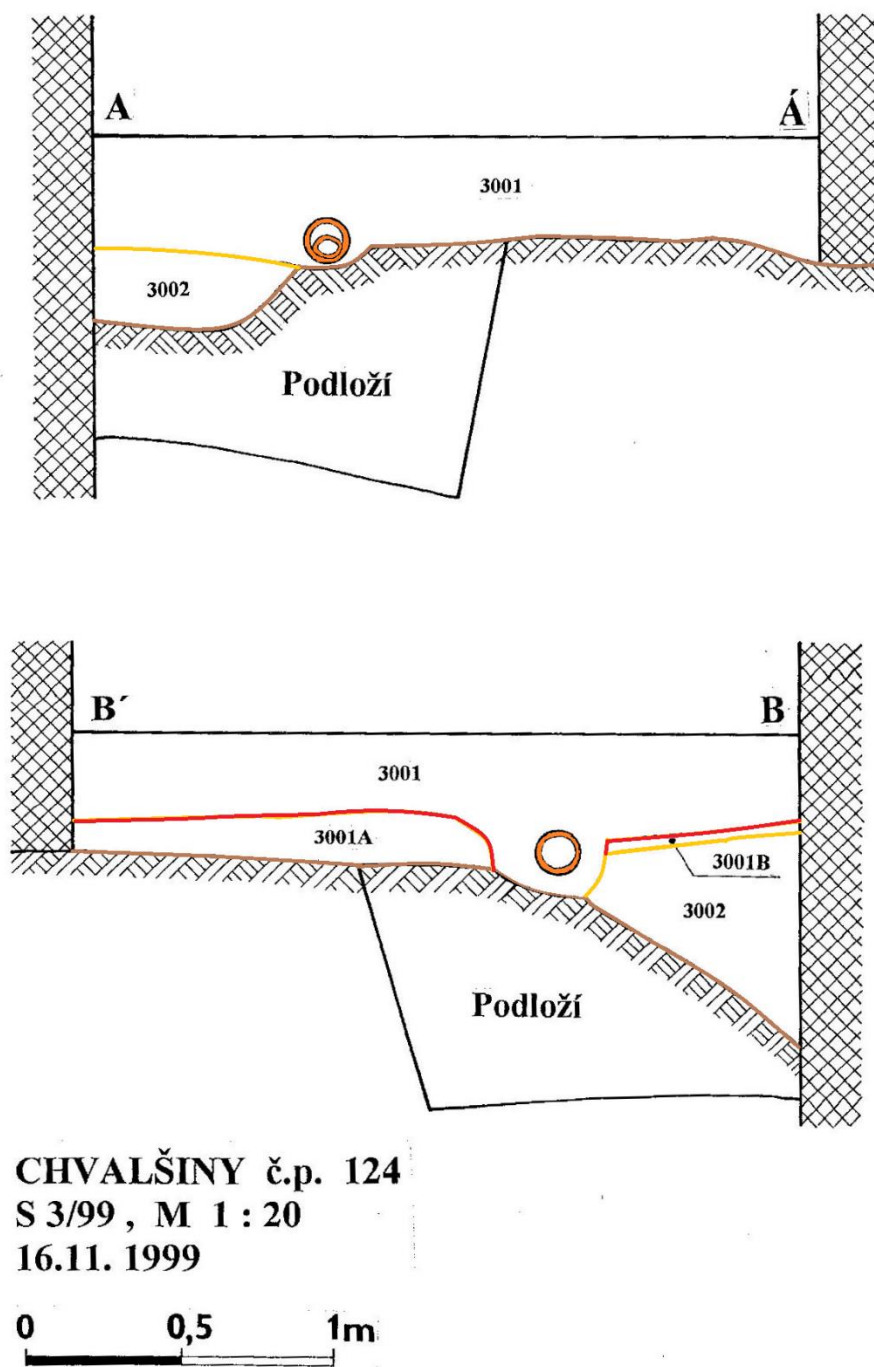

Obr. 37. Chvalšiny č. p. 124. Vertikální stratigrafie sondy S1. Zdroj: (Chvojka, O. 1999).
 Úprava: Jiří Müller

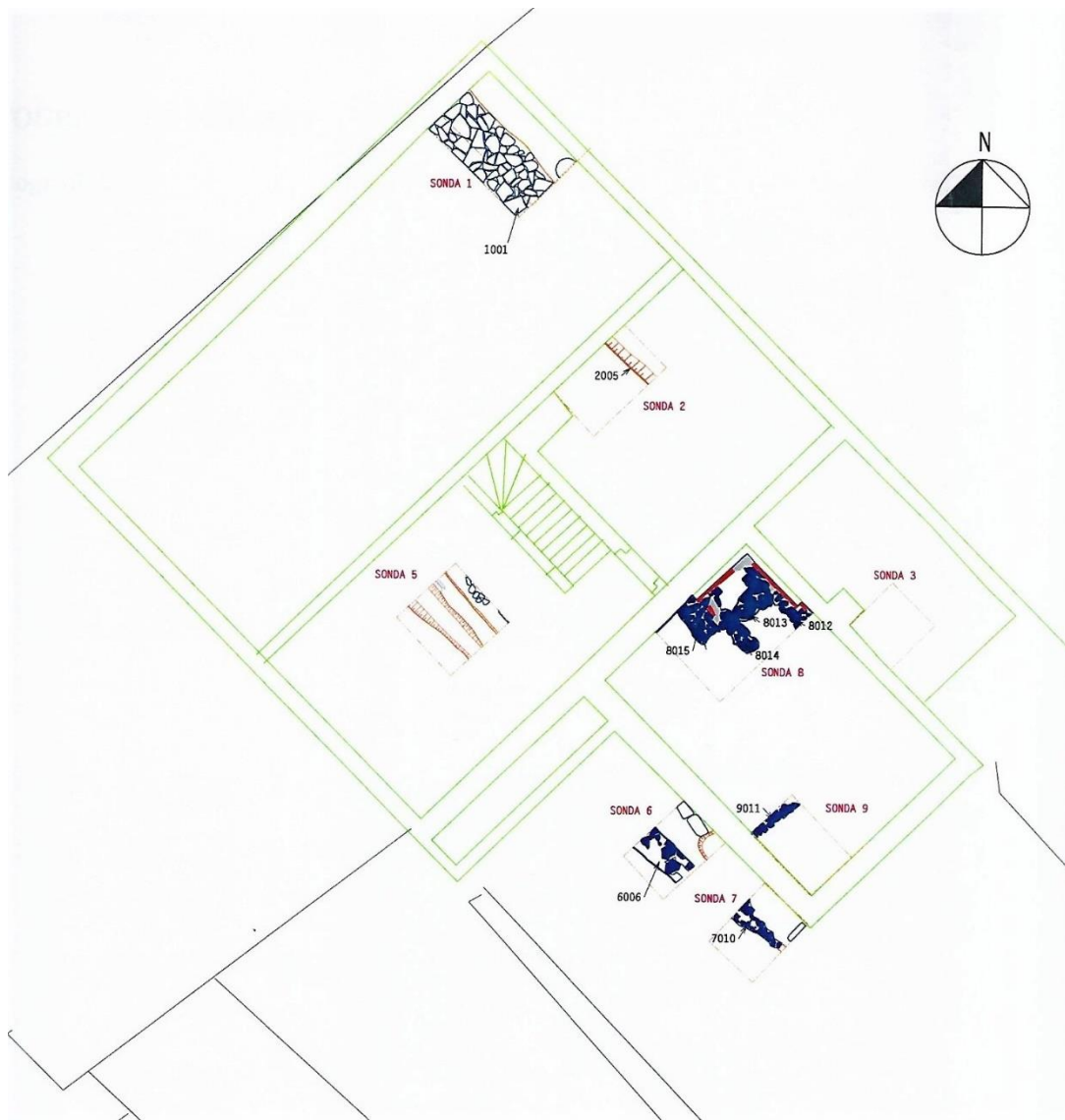
CHVALŠINY č.p. 124
 S 2/99, M 1 : 20
 10.11. 1999

Obr. 38. Chvalšiny č. p. 124. Vertikální stratigrafie sondy S2. Zdroj: (Chvojka, O. 1999).
 Úprava: Jiří Müller

Obr. 39. Chvalšiny č. p. 124. Vertikální stratigrafie sondy S3. Zdroj: (Chvojka, O. 1999).
 Úprava: Jiří Müller

Obr. 40. Chvalšiny č. p. 124. Tabulka nálezů. V programu MS Excel vyhotovil: Jiří Müller.

Obr. 41. Chvalšiny č. p. 48. Rozložení sond při výzkumu v roce 2010. Zdroj: (Valkony, J. 2010, 33).

Obr. 42. Chvalšiny č. p. 48. Základové pasy srubové stavby ze 13. století. Zdroj: (Valkony, J. 2011, 12).

Obr. 43. Chvalšiny č. p. 48. Základové pasy srubové stavby ze 13. století. Zdroj: (Valkony, J. 2011, 14).

Obr. 44. Chvalšiny č. p. 48. Kumulace kovářské strusky. Zdroj: (Valkony, J. 2011,13).

Obr. 45. Chvalšiny č. p. 129. část zachované zahloubené komory – pohled ze vstupní šíje. Zdroj Jiří Müller